

TOMIS

REVISTĂ DE CULTURĂ, SERIE NOUĂ

AUGUST 1998, Nr. 8 (337), anul III (XXXIII) • 16 pagini — 2000 lei

Târguri de carte la Constanța

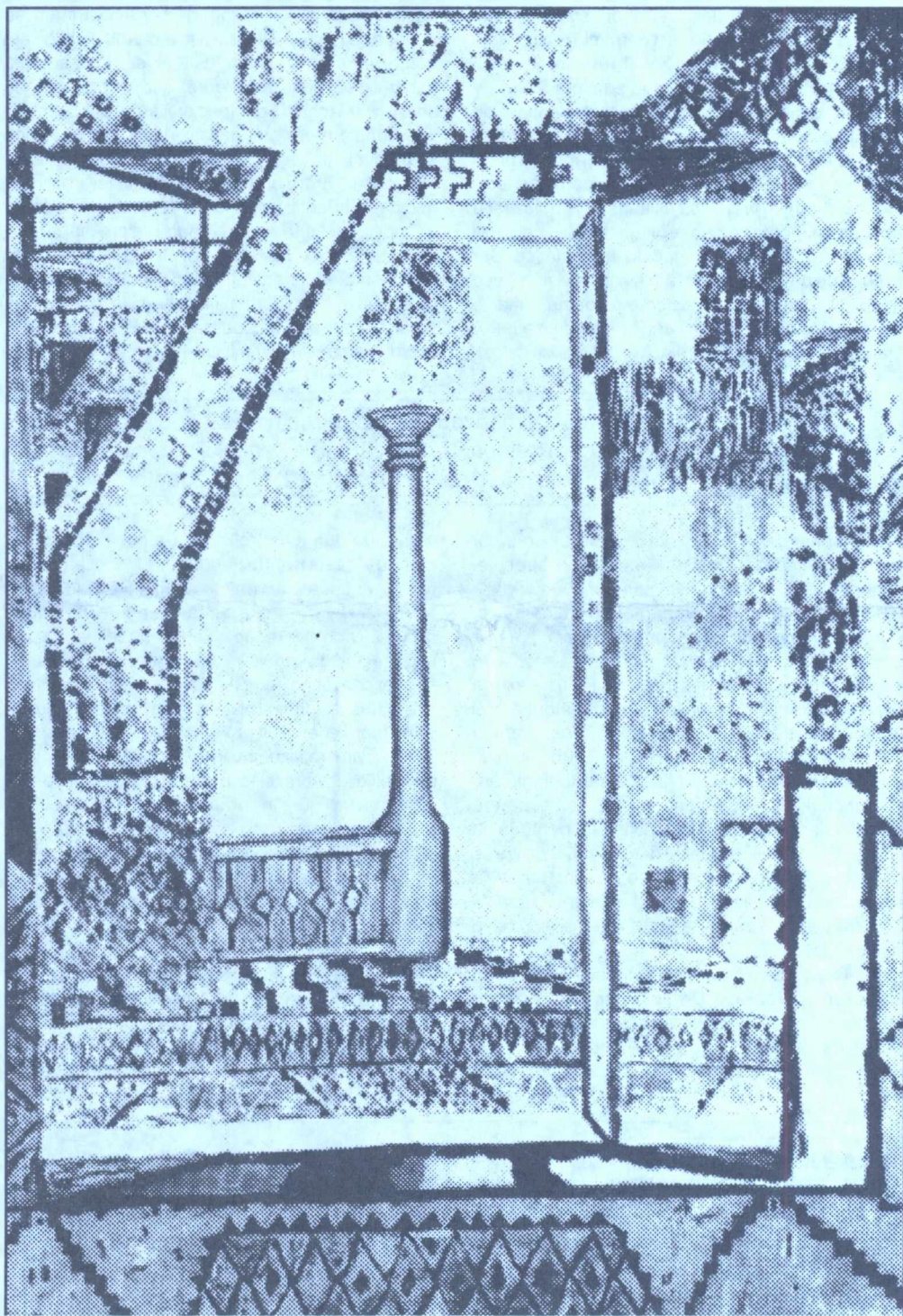
A organiza într-un mare oras al țării, astăzi când în strategia guvernanților actul de cultură și institutiile care-l generează ocupă o poziție minoră, un „Târg” sau un „Salon” de carte de anvergură națională este similar cu o bătălie câștigată împotriva ignoranței, este un triumf al spiritului, al gândului curat și al credinței statornice în ideea că puterea și salvarea unui popor vine de la (și prin) cultura sa și de la cei care o fac și o reprezintă cu talent și demnitate.

Imprevizibilă și năucitoare „explozie” de pe piața cărții, în anii de tranziție, a creat anarhie, ducând la dispariția criteriului axiologic, a valorii. Totodată difuzarea coerentă și unitară, care înlesnea cunoașterea și circulația titlurilor și autorilor la nivelul întregii țări, a încetat să se mai producă, informațiile bibliografice ale majorității cititorilor devenind astfel întâmplătoare, limitate și condiționate de comerțul haotic din librării și de la standurile de pe stradă, depinzând de producția îndoielnică a unor edituri locale, apărute ca ciupercile după ploaie, edituri lipsite de profesioniști și călăuzite de principii mercantile și ale prostului gust.

În condițiile date produsul cultural autentic nu a mai avut cum să ajungă la destinație. Astfel s-a impus ca o necesitate realizarea unor manifestări speciale, de amploare, cu caracter periodic, care să regleze o parte din deficiențele ivite pe relația autor-editură-cititor și care să redea cărții locul cuvenit.

Între acestea, „Târgurile” și „Salioanele” de carte și-au configurat un rol extrem de important și benefic. O dată pentru că ele stimulează dezvoltarea unui comerț bine organizat, de cea mai bună calitate și de succes, promovând valoarea culturală. Apoi, pentru că fac cunoscută cititorilor producția de înaltă ținută a marilor edituri, îi informează pe aceștia cu programele pe termen scurt și lung ale editurilor, încurajează și largeste contactele dintre publicul larg și scriitori, între cititori și editori, între cei care se ocupă de cultura scrisă — critici, difuzori / librari, bibliotecari etc. Și nu în ultimul rând, pentru că „Târgurile” și „Salioanele” de carte au la dispoziție forme multiple de a crea în cadrul lor un spațiu de emulație și dialog. Expozițiile de carte și de publicații culturale, standurile de noutăți, lansările de carte în prezența unor mari autori, simpoziioanele pe diverse teme privind cartea și cultura scrisă — sunt tot atâtea mijloace pe care aceste manifestări le propun și prin care vin să ne convingă că prestigiul și nepieritoarele calități ale cărții, în pofida unor

T.

• Număr ilustrat cu lucrări de Horia Bernea • Marea coloană

continuare în pag. 14

Expo '98

MĂRILE
LUMII — O
MOSTENIRE

PENTRU VIITOR

La început, mărele Lumii despărteau continentele. Apoi le-au apropiat. Ce aduce viitorul? EXPO '98 cu motto-ul *Mărele Lumii — o moștenire pentru viitor* întrunește popoarele de pe tot mapamondul la ultima expoziție mondială din acest secol, deschisă la 22 mai în Lisabona, (Portugalia), și care ține până la 30 septembrie. Tema are o dublă semnificație: anul 1998 este declarat de către ONU Anul Internațional al Ocenelor iar Lisabona (un vechi oraș-port și capitala unei națiuni cu o impresionantă și nobilă istorie în navigație) serbează 500 de ani de la descoperirea, de către Vasco da Gama, a căii navigabile spre Indii (1497 / 98).

Arealul expozițional se întinde pe o suprafață de 60 de hectare și cuprinde mai multe pavilioane tematice și naționale reprezentând peste 140 de țări și organizații în zonele expoziționale internaționale, cât și o zonă întinsă de agrement și manifestatii cu spații verzi și promenade amenajată direct lângă râul Tejo. Mascota lui EXPO '98 este *Válurel* (sau *Vălișor*?)

Cu EXPO '98, Portugalia este din nou în centrul atenției europene (din 1994 când a fost Capitala culturală), și nu a evitat costurile și eforturile angajate la realizarea acestei ultime expoziții mondiale a secolului 20.

În estul Lisabonei s-a demolat o zonă mixtă de industrie și locuințe modeste în suprafață de 330 de hectare, construind-se un mega-parc cu clădiri expoziționale impresionante, un port de yachturi, hoteluri de lux, o gară splendidă, numită *Oriente* (adică Gara de Est) care adăpostește și o noua linie de metrou, un al doilea pod peste Tejo (măsurând 13 km!), numit Vasco da Gama ca și tumul-far, a cărui platformă de vizitare (eventual din restaurantul cu un etaj mai jos) are o vedere de neuitat, dar și multe alte construcții cu o arhitectură fantastică, imposibil de descris în câteva cuvinte.

S-a apreciat că expoziția va fi vizitată de

G.M.T.

(continuare în pag. 13)

ÎN CELELALTE PAGINI

- **CRISTINA ZARIFOPOL (SUA):** „Paul Zarifopol, criticul literar, este fratele străbunicului meu”
- **DOINA URICARIU** „Trăim azi, din păcate, un soi de trufie, de mitocănie a modernității (TOMIS ÎNTREABĂ — dialoguri realizate de EUGENIA VÂJIAȘ și IULIA PANĂ) • „Sacru cu față umană” de LUC FERRY (ESEU) • „Tratat despre fericire” de IOAN-MIRCEA POPOVICI (SCARA LUI ESCHER) • CONVORBIRI PONTICE de Ovidiu Dunăreanu (O CARTE ÎN DISCUȚIE; participă: NICOLAE ROTUND, ION ROȘIORU și EVELINA CÂRLIGEANU) • CĂRȚI ȘI SEMNIFICAȚII de LENA LAZĂR și DAN PERȘA • CARTEA STRĂINĂ de ILEANA MARIN • „Poezia ca artefact și creație a spiritului” de L. BERECHET • „Și totuși, zero la încasări” — proză de MIRELA CHELARU • „POLIFRON”, teatru inedit de DIMITRIE STELARU • VOCI TINERE: poeme de GABRIELA APOSTOL și SORIN DINCO • HORIA BERNEA — SIMEZA de Dr. DOINA PĂULEANU • MIRCEA CORNIȘTEANU: „Pentru mine teatrul înseamnă în primul rând, să spun povești frumoase” • „Filosofia românească la judecata neototalitaristă” (II) de Prof.univ. GH. AL. CAZAN • „Despre lingvistica balcanică” de NISTOR BARDU • „Coroana contra secera și ciocanul” de GH. BUZATU • „JUSTIȚIE ȘI INJUSTIȚII” de TITUS RUSU • „Ciuperca sacră și crucea” de JOHN ALLEGRO

SACRUL CU FAȚĂ UMANĂ

de LUC FERRY

Filozof francez. A publicat: *La pensée 68, essai sur l'antihumanisme contemporain* (Gallimard 1985), *Le nouvel ordre écologique* (Grasset, 1992), *L'homme-Dieu* (Grasset, 1996). Singura traducere în română: *Homo aestheticus. Inventarea gustului în epoca democratică* (Meridiane, 1997).

conștiința fiecăruia, și nu în tradiția mostenită sau în fascinația carismatică, pretinde a se baza *idealul* democratic, atât pe plan politic, cât și pe cel intelectual și științific.

Iată asadar etica, politica, cultura întemeiate pe om. Apariția acestui umanism modern înseamnă oare că am terminat cu orice formă de spiritualitate? Pentru cei mai mulți dintre noi, atei sau agnostici, partizanii unei stricte laicități, răspunsul obligatoriu este da. S-a impus ideea că marile etici laice, născute în secolul al XVIII-lea, la nevoie reactualizate și aplicate la problemele noastre de azi, *sunt de ajuns...* Republicanismul kantian, de exemplu, continua să fie actual prin grija de-a perfecționa o „etică a discuției” (Habermas) și chiar de-a integra un „principiu de responsabilitate” (Jonas, Apel), în vreme ce utilitarismul englez face apel acum, pentru a opera faimosul său „calcul al plăcerilor și durerilor”, la modele matematice. Dar în ceea ce privește fondul, aceste mari viziuni laice ale lumii subîntind încă sistemele noastre juridice ca și judecățile noastre individuale de valoare. Gândindu-ne la antici și chiar la credincioșii de azi,

Credința în existența unui Dumnezeu nu mai structurează spațiul nostru politic: ea a devenit o afacere personală. Dar căutarea sensului și necesitatea fundamentării valorilor readuce în discuție problema Transcendentei.

avem în mod spontan tendința de a situa valorile lor printre inevitabilele „rămăsite” ale tradițiilor trecute. Judecata noastră sună cam așa: „ei aveau religia (sau cosmologia), noi avem morală”. Și aceasta, într-adevăr, ne e de ajuns, pentru a ști cum să ne comportăm în viața de toate zilele. Nu e nevoie de religie pentru a fi cinstit sau milostiv. Nu e nevoie să crezi în Dumnezeu pentru a-ți face „datoria”. Mai mult, lupta pentru laicitate trece încă drept o prioritate, și pe bună dreptate. Iar în cazul Islamului, ea reprezintă realmente o critică a unei teologii care pare incapabilă să gândească propria sa separare de politică. Fibra noastră republicană, pentru a nu spune anticlericală, găsește deci destule motive să se activeze pentru a ne face să fim atenți la binefacerile unei „iesiri din religie”. Numai numele lui Salman Rushdie ar ajunge ca să ne-o amintească.

Dezbaterea cauzei s-a încheiat. Numai că nu aceasta este problema. De fapt, în joc, este pretenția pe care ar avea-o moralele laice ajunse la maturitate de a termina odată pentru totdeauna cu problematica transcendentă. În cel puțin două aspecte decisive, ele mi se par incapabile să se

lipsească complet de ea. Primul privește problema delicată a noilor raporturi dintre etică și religie. Pentru a rezuma totul la o formulă, as spune că societățile laice se caracterizează mai puțin prin eradicarea religioasă cât prin locul nou pe care ele i-l acordă, *nu în amonte, ci în aval de preocupările etice*. În filosofia secolului al XVII-lea, omul era încă gândit pornindu-se de la Dumnezeu, și, dacă putem spune așa, *după* el. Mai întâi era creatorul, ființa absolută și infinită, și în raport cu el, ființa umană se definea ca lipsă, finitudine. De aici slăbiciunile sale notorii, ignoranța sa congenitală, de bună seamă, dar, în egală măsură, și irepresibila sa propensiune spre păcat. Această perspectivă, în care Dumnezeu venea logic, moral și metafizic *înaintea* omului, încă se potrivea cu teologico-eticul, cu fundamentarea religioasă a moralei. Tocmai această ierarhie este abolită de apariția științelor și moravurilor moderne și implicit de cea a unui spațiu laic. Asa cum a sugerat Ernst Cassirer, secolul Luminilor este perioada de-a lungul căreia primatul ființei umane se afirmă în toate domeniile culturii. În așa măsură încât Dumnezeu dăna să apară ca o „idee” a acelui om considerat a fi creatura sa și care, după

vorba de duh a lui Voltaire, „i-a plătit cu aceeași monedă”. De la Kant la Feuerbach, Marx sau Freud, gluma va fi luată tot mai în serios. Pe plan moral, această răsturnare anunță sfârșitul teologico-eticalui. Principiile respectului față de celălalt trebuie să-și găsească temeiul în om, în rațiunea și libertatea sa care constituie demnitatea sa, nu într-o divinitate. Hristos însuși, Dumnezeu-Om prin excelență, ajunge să nu mai fie decât un om-sfânt în ochii filosofilor, un individ care realizează în el și aplică în jurul lui principiile universaliste a căror expresie cea mai adecvată va figura în curând în Declarația din 1789. El este, vor spune Kant și discipolii săi, „idealul moral al omenirii” — ceea ce le va atrage infamante acuzații de ateism: dacă etica se alipește singură învățăturii creștine, nu mai e nevoie de Dumnezeu, nici chiar de Hristos, pentru a o întemeia.

Această evoluție este bine cunoscută. Dar descrierea care i se face de obicei eludează problema crucială: cea a rolului care revine, din acel moment, religiei. Problema cu atât mai dificil de îndepărtat, totuși, cu cât filosofii Luminilor se voiau, adesea, creștini și se gândeau cu sinceritate să ridice

înțelegerea mesajului Evangheliilor la nivelul său cel mai autentic. De fapt, departe de a dispărea, acest mesaj continuă să reprezinte orizontul moralelor laice.

Iată, cred eu, care e semnificația decisivă a acestei „revoluții religioase”: *fără a dispărea, conținutul teologiei creștine nu se mai situează înaintea eticii, pentru a o întemeia în adevăr, ci după ea, pentru a-i da un sens*. Omul, asadar, nu mai face apel la Dumnezeu pentru a înțelege că trebuie să-l respecte pe celălalt, tratându-l ca scop și nu ca mijloc. Ateismul și morala pot fi astfel reconciliate. Dar referința la divin, la acea idee a unui Dumnezeu despre care Lévinas, fidel aici tradiției Luminilor, va spune că „ne vine în minte”, nu dispărește prin aceasta. Ea subzistă, dimpotrivă, pentru motive de fond. Ea vine, pentru a spune așa, să confere un sens faptului de-a respecta legea, adăugând speranța datoriei, dragostea: respectului, elementul creștin: elementului evreiesc. Și aceasta plecând de la o problematică umanistă. „Plecând de la”, adică, în egală măsură, *după ea și conform ei*, dar nu înaintea ei. Miscarea merge acum de la om la Dumnezeu, și nu invers. Autonomia e cea care trebuie să conducă la heteronomie și nu invers căci aceasta din urmă, impunându-se individului, o contrazice pe prima. Creștinii tradiționalisti vor vedea aici semnul suprem al orgoliului omenesc. Creștinii laici vor putea, dimpotrivă, să citească în aceasta apariția unei credințe în sfârșit autentice, pe fondul unei eclipse a teologiei morale. Aceasta e miza dezbaterii, redeschisă prin enciclica lui Ioan Paul II despre *Splendoarea Adevărului*. Ea opune pe partizanii unei întoarceri la o întemeiere religioasă a eticii celor care fac, dimpotrivă, „elogiul conștiinței”, până acolo încât ajung să facă apel, chiar în sânul Bisericii, la o „etică a discuției”.

Căci, și acesta e al doilea aspect pe care voiam să-l subliniez, transcendentă nu e negată de această răsturnare de perspectivă. Ea e chiar înscrisă, în calitate de idee, în rațiunea umană. Din chiar sânul imanentei pe care o implică respingerea argumentului autorității, ea se manifestă acum în fața unui subiect care revendică, pe plan moral, cel puțin, un ideal de autonomie. Ar trebui asadar să distingem mai clar decât se face de obicei în dezbaterile teologice, două tipuri de transcendentă: una tradițională, cea la care Ioan Paul II pretinde azi a-i chema pe creștini și cea laică. În fața „splendorii adevărului”, atitudine care, după el, se cuvine adoptată, era cea a umilinței, nu cea a *hybris*-ului modern pe care îl inaugurează momentul cartezian, înainte de a se prelungi în ideea unei „etici a discuției”. Adevărul revelat nu se discută, el se respectă, pentru că el se dezvăluie oamenilor ca venind de la Cel de Sus. Revoluția laică, cea care marchează sfârșitul teologico-eticalui și care răstoarnă raporturile dintre morală și religie, invalidează acest tip de transcendentă, dar sugerează o alta: cea pe care

Traducere de ION MAGIRU

continuare în pag. 14

(După Magazine Littéraire No. Hors série „La Passion des idées”, 1996)

Moralea lui Dumnezeu”, sfârșitul „teologico-politicii”, „secularizare”, „laicizare”: mai mult sau mai puțin verificate și controversate, aceste expresii simbolizează azi multiplele interpretări ale aceleiași realități: apariția unui univers laic în sânul căruia credința în existența unui Dumnezeu nu mai structurează spațiul nostru politic. Aceasta nu înseamnă că o astfel de credință, așa cum a subliniat Marcel Gauchet în *Le Désenchantement du monde* (ed. Gallimard) a dispărut. Dar ea a devenit, pentru majoritatea dintre noi, o afacere personală, tinând de sfera privată — sfera publică fiind obligată să adopte față de ea o strictă neutralitate. Pentru majoritatea dintre noi, asadar, valorile — morale, juridice, estetice sau politice — și-au pierdut caracterul lor sacru, sau cel puțin legătura lor cu sursele religioase revelate. Ele s-au adaptat, ca să spunem așa, „la scara umană”. Totuși, căutarea sensului și problemele metafizice tradiționale nu au încetat să preocupe, mai discret, desigur, conștiința modernă. Ținându-se la distanță de fundametalismele care stârnesc oroare imensei majorități a europenilor, numeroșii indivizi aspiră către noi forme de spiritualitate. Înmultirea întoarcerilor la „înțelepciunile” și tradițiile orientale sunt o mărturie în acest sens, ca și sincretismele care formează azi o adevărată nebuloasă mistică. Cum să interpretăm ceea ce ar putea părea o contradicție între laicitate și spiritualitate? Poate că n-ar fi inutil, aici, să revenim, pentru o clipă, la izvoare.

La originea revoluției laice, care a făcut și continuă să facă din Europa un continent aparte în lumea de azi, se află ceea ce s-ar putea defini drept un „moment cartezian”: un reflex de sfidare față de dogmele impuse, o voință imperioasă de-a le trece prin sita examenului critic condus de un *subiect care se vrea stăpân pe el însuși*. Acest gen inaugurează o fost consacrat în filosofie de *Meditațiile* lui Descartes, înainte de-a fi repetat în fapte, un secol și jumătate mai târziu, prin Revoluția franceză: dacă trebuie să facem tabula rasa din trecut și să supunem îndoielei celei mai riguroase opiniile, credințele și prejudecățile mostenite din trecut, sau doar permise din afară, este pentru că se cuvine să nu dăm crezare decât acelor lucruri de care putem să fim siguri prin noi înșine. De aici derivă și noua înfățișare, întemeiată pe conștiința individuală și nu pe tradiție, a unicei certitudini care se impune înaintea tuturor celorlalte: cea a subiectului în raport cu el însuși.

Ideea că trebuie să acceptăm o părere pentru că ea emană de la autorități, oricare ar fi ele, repugnă în așa măsură modernilor, încât acest fapt ajunge să-i definească ca atare. Desigur, ni se întâmplă adesea să acordăm încredere unei persoane sau unei instituții, dar însuși gestul acesta a încetat de-a mai avea sensul său tradițional: dacă accept să „urmez” pe cineva, este, în principiu, pentru că am motive „întemeiate” s-o fac și nu pentru că această autoritate mi s-ar impune fără o recunoaștere prealabilă, emanând de la convingerea mea intimă și, eventual, reflexivă. Realitatea este, în mod evident, departe de a corespunde unui astfel de principiu și individualismul nu exclude nici conformismul modelor nici fascinația *leaderilor*. Și totuși, pe această nouă concepție a unei legitimități care s-ar înrădăcina în

Dacă mai sap mult, voi cădea în groapă, mă strigă, iarăși, Alexis. Oare adultul stie când să se oprească? Einstein a știut. — Uite un inel! Și o mână.

Recunosc, pe mâna Hilariei, inelul scump primit de la Laurian, prin desenul Tridentului Imposibil ce-l gravase Iulian Magul. Tot timpul, a crezut că, intrând în taina tridentului va reuși să iasă din dilema femeii adultere care găsește argumentele nevinovăției si ale absolvirii de vină.

Salvez situația printr-o minciună.

— E mână de manechin.

— Da, parcă e manechinul din atelierul tău, confirmă Alexis adăugând pe ton filosofic:

— Cum să fi ajuns aici?

— Acoperă și să mergem...

— Poate, ar fi bine să reorganizăm spațiul, spune Sabato sorbind îngândurat din cafea.

— Nu cu am a-l organiza. Totul trebuie să fie o curgere în timp. Ca un cadou al inspirației clipei și nu o umplere cu lut a unui schelet „template”.

— Numai că, se poate recurge la scheme, la un metatext, pentru limpezirea unor lucruri. Omul modern s-a obișnuit să consume imagini. Să i se explice. Devine iritat dacă întâlnește simboluri pe care nu le înțelege. Când personajele se aglomerează, se poate face o schemă, ca o schemă logică, ca un „arbore al personajelor”.

— Povestirea mea este o povestire care vine din mai multe părți simultan. În care personajele se povestesc și se mărturisesc, uneori, singure.

— Ai dreptate. Ca în picturile din renastere, nu este nevoie să se specifice care din ucenicii pictorului vine cu „pata de culoare” pe tablou. Important este tabloul.

SCARA LUI ESCHER

tratat despre fericire

Se întinde spre „Zmeul de hârtie” scris mărunt și mi-citește:

„*Inclinația ei spre practicile oculte, acele întâlniri în noapte, cu Magul, toate, la aceeași oră, pretenția că are întâlniri cu însăși diavolul, căruia i-a făcut portretul după poza reușită de ea și magician... Caseta cu respirațiile acestuia, venirile cu caleasca, pe pavajul cu piatră cubică, la nivelul etajului trei...*”.

Nici nu știu care să fie punctul de pornire? Mărturisesc, asteptasem întâlnirea cu (P) ca o salvare proprie și iată-mă făcând ceea ce până acum credeam că-i o simplă sarlatanie a secolului XX. Studii de psihanaliză. Esecul relației cu soțul meu și criza prin care trece fata mea, Paula, sunt motive să încerc și aceasta...

— Ți-e clar? Este mărturia Feciciei...

În fiecare dimineață mă întâlnesc cu cele patru ucenice „ADOR” ale lui (P). Adela, Delia, Otilia și Raluca mi-au devenit curând confidente. La început au avut rețineri, dar când au văzut că (P) îmi încredințează înorogul Alb să-l scot la păscut în Poiana Crisului Alb, au început să-mi zâmbească și să-mi caute compania. Acum îmi pare rău că nu am luat-o și pe Paula cu mine. Poate ar fi scăpat de obsesiile care o țin ca o halucinantă bacanală modernă. Poate m-ar durea mai puțin dacă nu ar neglija complet gândul la perspectivă. Pentru tinerii din ziua de astăzi, parcă nu mai contează decât clipa. Fără trecut și fără viitor. De unde oare această mentalitate a consumului de senzații? De unde această

adormire de voință? Cum as putea să trezesc în fiica mea o fărâmiță de voință? Sau poate, tocmai ce numesc eu lipsă de voință este, de fapt, alt tip de voință? Cred că aici este soluția...

Ce m-a socat cel mai mult la apropierea de Casa cu ferestre roșii a fost înorogul Alb care păstrea lângă stativul cu ceasloave de la intrare. Dacă nu eram prevenită de (P) as fi crezut că mi se pregătește o farsă. Cum venisem neanunțată, pentru a face o surpriză, Pictorul și-a văzut în continuare de lecția cu cele patru ucenice. La început m-am întrebat:

— De ce numai fete? De ce nu și băieți?

Acum, când am pătruns în spiritul acestui spațiu, îmi dau seama că astfel se menține un spațiu închis, fără posibilitatea de a se strica ceva din ordinea la care (P) a ajuns, sacrificând blocuri importante ale realului.

Cu o pânză în mâna stângă, cu care ține și cutia de culori, sub braț, și cu pensulele în cealaltă, (P) tocmai iese la peisaj, urmat de Adela, Delia, Otilia și Raluca. Nu știu dacă acesta este numele adevărat al fetelor sau sunt alese pentru acrostihul ADOR.

Pe scrinul negru din fața ferestrei, ce dă spre Digs spre Far, odihnesc câteva caiete în care recunosc scrisul lui si, pe alocuri, însemnările mele.

Câteva titluri îmi rețin atenția: *Etica, Libertatea și Voința în natură și societate, Triptic pe plaja cu suflet, Spectacolul lumii sau Lumea ca spectacol, Întâlniri cu Părintele Isihast, Arborele sângelui, Gemenele, Ecoul*

tăcerii, Modele economice ordonate, Teoreme de reprezentări de spații, Măști și perdele, Et în Arcadia ego...

Usa întredeschisă lasă să vină miros de alge și aer sărat. Stau în fața oglinzii și mi privesc trupul, încă tânăr și atât de străin de măști și liniște. Mă ascund rusinată de propriul gând, privind în visare spre Far.

Mă retrag și mai privesc o dată scriul. Nu știu cum îmi scăpase *carnetulul cu foi aurite* de lângă *manechin* și dreptunghiul pictat, cu încasături, pe care scrie *Celulariumul sufletului*. O săgeată pe celularium trimite spre *carnetulul inexistent*.

Nu mă mai miră nimic. Din toate acestea lipsește doar *Tridentul Imposibil*. Probabil copita înorogului s-a vindecat și (P) îl păstrează acolo. Merg pe săgeata ce ținteste carnetul inexistent și găsesc un teanc de foi. Iau primele două file și citesc:

Dacă cineva face conexiunea acestor texte, are surpriza de a avea răspuns la orice problemă și-ar pune. Vă propun să vă rezolvați pentru început tema propriilor obsesii.

Ceea ce îmi garantează adevărul teoriilor mele este faptul că nu eu le-am făcut; s-au născut singure din lucrarea timpului. Fără a face altceva decât să ascult vocile din mine și a nota cu sinceritate, fără a înfrumuseța jivinele și fără a forța descoperirea îngerului. Singura grijă, de a-mi menține propria voință într-o abulie și propria înțelegere în continuă relaxare.

Parcă recunosc ceva din atitudinea fiicei mele. De unde să cunoască ea aceste teorii? *Căci Dumnezeu este Cel ce lucrează în voi și ca să voii și ca să săvârșiti, după a Lui bunăvoință.* [Filipeni (2,13)].

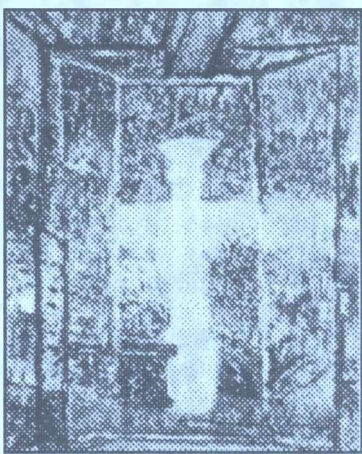
IOAN-MIRCEA POPOVICI

CRISTINA ZARIFOPOL

Universitatea Indiana din Bloomington, Statul Indiana, U.S.A.:

„Paul Zarifopol, criticul literar,
este fratele străbunicului meu”

• Coloană, 1996

Pe Cristina Zarifopol-Ilias am întâlnit-o într-o zi de martie a.c., când zăpada mieilor se așternea moale și abundent pe crengile bătrânilor copaci în campusul Universității din Bloomington, când primele flori încercau să reziste frigului ce se prelungea. Ocupată îndeajuns dar binevoitoare, sub zămbetul prietenesc se citea dispoziția de dialog concretizată mai târziu într-o comunicare de interes mai larg. Spre bucuria cititorului „de acasă” îmi îngădui să arunc încă o lumină asupra existenței intelectualului român de dincolo de hotarele țării:

• Doamnă Cristina Zarifopol-Ilias, prezenta dumneavoastră la Indiana University din Bloomington nu este întâmplătoare. Activati aici ca profesor-asistent de studii clasice și limba română din anul 1991. Cât datorati aceasta destinului și cât a fost optiunea dvs. având în vedere competiția universitară specific americană?

• Destinul, și prin asta înțeleg în acest caz un anume concurs favorabil de împrejurări, este într-adevăr acela care mi-a permis să rămân în orașul în care ne-am stabilit de când am emigrat în Statele Unite și unde am reinnotat firele rupte ale vieții noastre de familie și profesionale, și să lucrez la universitatea unde mi-am luat doctoratul american în studii clasice. Nu putea să existe o soluție mai fericită decât aceea de a nu trebui să-mi smulg din nou rădăcinile deabia replantate în acest oraș universitar atât de primitor pentru a căuta de lucru în altă parte, ca să nu mai spun ce ar fi însemnat asta pentru familia noastră, și așa destul de încercată de despărțirile impuse de drama emigrării. Iar faptul că pot să predau atât *latina* cât și *româna* îmi prilejuiește o bucurie greu de pus în cuvinte. Este o combinație ideală, de o desăvârșită armonie, în care se regăsesc mai toate elementele vieții mele, atât pe plan intelectual cât și pe plan spiritual.

• Cine sunt studenții dumneavoastră care studiază limba română și cum se stabilesc relațiile între profesor și studenți? Ce interesează în mod deosebit pe aceia ce și-au ales ca obiect de studiu limba română? Privesc limba română ca pe un alt mod de comunicare, ca pe o posibilitate de a pătrunde în intimitatea cultural-artistică a românilor, sau numai o posibilă poartă spre exercitarea unei meserii?

• Studenții mei sunt tineri americani care și-au ales România ca arie principală de interes, studiu și specializare. Ei sunt viitori istorici, antropologi, specialiști în științe politice, în istoria artelor, în mass media, lingviști, economiști etc. Pentru ei limba română este atât un mijloc de cercetare cât și unul de comunicare. Relația dintre profesor și studenți este una foarte strânsă, apropiată, care merge mult mai departe de lucrul în clasă. Împreună formăm ceea ce am numit *familia românească* și legăturile care s-au stabilit între noi sunt legături pe viață. În aceste condiții, profesorul este mult mai mult decât dascălul din clasă. Le devine mentor, părinte spiritual, prieten și sfătuitor, îi ajută și îndrumă pas cu pas. Unii dintre ei sunt astăzi profesori în diverse universități sau colegii americane, alții sunt directori de programe americane în România sau lucrează în agenții guvernamentale americane care se ocupă de Europa de Est.

• Ce alte responsabilități are prof. Cristina Zarifopol în cadrul programelor Universității din Bloomington și cum se desfășoară o săptămână de lucru pentru dumneavoastră?

• Responsabilitățile mele, aici, la universitate, sunt multiple și complexe tocmai datorită faptului că predau atât *latina* cât și *româna*. În cadrul catedrei de studii clasice unde predau *latina* sunt și directorul întregului program de predare a *latinei* în primii doi ani de studiu. Asta înseamnă coordonarea și supravegherea tuturor secțiilor de predare a *latinei* precum și îndrumarea

și formarea viitorilor profesori de *latină* (pentru învățământul superior). Cât privește programul de *limba și literatura română*, al cărui director sunt în cadrul catedrei de limbi și literaturi slave (o formulă pur administrativă!), predau trei cursuri împărțite pe cele trei nivele cunoscute — începător, intermediar și avansat. Toate acestea înseamnă în jur de 15 ore de predare pe săptămână, la care se adaugă tot felul de alte activități în afara clasei: consultații cu studenții, îndrumare de teze de masterat sau doctorat, inspecții la cursurile de *latină* predate de studenții doctoranzi, compus scrisori de recomandare (multe!), ședințe de catedră etc.

• Munca de traducător este dificilă, atrăgătoare și responsabilă. Stiindu-vă aplecată asupra acestei migăloase îndeletniciri, îmi permite să vă întreb: ce autori din poezia română modernă și ce opere ati tradus în limba engleză?

• Anul acesta am fost contactată de un profesor american, Adam Sorkin, bine cunoscut traducător de poezie românească în limba engleză, care m-a invitat să colaborez cu el la o traducere din poeziile distinselor scriitoare Marta Petreu. Am acceptat fără nici o clipă de ezitare, căci remarcasem de mult poezia de excepție a Martei Petreu, pe care o citeam cu asiduitate de câte ori aveam ocazia. Sunt absolut convinsă că o voce poetică originală, unică precum cea a Martei Petreu, merită să fie cunoscută de iubitorii de poezie din America. Am tradus deja peste 20 de poezii și mai am și altele pe masa de lucru. Munca de traducător este grea și cere o mare rigoare (mă ajută în acest sens meseria mea de latinist!), mai ales când este vorba de poezie, dar o fac cu mare plăcere și interes, în special în cazul operei unei poete de calibrul Martei Petreu.

• Indiana University din Bloomington are una din cele mai mari colecții de carte românească din Statele Unite; dacă nu mă înșel, este a patra clasată între bibliotecile universitare. Peste 12.000 de volume în limba română ce includ literatura beletristică, studii de folclor, studii lingvistice, istorie, statistică, politică și periodice este o reală bogătie de care beneficiază cititorul. Așa cum funcționează orice bibliotecă în Statele Unite, dând posibilitatea cititorului oricând și fără nici o evidență, să ajungă la raftul de carte, e greu de știut cine și când citește româneste. Există totuși interesul de a cunoaște acest fapt: cine citește și cât citește în limba română?

• Da, biblioteca universității noastre adăpostește o impresionantă colecție de cărți și publicații românești. Avem, după câte știu eu, trei

schimburi active: cu Biblioteca Natională, cu biblioteca universității Babes-Bolyai din Cluj și cu cea a universității din București. În 1997, de pildă, s-au trimis 12 cărți la Cluj și s-au primit 12 cărți de acolo. În plus, bibliotecarul nostru șef a trimis periodice în valoare de vreo 600 dolari. Cât privește Biblioteca Natională, de aici s-au trimis vreo 40 de cărți și s-au primit 470, tot în 1997. Schimbul cu biblioteca universității din București este, din păcate, inactiv de un an și jumătate. Bibliotecarul nostru va face curând o vizită la București special pentru a reactiva acest schimb util între instituțiile noastre.

• Apreciați că, după revoluția din România în 1989, posibilitatea intelectualilor români de a pătrunde în Statele Unite e un beneficiu reciproc sau nu? Ce sfat ați da unui tânăr român cu reale posibilități de manifestare aflat la răscruce?

• Unul dintre marile câștiguri ale evenimentelor din decembrie 1989 a fost, desigur, libertatea de mișcare a intelectualilor români, ale căror vizite în Statele Unite reprezintă un imens beneficiu, pe care îmi voi permite să-l calific drept reciproc. Și unii și alții nu avem decât de câștigat prin schimbul de idei, de experiențe, în toată varietatea și complexitatea lor. Dacă amintesc că, aici, la *Indiana University*, prin programul de română și adesea și cu sprijinul altor departamente, am putut invita personalități din lumea culturală și universitară românească cum ar fi: Mircea Cărtărescu, Andrei Cornea, Gabriela Adameșteanu, Mircea Mihaies, Mircea Angheliescu, Mihai Pop, Ion Bogdan Lefter, Andrei Marga și... președintele Emil Constantinescu însuși, în 1992, când era prorector al Universității din București, cred că orice comentariu în plus e de prisos. As mai adăuga și faptul că au început cu succes schimburile de studenți și cadre universitare între *Indiana University* și *Universitatea Babes-Bolyai* și că avem în vedere planuri de colaborare și cu alte importante universități și instituții culturale din țară.

• În Bloomington sunteți în imediata apropiere și a altor profesori români stabiliți în Statele Unite și care predau la *Indiana University*: Matei Călinescu, Nicolae Spulber, Maria Bucur, Ilinca Zarifopol-Johnston (sora dvs.) referindu-mă numai la studiile umaniste. Mai sunt și la alte facultăți profesori români și studenți doctoranzi. Am înțeles că a devenit un obicei întrunirile între români, primăvara sau toamna și că nu sunteți deloc străină de organizarea lor. Ce-i unește pe intelectualii români și cu ce gânduri vă îndreptați către dânsii? Ce semnificație capătă prietenia în

aceste condiții și cum ar putea fi exemplificată?

• Cum bine ați spus, la *Indiana University* se află într-adevăr un grup de români universitari de distincție, a căror contribuție în respectivele domenii este remarcabilă. Din punctul de vedere strict al programului de română (mă refer acum la cei care sunt direct implicați în predarea studiilor românești), aș vrea să fac o mențiune specială. Este vorba de profesoara Maria Bucur-Deckard, de la catedra de istorie, care este specialistă în istoria României și a cărei prezentă, din 1996, la *Indiana University* constituie un mare câștig pentru studiile românești. Energia, entuziasmul și calitățile ei de dascăl atrag studenții și contribuie astfel la întărirea programului nostru. Cât privesc întrunirile despre care mă întrebați, acestea sunt organizate în jurul unor ocazii speciale (un eveniment cultural, o dată istorică românească de semnificație etc.) și sunt deschise tuturor celor care vor să participe, deci nu numai românilor de aici. Tocmai acesta este și scopul nostru, adică acela de a face România cunoscută unui public american cât mai larg, dincolo de lumea universitară. Trebuie să vă spun că aceste manifestări românești s-au bucurat de un foarte mult succes și au fost frecventate de un neașteptat de mare număr de persoane. Adesea mă opreste câte cineva care a fost la astfel de întruniri și mă întreabă când va avea loc următoarea. S-ar părea că cei care le frecventează nu le uita... Nimic nu ne bucură mai mult!

• De când sunteți departe de țară, de ce v-a fost vreodată cel mai dor?

• Mi-a fost dor de fiecare om care mi-a fost drag... De cei care au fost și nu mai sunt azi decât în amintirile mele, de cei care sunt și pe care mă bucur să-i revăd acum în fiecare an... De fiecare loc din țara pe care am bătuț-o odinioară cu piciorul, de fiecare colt din orașul în care m-am născut și am trăit 37 de ani, *Bucureștiul* meu drag, „marele rânit” pe ale cărui străzi m-am plimbat în gând și în vis ani în șir... Mi-a fost dor de fiecare piatră...

• Care este relația numelui dumneavoastră cu cunoscutul critic Paul Zarifopol?

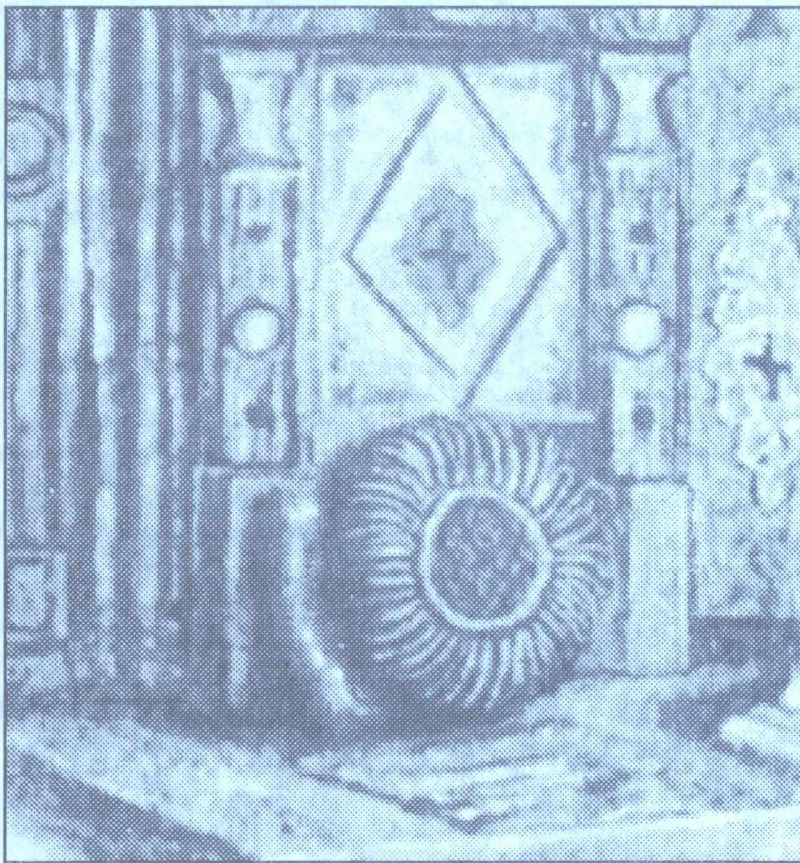
• Paul Zarifopol, criticul literar, este fratele străbunicului meu. Din familia Zarifopol nu se mai află în țară decât tatăl meu, Dinu Zarifopol, ale cărui cărți (literatura de sertar!) — primele două volume dintr-o tetralogie intitulată *Naufragiul* — au văzut lumina tiparului în 1995 și 1997 și s-au bucurat de o foarte bună primire din partea cititorilor și a criticilor literari.

• Ce planuri de viitor, mai apropiate sau mai depărtate are prof. Cristina Zarifopol?

• Planurile mele de viitor sunt legate în primul rând de activitatea la catedră, de întărirea și continuarea dezvoltării programului de română, în slujba căruia am pus așa de multe din energiile mele intelectuale și sufletesti. Desigur, vreau să continui munca de traducător, care îmi place mai ales pentru faptul că mă „provoacă” la un exercițiu mental și lingvistic nu tocmai ușor. Iar dacă simți că ai reușit să nu „trăiești” gândul creatorului când îl transpui într-un alt registru lingvistic și cultural, atunci satisfacția egalează efortul, ba uneori chiar îl și depășește. Și as mai vrea să încep un proiect pe care mi l-am propus de mult, dar pe care îl tot amân din lipsă de timp, acela de a-mi scrie amintirile din cele „două” vieți ale mele, cea din România și cea din America. Doresc să las aceste amintiri „mostenire” fiului meu Andrei și mai ales copiilor lui, ca să știe de unde ne tragem, de unde am venit, de ce am plecat din țară în care ne-am născut, deși am iubit-o așa de mult, cine am fost, ce am trăit și simțit... ca să nu se piardă chiar totul în negura timpului și a depărtării și ca să existe întotdeauna un loc special pentru România în mintea și inima celor ce vor veni după noi.

EUGENIA VÂJAC

• Interior de biserică, 1991

• Coloană, 1996

Doamnă Doina Uricariu, cu ce isprăvi se poate lăuda grupul editorial Universalia? Se pare că ați avut parte de o perioadă foarte fertilă.

• Da, am scos pe piață peste optzeci de titluri, și asta doar în prima jumătate a acestui an, răstimp în care au avut loc multe evenimente marcante în cadrul grupului. Cred că a fost o excepție pentru spațiul editorial românesc, și nu numai, apariția antologiei lui Laurențiu Ulici, acea istorie a tezaurului liric românesc, în zece volume. E foarte greu ca o editură să scoată zece volume, să le lanseze într-o singură zi, cartea să apară atât în ediție populară cât și în ediție de lux, legată în piele, promovând o viziune mai complicată, mai frumoasă, mai aproape de ceea ce trebuie să fie o carte. Lansarea aceasta a fost o sărbătoare absolută a poeziei românești și m-am bucurat că, într-o lume destul de mediocră și de vulgară, sfâșiată de interese pe termen scurt, am readus la Atheneu mari oameni de cultură, personalități din toate domeniile, și că acest Atheneu a răsunat timp de trei ore de poezie românească. La foarte scurt timp apoi, așa ca pe un tobogan de unde dai drumul unor copii superbi să se joace, am mai făcut un efort uluitor din punct de vedere profesional, intelectual și material, am lansat 25 de cărți într-o singură zi, *Conceptele în științele sociale*, în Sala Unirii, la Presedinție, împreună cu Emil Constantinescu, cu ministrul Educației Naționale, Andrei Marga — doi oameni pe care i-am dorit întotdeauna aproape de grupul editorial *Universalia*. De altfel, profesorul doctor Andrei Marga (care mi se pare ministrul cel mai dinamic și mai puternic, foarte potrivit pentru perioada prin care trece acum România) o să publice la noi o carte de istorie a filosofiei americane moderne, o carte foarte bine scrisă. Lansarea de la Cotroceni nu a avut nimic oportunistic, festivistic, a fost doar o demonstrație de ceea ce ar trebui să însemne reforma, nu numai în cultură, de genul de pași uriași care ar trebui făcuți. Evenimentul a fost foarte bine primit și la Centrul European — când am anunțat că vom lansa toată seria pe care americanii au publicat-o de-a lungul a câțiva ani, pur și simplu nu le-a venit să creadă. Practic, acum toți adolescenții din România, elevii de clasa a XII-a, toți profesorii de filosofie, sociologie, psihologie, ar trebui să aibă acces la aceste cărți de capătăi — tot ce înseamnă științe sociale, mentalitate, cultură civică, există adunate în aceste 25 de cărți. Nu-mi imaginez vreun liceu în România fără aceste volume; având grijă de dotarea cu computere a tineretului, trebuie să nu scăpăm din vedere rolul esențial al bibliotecii și sper ca, după ce bugetul a fost în fine aprobat, banii să intre în toate aceste celule ale educației românești și să existe comenzi pe măsura importanței acestui proiect editorial.

A mai fost încă un efort imens și iarăși un alt mare eveniment pentru ceea ce înseamnă rectitudinea istoriei românești și capacitatea ei de a-și analiza și momentele mai dificile din punctul de vedere al moralei istoriei. Cum bine știți, românii se lăudă de ceea ce s-a întâmplat cu ei și cu istoria lor în Transnistria anilor '40; arhivele au fost aici extrem de reticente, pentru că e vorba de acea evacuare, de acele execuții ale evreilor, de un tratament absolut dezumanizant, incalificabil al morților în urma îngrozitoare epidemii de tifos. Nu este poporul

DOINA URICARIU:

„Trăim azi, din păcate, un soi de trufie, de mitocănie a modernității”

român angajat în aceste crime, sunt doar o parte dintre români — fiecare popor are o parte din el care, la un moment dat, înnebuneste și intră sub semnul răului. Dar a fost teribil de important că am tradus cele 1200 de pagini ale cărții lui Jean Ancel, *Transnistria* — o premieră mondială pentru că ediția engleză încă nu a apărut — și aici a fost vorba de o colaborare de-a noastră cu universitatea din Ierusalim, cu un istoric plecat din România, Liviu Rothman. Proiectul a fost susținut material de Ministerul Culturii, deci iată o angajare la nivel de țară, și disponibilitatea de a vorbi despre adevăr în liniste. Chiar m-am bucurat că reacțiile, după apariția cărții, au fost pozitive, încât acuzele care mi se par destul de globalizante și de exagerate, de antisemitism, de recrudescență a dreptei în România, ar trebui de-acum să intre într-un soi de balanță a comentariului. As vrea ca istoricii să aibă răgazul să citească aceste documente și să facem un simpozion serios. De altfel seria *Transnistria* va fi o serie pe care o s-o continuăm, pentru că documentele acestea, răspândite în arhivele de la Nicolaev, de la Odessa, în Germania, la muzeul Holocaustului din America, peste tot în lume, nu sunt la îndemâna oricui și ele sunt un cert prilej de meditație. Subiectul va trebui cu siguranță aprofundat.

Cum vedeți, am intrat în zona proiectelor foarte mari. Am lansat și o colecție în care generația mea, generația anilor '70, va debuta cu o carte de sinteze despre *Echinox*. Cred că trebuie să reluăm ceea ce s-a întâmplat cu niste mari generații și mari promoții. Mie mi se pare momentul anilor '70 cel mai important din cultura postbelică și din perioada dictaturii. Pentru că se intră într-o normalitate pe care noi n-am avut cum s-o prizăm ca atare. De fapt este segmentul cel mai cult de scriitori care nu sunt, așa cum s-a întâmplat cu generațiile ulterioare, doar anglofili sau americanofili, ci sunt în continuare foarte aproape de limbile clasice, cunoscători de germană, de franceză, sunt mai universalși, așa spune, sunt polivalenți, nu trăiesc în grup, în gască, sunt individualități pregnante, au un creștinism care stă bine românilor, un ortodoxism al umilintei, o lipsă de trufie — trăim azi, din păcate, un soi de trufie, de mitocănie a modernității — o mare școală a sufletului de care avem nevoie; cinismul nu ne stă bine, Caragiale ne stă bine, dar numai combinat cu suflet. Cred că această colecție va fi foarte importantă. Am scos apoi o splendidă istorie a celor peste o sută de ani de teatru evreiesc, adusă la zi, am publicat o istorie a teatrului maghiar, *Timp canibal*, o antologie a poeziei celor mai mari poeți germani născuți în România, o antologie a poeziei feminine traduse în engleză. Toate proiectele astea au angajat un mare volum de muncă, presupunând subtilitate editorială, mare generozitate a celui care lucrează în cadrul proiectului, și ieșirea din acea zonă a truțiilor individuale. Antologiile sunt mari cărți de vizită pentru o anumită cultură, un moment de meditație și repliere asupra ei înseși. Am scos apoi primul tratat, scris de vreun român, de comuniscologie, *Lumea a doua* a lui Mihai Botez, o analiză din anii '79-'81 a dictaturii din România, o carte de referință, cotată extraordinar în universitățile americane. Am tradus și excepționala *Masinărie egalitară* a lui Alen Mink, o lecție de mare importanță pentru noi, o carte care desfigurează toate utopiile egalitarismului, ale uniformizării ființei, condiției, acțiunii umane. E foarte bine că toate aceste clișee sunt discutate și analizate.

Noi suntem într-o perioadă în care iarăși reintrăm în niște clișee, avem din nou nostalgii. Oamenii simt nevoia unui soi de protecționism și a unui fals privilegiu, acela al egalității. Nici n-au apucat să se simtă stăpânii propriei lor ființe și deja vor să fie egali, să intre într-un soi de turmă, fie aceea a unei concepții politice, fie aceea a unei adeviziuni în care de fapt ființa e strivită, nu e motivată fundamental. Am lansat apoi o colecție importantă, cu un mare succes, odată cu cartea Anei Blandiana, *Balanță într-un singur talger*, o antologie de poezie plurilingvă. Scriitorii români, dacă pleacă în străinătate cu asemenea antologii din cele mai bune creații ale lor, traduse de mari traducători, au un bagaj aproape imponderabil dar absolut convingător. E jenant să fii nevoit să pleci cu niste dactilograme ale poeziilor tale, niste pachetele ca niste sandvisuri pentru ghiozdan. Trebuie să mergi, așa cum merg alți poeți din lume, cu discheta, cu laptopul conectat la E-mail, să poți comunica, cărțile să fie introduse pe Internet... difuzarea în lume se face tot mai mult pe această cale și acesta e momentul în care ar trebui să ne situăm, nu în cel al unor patimi și comentarii de foarte jos nivel între noi ca editori, nu în acel spectacol care îmi displace la târgurile de carte, în care editorii se văd pe ei înșiși în funcție de metrii pătrați pe care îi ocupă în niste spații, în funcție de brizbrizurile pe care le atârnă, și unde cartea, ca și cititorul, cad în plan secund.

• **Ne-ați vorbit de ceea ce ați făcut deja. Ce aveți în lucru?**

• Suntem într-o perioadă de febră — se lucrează cu toate motoarele. Mă și sperie în ce am intrat. E o colecție a minorităților foarte importantă la care lucrăm — vă dați seama câți cercetători, câți directori de programe sunt implicați. Efectele relațiilor internaționale ale grupului sunt foarte bune. Vom începe să scoatem carte de arhitectură și vom lucra cu America, sunt contracte cu Japonia, Olanda, Belgia, Austria, Italia. Toate proiectele au intrat — fără nici un fel de retorică — într-o liniste a universalului, într-un alt tip de concurență. Am scos, firește, și cărți de poezie, printre care o splendidă integrală Mallarmé, poezia și proza lui. O carte la care lucrăm și la care țin foarte mult e *Correspondența* Corneliiei Pillat; apoi un volum de interviuri cu personalități de excepție din toată lumea, intitulat *Reinventând Europa*.

• **Ne vorbiți cu atâta bucurie despre cărțile pe care le editați. Ce mai face însă poeta Doina Uricariu? Mai găsește răgaz și pentru sine, pentru cărțile proprii?**

• Mărturisesc că sunt într-o perioadă în care scriu destul de mult. Stau în fața computerului — de altfel e un instrument care aproape mă fascinează — și, pornind de la E-mail-urile tot mai lungi pe care le-am trimis, am intrat într-o perioadă a scrisului foarte plină. Cred că pierderea tatălui meu m-a obligat într-un fel să-mi relau toate rădăcinile, pentru că între noidoi a fost o legătură foarte puternică. De la el am învățat să iubesc natura, pământul... Acum — e și o altă vârstă — mă întorc asupra acestor semnificații, scriu poezie, dar și multă proză, memorialistică... Constat că sunt din ce în ce mai blândă — eu care am fost întotdeauna o persoană permanent în ofensivă, extrem de dinamică; a intrat în această energie aproape nebună un suvoi ciudat de blândete, care-mi face foarte bine, mă protejează și sper să dea noi semnificații, ceva în plus poeziei mele, ca și programului editorial al grupului *Universalia*.

• **Ce relații aveți cu ceilalți editori? Dar cu cititorii?**

• Satisfacțiile pe care le am cu cititorii sunt extraordinare. Nu pot spune același lucru despre relațiile cu colegii mei editori. Trăim într-o lume lipsită de generozitate, plină de bârfe, de prostii. Mi-as dori foarte mult să fiu atât de bogată, de mare femeie de afaceri, cum se spune despre mine. E adevărat că se spune asta pentru că e probabil insuportabil pentru cineva care are mult mai puțină materie cenușie și sensibilitate decât mine, să recunoască aceste calități pe care nu mi le poate lua nimeni. Atunci e mai simplu să pui eticheta de escroc și să vehiculezi tot felul de alte aberații. Dar, în timp ce răul lucrează, demolează, binele care mă umple pe mine acționează în liniste și pot exista surprize din această zonă. Editorii din străinătate, însă, văd că suntem un grup serios, că avem o mare capacitate de a inova, de a trece cu ușurință de la un proiect la altul — nu e vorba numai de mine, ci și de oamenii cu care lucrez. Îmi dau seama apoi că strategiile noastre editoriale sunt recunoscute, pentru că suntem tot timpul imitați. Dacă am publicat noi o antologie, cinci edituri din România s-au repezit să publice antologii, dacă l-am publicat pe Iosif Sava, șapte edituri s-au repezit să-l publice și ele etc. Lăsând la o parte editorii mediocri, de duzină, există în România câțiva mari profesioniști, care ar fi bine să fie mai apropiați, mai uniți, să-și creeze acea stare de liniste de care ai nevoie atunci când construiești. Ceea ce facem noi chiar nu poate fi copiat, pirateria ideilor se oprește la a doua sau a treia treaptă a unei scări care este infinită. Deci linistea asta e un lucru indispensabil unor proiecte pe termen lung.

Si apropo de proiectele cu Occidentul, există un moment în care trebuie să te verifici colaborând, co-editând cu parteneri mult mai puternici, care să te impună. De fapt nu mă interesează decât acești parteneri puternici. Închipuiți-vă ce înseamnă să lucrezi cu Japonia, cât de atent trebuie să fii; să faci un proiect cu arhitecți de mare renume, unde trebuie să intri într-un alb limbaj (alt tip de machetare, de paginare), ce înseamnă să lucrezi proiect de carte turistică — la noi practic nu există tradiție în acest domeniu — cu mari fotografi... De altfel, așa spune că lipsa mea de astâmpăr, — pentru că sunt o persoană care n-are pic de astâmpăr — mă face să caut oamenii cei mai puternici: din medicină, din matematică, din politehnică, din finanțe (cred că vom lucra la un proiect foarte important de finanțe cu Institutul Bancar din România).

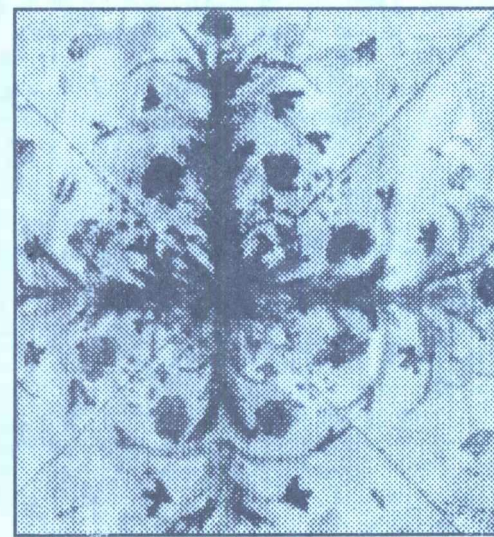
• **Aveți și momente dificile?**

• Mi-e foarte greu atunci când îmi creez echipele de colaboratori. Tot timpul am o spaimă cât de corecți și de profesioniști sunt oamenii pe care îi aleg, pentru că sărăcia din țară îi face pe mulți să lucreze cu jumătate de măsură, să muncească pe mai multe fronturi, pentru bani cât mai mulți. Puțini răspund pentru greseliile lor. La acest capitol se naste blocajul între toate aceste proiecte mari și ceea ce poți până la urmă să realizezi. Și, desigur, ca peste tot, mai e problema fondurilor insuficiente sau administrate anapoda. Anul acesta, din cauza întârzierii bugetului, s-a creat practic un colaps în achiziția de carte, în fluxul către școli, către biblioteci, către județe, și sigur că eforturile au trebuit să fie mai mari. Noi mergem însă înainte, cu planuri la fel de îndrăznețe și cu încredere în viitor.

IULIA PANĂ

• Coloană, 1995

• Prapor, 1979

Recenzând o carte de interviuri, risti întotdeauna să-l pui în umbră pe cel care a „provocat” ieșirea în arena spirituală a interlocutorilor, întrucât te ocupi fatalmente doar de ideile pe care acestia le emit. Reporterul se îngroapă aproape anonim în cartea pe care o aduce pe lume, efortul său de documentare prealabilă fiind uneori urias, presupunând parcurgerea întregii bibliografii a personalității cu care urmează să întrețină un dialog, cel mai adesea sinuos și plin de neprevăzut, străduindu-se în același timp să anticipeze și să nu trădeze orizontul de așteptare al celor cărora convorbirea le este destinată întru nevoia de clarificare ideatică a fiecăruia dintre noi. Așa se explică, de bună seamă, aderența la publicul cititor sau ascultător a acestei specii publicistice etichetabile cu dictonul latinesc „non multa, sed multum” și care are în plus harul de a ni-i umaniza și, deci, de a ni-i apropia pe cei pe care prin opera lor ni-i imaginăm într-un Olimp tangibil, așa cum le stă bine zeilor cu care suntem contemporani. Un astfel de moderator cu teme la zi și bine făcute ni separe a fi Ovidiu Dunăreanu cu ale sale *Convorbiri pontice*, apărute la Editura Ex Ponto din Constanta în anul 1998, carte care se înscrie imperativului relativ recent reiterat în critica și istoria literară și anume „le retour de l'auteur”, entitate umană pe care structuralistii o ignorau cu dezinvoltură, iar textualistii o fortau să se sinucidă în zidurile propriei citirii. Unul din invitații publicistului tomitan Ovidiu Dunăreanu — l-am numit pe scriitorul total care este Nicolae Motoc — încerca în final de dialog să sugereze defustrarea *intervieweur*-ului, asimilat de cel cu care se „întretine”, chiar dacă nu putine sunt cazurile în care cei doi încrucișează florete întru zămislirea scânteii adevărului: „Credeti că întrebările puse într-un interviu îi caracterizează în egală măsură pe cei care le pun ca și pe cei care le răspund?” („Pe ideea, nu-i așa, că fiecare vede la celălalt numai cât este el însuși”) (p.130). După această pledoarie justitiară în favoarea unei mai temeinice recunoașteri a rolului publicistului în economia atât de gustatei specii care este interviul, să conturăm aria problematici abordate cu și prin opinenți diversi cavârste, sectoare artistice, orientări spirituale, raportări la istorie ori grade de asumare civică a frământărilor din spațiul danubiano-pontic pe care îl personalizează prin actul creator limpezind și vectorizând conștiința. Cum este și firesc, piesele de rezistență ale cărții de față înglobează și o dimensiune bildungsromanescă, declansatorul confesiunilor insistând predilect asupra începuturilor artistice și devenirilor spirituale și profesionale ale celor intervievați: scriitori, pictori, ceramisti, actori, muzicieni, critici de artă etc. Discursul captează elanuri lirice având tensiunea poemului în proză atunci când un scriitor ca Nicolae Fătu evocă mirificul teritoriu al copilăriei sale excelând prin puritatea și farmecul inegalabil al graiului de la poalele buzoiene ale Carpatilor mioritici. O altă constantă a acestui gen de scriere o întâlnim în punerea în relație dialectică a activității publicistice cu cea beletristică propriu-zisă, meseria de reporter, militar sau civil constituindu-se ca o treaptă pentru opera de mai târziu. În acest caz literatura, mai bine zis practicarea ei, apare ca o terapie a vindecării de minciuna inerentă, de compromisul pe care l-a presupus gazetăria angajată din „anii gloriosi” ai socialismului sugubat. Pasul de la realitate la ficțiune este unul înlesnit enorm (Constantin Novac, Nicolae Fătu etc.). Euforia publicistică a contagiat multe condeie, indiferent de vârsta celor care le-au mănuit, nu doar la început de carieră, ci și în primii ani postdecembriști, aspect condamnabil în viziunea unui scriitor ca Gheorghe Bogorodea care se pronunță transant: „Trebuie ca ziarele să fie lăsate pe mâna ziaristilor. Scriitorii să se întoarcă la menirea lor”. Ținând seama adăugitoare că astfel de vorbe erau spuse în toamna lui 1990 și observând ceea ce se petrece în presa actuală, încărcătura lor profetică pare din plin demonstrată de viață.

În nuditatea lor necenzurată, amintirile relatate de artiști și de scriitori devin fapte de istorie și de critică literară genetică, mulți autori abordând cathartic tema războiului rece pe care l-au purtat cu cenzura și cu culturnici obtuși aserviti orbeste puterii, de la ciumpăvirea manuscriselor predate unor edituri până la a se vorbi de o „generație pierdută” (cazul lui Pavel Chihaia) ca de o asumare a exilului interior nefiind o distanță prea mare, ca, de altfel, nici în a celui exterior. Firește că nu putea fi ocolită nici spinoasa problemă a colaborationismului ideologic, un poet precum Arthur Porumboiu recunoscându-și „dansul pe sârmă”, un fel de teorie a dublului adevăr: poezeele inserate în reviste pe la ocazii aniversare murind o dată cu respectivele publicații, fără a fi luat vreodată calea volumelor de autor. Curajul unor astfel de spovedanii e, în orice caz, salutar și demn de toată admirația atunci când vine de la un autor ros de neliniști, de îndoieli și caracterizat de o mare luciditate artistică. O altă chestiune majoră care dă de gândit obștii scriitoricești din spațiul pontic e a

OVIDIU DUNĂREANU

CONVORBIRI PONTICE

debutului editorial în acest ultim deceniu al veacului în curs, când criteriul valoric a fost totalmente substituit de unul financiar, un prozator ca Dan Persa propunând ca tânărul care bate la usa unei edituri să-și însotească manuscrisul de 2-3 recomandări venind de la autori consacrați și recunoscuți pentru probitatea lor morală și profesională.

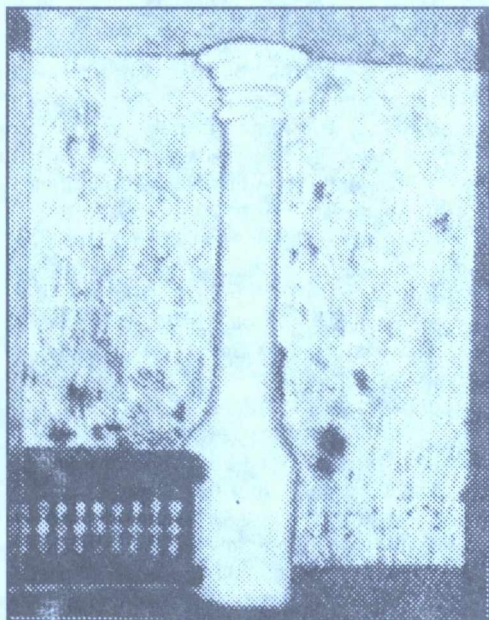
Putini sunt, poate chiar deloc, cei care să nu se refere în răspunsurile lor la acest loc geometric al spiritualității dobrogene identificabil cu revista *Tomis* (nume scris inconsecvent, când cu ghilimele, când fără). O istorie exactă a publicației o face poetul Nicolae Motoc, singurul care n-a coborât nici o clipă de pe puntea acestei corăbii culturale indiferent de porturile ideologice în care aceasta a acostat sau a fost silită să acosteze. Faptul că există o efervescență creatoare între Dunăre și mare se datorește în cea mai mare parte acestei publicații tomitane intrate în cel de al patrulea deceniu al existenței sale, tot în jurul ei luând ființă în anii din urmăși Filiala „Dobrogea” a U.S. din România. Când se va scrie o istorie a reprezentativei reviste din partea de sud-est a țării, *Convorbirile tomitane* ale lui Ovidiu Dunăreanu vor constitui o sursă documentară de care nu se va mai putea face abstracție, răspicatele radiografii socio-psihologice și culturale conturate de Constantin Novac, Doina Jela, Doina Păuleanu ori C.D. Mazilu surprinzând cu acuratețe și realism pulsul exact al derutei generale în care românii s-au trezit după așa zisa Revoluție din Decembrie. Cor al unor voci în Agora, cartea aici în discuție se constituie ca un moment al adevărului și, totodată, ca o mărturie a zbaterii unor conștiințe de a ieși din marasmul general în care continuă încă să se scufunde societatea românească.

ION ROSIORU

Interviul este o istorie cu două personaje: unul care, întrebându-se mai întâi, pune apoi întrebări, altul care se povesteste, răspunzând. Lângă ele, urechea atentă a cititorului.

Interviul e și o formă publică, tolerată și eufemistică de a comite, deliberat, indiscreții. De a face portrete în mișcare. De a declanșa polemici, intrigi, confesiuni. Specie a publicisticii, ademenită subtil în domeniul literaturii, interviul a căpătat tot mai mult o idehitate complexă, devenind astăzi altceva decât un instrument de lucru al reporterului plecat *pe teren* („la fata locului”!), devenind *convorbire*. O modalitate tendentioasă de a dialoga („tendentioasă”, fiindcă întrebările au întotdeauna o finalitate demonstrativă, în spiritul unei anume intenții camuflete). În cultura scrisă actuală, interviul iese adesea din pagina gazetei sau de pe banda de celuloid și pătrunde în paginile cărților. Acest transfer, care prelungeste cu mult viața unei efemeride, are însă întotdeauna o miză de anvergură.

Miza „Convorbirilor pontice” întreținute de

• Coloană, 1994

Ovidiu Dunăreanu de-a lungul ultimilor ani și adunate în volum (Ed. Ex Ponto, Constanta, 1998) este legată de efortul redactorilor de la revista „Tomis” pentru a deprovincializa imaginea culturii dobrogene și a proba existența unui climat artistic autentic. Intenția de fond a autorului (aceea de a surprinde pulsul cultural al unei perioade de resuscitare spirituală) se reflectă în varietatea personalităților intervievate, a instituțiilor, a domeniilor. Rezultatul ar putea fi o imagine convențională, dacă nu ar interveni accentele de nostalgie, patetism, sinceritate frustrată prin care se exprimă *spiritul locului*. Căci tot interlocutorii lui Ovidiu Dunăreanu, reprezentativi pentru spațiul cultural dobroghean, se definesc prin raportarea la el. Și dacă nu o fac din proprie inițiativă, sunt invitați să o facă, întrebările despre modul în care dimensiunea spirituală a tinutului se intersectează cu dimensiunea autobiografiei spirituale revenind insistent, obsesiv. Răspunsurile parcurg toate nuanțele și este interesant să urmărești în „Convorbiri pontice” scala atitudinilor declanșate de această problemă esențială, a relației dintre *oameni* și *locuri*, de la sentimentalismul paseist al câtorva, la detasarea sceptică a celor mai mulți. Între evocările înfiorate realizate cu farmec de Pavel Chihaia și judecățile severe exprimate de pildă de către Doina Jela, Constantin Novac, Gheorghe Bogorodea, Liviu Manolache s.a. e o distanță rezultată din motive ce ar comporta ele însăși o discuție detaliată. Marcantă rămâne impresia unei perseverente adaptări la condiția de combatant fără permisiie, într-o continuă luptă cu circumstanțele, cu prejudecățile, cu marginalizarea, cu rezistența unui spațiu care, paradoxal, poartă pecetea străvechilor civilizații, fascinează prin peisaj, dar pare incompatibil cu ideea de emulație culturală. „Cine simte că-l devoră patima creației ia trenul spre alte zări sau, dacă n-are curajul să plece, fie că se ratează, fie că se blazează, ceea ce ar fi cam acelasi lucru. În Constanta se moare des în sensul asta”, sintetizează Constantin Novac la anul de gratie 1991, sugerând parcă prezenta unei fatalități a locului. Personalități pentru care Dobrogea este spațiul natal, ipostază familiară a ethosului românesc, ori spațiu de adopție, acuză acelasi fenomen — sciziunea pe tărâmul culturii, mercantilismul generator de inhibiții, absența unei instituții culturale cu rol unificator.

Volumul interesează asadar ca document și ca senzor al unei stări de spirit. Fiecare interviu este oglinda unei existențe aflate sub semnul creativității, un portret (și autoportret) de intelectual. Publicat cândva în paginile revistei „Tomis”, el comunică modul în care lumea se reflectă într-o conștiință; însumate în volum, aceste interviuri spun mai mult decât atât — sunt tabloul unui timp în care ies la rampă figuri de scriitori, artiști plastici, actori, muzicieni, arhitecți, arheologi, muzeografi, plasate în realitatea evenimentială imediată: o apariție editorială, vernisajul unei expoziții, o premieră sau un turneu teatral abia încheiat, o aniversare. Dar, dincolo de pretextul conjunctual, întrebările reporterului au mai totdeauna și un rol retrospectiv, ca și, inevitabil, unul prospectiv, stimulând rememorările și provocând confesiunile interlocutorilor săi.

Problematica dialogurilor inițiate de Ovidiu Dunăreanu se înscrie astfel în sfera interesului public — condiția debutului și a afirmării artistice (personalități care, venind din generații diferite, străbat orizontul cultural al câtorva decenii sau, dimpotrivă, sunt la începutul carierei), frecvente recapitulări biografice, definire a specificului artistic al unor autori din domenii variate, reactualizarea unor opinii critice, a contextului în care au fost receptate diferite creații, analiza locului și a rolului pe care cele mai importante asezăminte culturale le au în viața spirituală constantă, proiecte imediate sau de perspectivă.

Ca în orice interviu, conlocutorii își „joacă” rolurile contrapunctic. Pe de o parte, interesul lecturii rezultă din calitatea opiniilor și convingerilor celor intervievati, din disponibilitățile lor colocviale, din spontaneitatea intervenției în dialog. Pe de altă

parte, plasat cu discreție (uneori cu prea multă discreție!) în plan secund, există celălalt discurs, interogativ, al reporterului. De o bunăvoință ceremonioasă, de o amabilitate curtenitoare menite să stimuleze încrederea interlocutorilor, întrebărilor lui Ovidiu Dunăreanu li s-ar putea aduce totuși două obiecții: o prea accentuată tipizare și absența cvasitotală a spiritului polemic. Ambele își găsesc poate răspuns în intenția reporterului de a realiza o panoramă a spațiului cultural pe dimensiunea sa cea mai favorabilă, ca un fel de terapie împotriva scepticismului mai-sus amintit. Probabil de aceea stilul publicistic afirmat de autor în „Convorbiri pontice” e riguros orientat spre aspectele fundamentale, generale, de natură integratoare.

EVELINA CÂRLIGEANU

Interviul este o specie care place, întocmai ca memoriile, și de aceea proliferază. Înainte de '89 interesul pentru interviuri era deosebit, pentru că rămăsese, practic, în afara cărților și a însemnărilor despre ele, singura modalitate de mediatizare. Cel interviuat putea să-și exprime anumite puncte de vedere, să dea unele explicații, să-și exprime poziția în raport cu anumite evenimente, să polemizeze. Astăzi situația este schimbată într-o oarecare măsură. Posibilitățile de a se dezvălui semenilor sunt multiple. Numărul celor dispusi să acorde interviuri în presa scrisă a crescut și el, căci o perioadă istorică, să-i spunem „nouă”, simte o mai acută nevoie de limpezire, de delimitare. Este un avantaj însă, în același timp este și un dezavantaj care provine dintr-un fel de inflație. Paradoxal, să iei acum interviuri e mai dificil ca înainte. Îți trebuie alte antene, sporite și mai sensibile. Ovidiu Dunăreanu este, din fericire, înzestrat cu așa ceva.

Ceea ce dă unitate volumului *Convorbiri pontice*, Ex Ponto, 1998, este tema generală, aceea a culturii — teren minat prin caracterul rebel —, în diferitele ei ipostaze: literatură, actorie, arte plastice, etnologie, muzică. Intervievații sunt dobrogheji cu totii, prin naștere sau adopție, și devine limpede că rostul unei astfel de cărți este nu numai acela de a înțelege momentul cultural actual, ci și de a lăsa mărturie peste ani ale existenței spirituale de aici. Este un tel ambițios, de aici și anumite limite pe care esti nevoit să ți le asumi. Ca și reportajul, interviul este, pe anumite laturi, extrem de caduc. Nu mai prezintă nici un interes pentru anumite informații, într-o imediată în trecut. Se pierd, astfel, caracterul dinamic, interesul. Devine un fel de document, fără valoare. În bună măsură publicistul a reușit să treacă peste acest impediment și a obligat „vocele” să penduleze între moment „închis” și anvergură. Tehnicile de „asamblare” sunt diverse — a înălțurii unor microinterviuri (Pavel Chihaia), a segmentării pe anumite secvențe (Arthur Porumboiu), a rememorării unor întâmplări având pentru ambii semnificații comune (Sorin Rosca). Răspunsurile ample alternează cu cele de scurtă respirație, publicistul își dă seama că interviuează, din dorința de a fi mai explicit, oferă un text redundant și în acest fel interesul lecturii scade, cititorul se poate plictisi. Îmi place lipsa de crispăre a lui Ovidiu Dunăreanu, îmi plac acele întrebări care curg fluent, firesc, ca într-un dialog amical. Dar știu că în spatele unei întrebări banale se ascund multe altele. Și-mi dau seama că „adresantul” înțelege, de regulă, acest lucru. Asumându-și riscul întrebărilor, trebuie să insiste ori să insinueze. Când consideră că răspunsul nu-i revelator, desi este convins că poate fi, revine, după deplasarea discuției, fără nici un efort. Este un soi de obstinație pe care o practică degajat, lăsând impresia de invidiat a spontaneității.

Trebuie să mărturisesc că în totalitate *Convorbiri pontice* este o carte și plăcută, și utilă. Om de cultură, cu o carismă aparte, și-a găsit interlocutori pe măsură. Anumite atitudini dezaprobatore sau izbucniri de orgolie, umorile mai negre nu afectează întru nimic spiritul de urbanitate. Îndrăznesc să remarc, fără ca să dau exemple și nume, că unele întrebări sunt fără relevanță, ar putea lipsi, cum de asemenea, ar fi trebuit excluse câteva interviuri și aceasta fără să afecteze ansamblul. Din contră, O selecție mai riguroasă ar fi fost benefică. Dar, omeneste vorbind, lucrul e greu de înfăptuit din mai multe motive, asupra cărora nu ne vom opri. Se înțelege că neajunsurile semnalate nu înseamnă că anulează calitățile, nu vreau, cum s-ar zice, să iau cu stânga ce am dat cu dreapta. Sunt observații pe care mi le-am făcut și mie însumi cu o ocazie asemănătoare. Cele peste două sute de pagini se transformă într-o fereastră transparentă prin care lectorul vede idei, opinii, ambiții, stări de spirit — fie că este, fie că nu este de acord.

NICOLAE ROTUND

PUR

Excelent cunoșcător al poeziei universale, de la Villon la simbolisti, de la prepasoptisti la ermetici și până în actualitate, Ion Rosioru, ce ne încântă auzul cu muzicalitatea poemelor sale (*Pur*, versuri, Editura Ex Ponto 1998), e un poet pe deplin matur, profund legat de arta cuvântului și de spațiul poetic al înaintașilor săi. Trimiterea livrească abundă în poezia sa. Ion Rosioru pare să ne spună că poetul este dator să integreze poeziei întreaga sensibilitate artistică a lumii.

Obsesia care îl bântuie pe Ion Rosioru ca poet, este aceea a emancipării de sub puterea destinului. E aici ceva din nostalgia reintegrării cosmice, împlinită în „Miorita”. Iesirea din destin presupune existența unui „mieș” al lumii, a unui principiu absolut, nenăscut deci și vesnic, o Nirvana mioritică. Perspectiva asupra existenței care își asteaptă resorbția în cosmic, este vastă în poezia lui Ion Rosioru. Ea aminteste și „Elegiile pentru fiinte mici” si pe „ultimul poet cu satu-n glas” si pe Villon, Verlaine, Eminescu sau Ion Barbu. Plantele joacă în acest univers un rol aparte, căci posedă atributul de a uni pământul și cerul. Prin ele poetul poate deveni o prezentă cosmică: „ori poate blondă respirare / o să revin pe sub hotar / de grâu cu maci răzând în soare / să urc în visinii de jar”. Omului ca poet în cosmos joacă un singur rol nobil: pe acela al totalizării ierarhiilor vieții și ale lumii. Astfel că însuși poemul, legat de simbolismul pe care Ion Rosioru îl conferă plantei, devine un „cânt fructifer”, un curcubeu, simbol al nostalgiei integrării sau, mai mult decât atât, o prefigurare a integrării cosmice încă din timpul existenței terestre. Integrarea e. ca aspect esențial, armonizare. În acest context, viața e doar o scurtă trecere plină de neliniste și insatisfacții, o dizarmonie, o rupere de matricea primordială: „de-o să-mi pară zarea o fereastră vidă / răstignind pe crucea-i vanul meu tumult”. Seducția armoniilor, face de loc întâmplătoare muzicalitatea poemelor.

Reprezentativ în acest sens este poezia „La iesirea din destin”, care prezintă translația din viață („cu „rădăcina de pelin”), spre cosmic: „Ochiul nopții fântâni / mă tot soarbe și-i târziu / iar eu numele mi-l pierd / de cât, boare, mă dezmiere / și, prelins peste suspin / ca un strop din sipul plin, / îmi cotrobăi prin oglinzi / ochii nemişcați / și-mi găsesc în loc de față / un fuior de fum sau ceață, / nu tu gând să mă alin, / nu tu dor să-mi înlumin / rădăcina de pelin / unde-am zăbovit puțin, / mugur dulce aprilin, / în zefirul eulin, / la iesirea din destin!”.

Cele care abundă în poezia lui Ion Rosioru sunt temele vieții, dezvoltate într-un regim imaginar aparte. Constant (deci e vorba de o obsesie poetică), e prezent motivul existenței interiorizate, ce trece de la tutela firii la creația artistică, tot mai acaparatoare: „pe străzi pavate cu pietre somnambule / se pare că-mi port pașii mai treji ca

orisicând / dând cuvenita pace femeilor credule / pe care până astăzi le-am acostat în gând! // sub fruntea mea un divol cu fierăstrăul taie / cuvintele pe care un înger, la rindea, / le trage ca în toamna cu zloată și cu ploaie / să mă adun în cântec ca turma în saia!”. Un motiv al temei vieții este deci retragerea din fața vieții, fapt mărturisit explicit în alt loc: „Totdeauna viața mi-a părut departe”. E vorba, desigur, de o non-implicare în existență, în favoarea interiorizării vieții. Moartea e reversul acesteia, care creează o polaritate viață-moarte, în care viața e așteptare obsedantă a morții, moartea fiind cea capabilă să transfigureze existența, să mute omul pe alt nivel al ierarhiilor cosmice. Tot de tema vieții tin și acele prezente care circumscriu o viziune nihilocentrică, așa cum se întâmplă în sonetul *Stăvilarul*: „Opresc în fața morii albe carul, / dejug, descarc și-astept să curgă vid / când o să se ridice stăvilarul!”.

Poezia lui Ion Rosioru e clădită deci de un poet care în partea sa naturală e un sedus de armonii, în timp ce din partea alcătuită prin contact cu existența, erup accente ale deziluzionării. Totuși nu se poate vorbi de o tortură a conflictului între absolutul armoniei simțită ca stare naturală a omului și coarda discordantă a existenței ce dezamăgește. Seducția armoniei este mai puternică și chiar într-un poem cum este *Recviem pentru casa părintească*, e vizibilă o împăcare cu viața, desi tema e funerară. Căci conflictul se situează în principal între armonie (O Nirvana mioritică) și tăcere (o Nirvana absolută): „Tăcerea suverană vine de pe tărâmurile neumblate” sau „și cănele singurătății se gudură în jur, avid / de mângâieri cum eu de versul cu care scrijelesc tăcerea!”. E asadar un conflict de valorificare a unei credințe intime, în care e respinsă „Nirvana absolută” (o „stingere eternă”), în favoarea Nirvanei mioritice (a integrării cosmice). Dar, în principal, tăcerea semnifică viața, asimilată morții, iar moartea (integrare) e asimilată vieții.

Ion Rosioru se dovedește un poet subtil, cu mult mai profund decât pare la prima vedere, adică prin volumul său se recomandă ca o „voca” în lirica noastră contemporană.

DAN PERSA

Îngerul în stradă

Apărută în colecția *Poetii orașului București*, cartea lui Iolanda Malamen *Îngerul în stradă* (Cartea Românească, 1997) confirmă un act poetic constient — o scriitură solidă, anuntă „moartea” — echivalentă a procesului de poetizare.

„Am anunțat încă o moarte” deschide volumul, iar orizontul de așteptare al lectorului este pregătit pentru un tip de poem deja consacrat — textualist și textualizant.

Iolanda Malamen surprinde cu rafinament truda de a străbate labirintul auto-propus al cuvintelor. Moartea anunțată urmează, dar este

una constructivă prin faptul că Azi îl pregătește pe Măine. Îngerul însoțeste instanța auctorială și lectorială pe calea deschisă a textului. Aivoelarul, oniricul, transcederea sunt întrupate în cuvintele lipsite de semnificanță (*Cuvintele lor izgonite din trup*).

Moartea, îngerul și Cuvântul reprezintă instanțele la care se raportează Textul. Dar *cuvântul* — *textul* sunt în criză. Nu se mai semnifică, limbajul este insuficient pentru a transmite mesaj; prăbușirea este declarată învingătoare: „Un copil admirabil seceră cuvinte minuscule” (*Sentintă*); în *M-am lipit de noapte ca de propria-mi inimă*, cuvintele crapă sau sunt gustate, capătă materialitate, dăruiesc valente pozitive. („Dumnezeu ne remodelează”, „cuvântul retează dinții fiarei”). Poemele *Pândă continuă*, *În jurul mesei* evocă vocația ratării, a morții, a prăbușirii, a căderii dintr-un real desacralizat, demitizat; această vocație a *negativului* la nivelul conținutului și al formei urmărește întregul său volum.

Înscrisura în poem *se face* cu urme de sânge, cu dărele lăsate de rănilor crescute ale unei discursivități insuficiente siesi. „Cântă zeită mânia...” din poemul *Încăpătorearea frumuseții a cuvântului* este raportarea la un alt cod de receptare poetică; trimiterea la versul antic e o salvare a unei „epoci” în criză, înăbușită în sânge. Ca o confirmare a prezentei continue a *morții* ca verigă a poemelor sale în *Cămarutele morții* se recunoaște lupta cu îngerul, cu *vocea*. Aceste spații ale *morții* închid în ele vitalul / realul, pulsul, iar soarele „pozitiv”, solaritatea, lumina, clarul, cunoașterea sunt strigate ale prăbușirii („plăcute de soare / luminând prăbușirea” din *Cămarutele morții*).

Nu devine izvorul suculent, libertatea, singura salvare din zădărnice, nu suprimă tot ceea ce era pozitiv în discurs, devine totalitar dar și eliberator.

Textualist și textualizant, discursul Iolande Malamen confirmă atributele unui postmodernism *strecurat* prin tăietura de cutit (*Jurnal*), prin jurnalul ca singura formă de exprimare: gândirea slabă, urma, dăra, fâșia sunt cheile de lectură ale acestui discurs. Zidul nu este simbol al *stabilului*, al *puternicului*, ci este pre-text pentru a evidenția dezmembrarea unui discurs; acesta se fisurează, se rupe, se pierde în fărâme, se fragmentează în piese, prinzând putere prin această rupere. Prăbușirea acestui zid e decodată ca desăvârșire a unui act poetic independent, total diferit de textele anterioare, pe care nu le neagă, ci le ignoră. Poemele Iolande Malamen devin puternice prin chiar fragmentarismul lor, prin îndemnul tăcut la acceptarea unei decadente constructive. Discursul său poetic e urmărit din afară și din interior de lupii actului poetic, e o fereastră pe care o deschide tuturor celorlalte acte ce se vor transforma virtual în poezie.

Operatorul textual *cuvântul* taie un discurs deja îmbătrânit, deja prea-plin de de-semnificatie: se optează pentru un eu poetic independent, eliberat de sub tutela anterioară a discursului poetic consacrat.

LENA LAZĂR

scara dintre cuvinte

În cea de a doua plachetă de versuri a sa *Scara dintre cuvinte* (Ed. Timpul, Iași, 1998), Ioan Nistor își concepe poezia ca pe un ritual al recuperării ființiale de către o memorie supraviețuitoare potentată de comuniunea frenetică a tuturor simțurilor: „te voi desprinde din spațiul tău din traiectoria ta / ca pe o gutuie de aur / și te voi azvârli între roțile dintate ale creierului meu / ... / va rămâne parfumul tău imuabil / culoarea și frenezia mediteranei / foamea necenzurată a respirației / drept ambrozie / memoriei mele de mâine / din zăpezile nordului vesnic” (*Cu nemărginită grație*). Miracolul vieții se însinuează germinativ în peisajul prin excelentă tehnologizat (*Floarea soarelui, Salcia*), după cum poate tăsnii din memorie, traversarea desertului gemând sub nisipuri fiind posibilă atâta vreme cât te mai obsedează amintirea sonoră a murmurului răcoros al unui izvor (*Orhideea de la miezul nopții*).

Trecerea în text stă sub semnul calvarului cosmaresc, al jertfei iisusice în retortele căreia se esențializează și se obiectivizează suferința printr-o vesnicire a trăirilor senzoriale. Astfel, irizarea rosie a retinei va dăinui înfinit stăpânită în haos, iar trupul omenesc va deveni cutia neagră a unui univers în prăbușire. Spectrul morții iminente favorizează și declanșează orgasmul iluziilor, dezgăzuiră lumini interioare augmentând, prin umplerea golurilor dintre cuvinte, comunicabilitatea dintre eul minuscul și invocativ și non-eul ce nu cunoaște limite spatio-temporale. Iar pentru că „în abatoare imaginare omunculi uriași ascut satărele / și-mi hăituesc propriile fantasmă” (*Jurnal*), poetul se întoarce în utopia realității, utopie pe care-o sustrage, cu masochism aproape, paradigmei tradiționale aseptizate și prin urmare sterile. Doar primejdia riscantă pe care o caută și o iscă, vorba lui Arghezi, i se pare creatoare și nutritoare de speranțe. Prin urmare, în mitologia personală a acestui optzecist întârziat de formație filologică și care nu scapă nici un prilej de a decreta supremația semnificanței învesnicitor, poezia sa fiind un neîntrerupt *laus nominis* și mai ales a elocvențelor spații internominale, un motiv central va fi cel al ghilotinei care stă să cadă. Sub lama acesteia, procesul rememorării ca și al visării se accelerează până la a atinge viteza lumini, ceea ce face ca teritoriul absentei să fie brusc invadat și populat sine die atât de un trecut cât și de un viitor *prezentificabile* prin magia zicerii deopotrivă în regim mimetic și inventional, cu un arcus cumpătat înăspriș de sacăzul ironiei în care de curând s-a uscat o lacrimă.

ION ROSIORU

Romanul *Bella* (1926), tradus de Mihai Giugariu, completează seria traducerilor din opera lui Jean Giraudoux: trei romane apărute în 1969: *Suzana și Pacificul*, *Juliette în Tara Bărbatilor*, *Alegerea celor alese*, 11 piese de teatru publicate în două volume: *Război cu Troia nu se face* (1966) și *Siegfried* (1988).

Roman istoric. La 60 de ani de la prima ediție franceză, romanul *Bella* poate fi citit acum ca roman istoric al cărui suport narativ este povestea de dragoste dintre Philippe și Bella. Această lectură, adecvată sfârșitului de secol al XX-lea, ar evidenția încărcătura de istoricitate a tramei parțial fictive, după cum s-a observat deja în critica franceză. Interesul pentru perioada interbelică, pentru politica franceză așa cum e percepută dinăuntrul ei, pentru marile familii care detin controlul asupra coordonatelor istorice pare să primeze estompând relația celor doi. Iubirea devine un mecanism angrenat în jocul politic atunci când identitatea este desconsprăț. Se produce *configurarea unor direcții ale mișcării* prin traseul narativ care lasă spațiu detaliilor, „mișcărilor mici, neînsemnate... capilare ale vieții individuale” (Georg Lukács, *Romanul istoric*). *Configurarea social-istorică* asupra căreia insistă Lukács este permanent sancționată de episoadele care conțin, în primul rând, trimiteri la vestimentația patrimonială europeană. Informația culturală devine un etalon care măsoară valoarea morală și intelectuală a protagoniștilor. Căzar Franck și Mozart, Racine și Molière, Istrati și Ossendowski ierarhizează personajele în funcție de sensibilitatea lor la opera de artă, de preferințele literare, de capacitatea de a-și domina adversarii politici prin cultură și nu prin discursuri sterile.

Din coincidența cultură-istorie se naște o tipologie cu repere culturale: trei tipete de vrabie sancționează gestul funcționarului care-l trădează

CARTEA STRĂINĂ

Recuperări: Bella de Jean Giraudoux

pe fostul ministru, făcând ca circumstanța meschină să intre într-o ordine în care tipul trădătorului se revendică din gestul lui Petru.

Jurnal. O altă posibilă lectură ar declara formula romanească a rafinatului politician scriitor un *jurnal*, dar nu al unui individ, cum s-ar putea crede la prima vedere, ci al unei societăți din care naratorul face parte. Dacă această variantă ar fi luată în considerare ar trebui să notăm aprecierea făcută de Maurice Blanchot în legătură cu *jurnalul*: „Jurnalul nu este în esență lui confesiune, povestire de sine. Este un Memorial”. Textul în discuție poate fi apreciat jurnal / memorial de îndată ce textul păstrează *amintirea* a ceea ce a fost dincolo de spațiul fictional, a ceea ce s-a înfăptuit cu adevărat, plasându-se deopotrivă în planul istoriei și al ficțiunii. Distincția aristotelică dintre *istorie* și *poezie* (fictiune), între povestirea a ceea ce s-a petrecut și povestirea a ceea ce s-ar fi putut întâmpla, se estompează în textul lui Giraudoux.

Singurul personaj care se confruntă direct cu istoria va fi sancționat. Bella încearcă să pună capăt competiției dintre fostul ei socru, Ministru de Justiție, și tatăl iubitei, recunoscut diplomat. Ea arde documentul compromițător pentru că Rebendart să nu mai dispună de unica probă care l-ar fi incriminat pe tatăl lui Philippe. Faptul că această operă reprezintă modalitatea prin care Giraudoux și-a exprimat gratitudinea față de Philippe Berthelot, protectorul său, este un argument în favoarea interpretării lui ca jurnal, memorial al unei epoci în care Giraudoux a intervenit în istoria continentului.

Diferența dintre romanul lui Giraudoux și un jurnal propriu-zis nu este numai una de ordin formal (cele 9 capitole nu sunt ordonate în conformitate cu o succesiune de zile, ci de istorii de familie, ce presupun ample desfășurări temporale); capitolele sunt dedicate fiecare în parte unei alte secvențe narative, răsturnând ordinea firească a relatării evenimentelor care configurează *istoria* unei existențe. Bella nu pare să fie protagonista acestui roman decât după ce moare: figura ei însă se presupune în spatele episoadelor în care joacă doar rolul secundar. Romanul oferă posibilitatea amplificării duratei cuprinse între limitele temporale impuse jurnalului: astfel fiecare capitol recuperează într-un plan mai înalt evenimentele dintr-o familie. Ceea ce reprezintă o zi pentru traseul existențial al individului, istoria familiei, (care se întinde uneori pe sute de ani), reprezintă pentru societate. Istoriile fraților Orgalesse, ale bancherului Moise, ale familiei Fontranges, alături de cele ale familiilor Dubardeau și Rebendart și a conflictului dintre ele pregătesc capitolul final, în care Bella este cu adevărat protagonista: Bella (sugestia frumuseții) devine prezența covârșitoare.

Problematizând relația privilegiată a individului cu istoria în care acesta este angrenat, Giraudoux evocă un timp cu care a fost contemporan și pe care l-a consemnat fără a-i acorda un viitor. Este amintirea unei epoci în care individul decide politica statului său și controlează destinul unei țări, iar familia sa construiește destinul unui continent. Fixarea în text a ambiantei

interbelice devine un document pentru cel ce distilează istoria.

Roman sentimental. Povestea de dragoste impune un alt tip de lectură: schema clasică a lui Romeo și Julieta se combină cu mitul adamic: Philippe Dubardeau și Bella Rebendart își trăiesc iubirea atâta timp cât nu-și cunosc apartenența la cele două familii rivale de politicieni. Cât timp cei doi se întâlnesc într-o mansardă în zori, răsturnând convenția medievală a *cântecului de zori* pentru care acest moment vesteste despărțirea a iubiților, Philippe și Bella trăiesc ca două ființe libere de orice constrângere morală, socială sau politică. Odată cu prezentarea lor, Bella întrerupe relația.

Viața Bellei, desprinsă de trecut, își dezvăluie adevărata semnificație după moarte: Bella este principiul feminin care contaminează universul: „O trăsătură a Bellei se strecura în toate femeile... Natura întreagă era invadată de o virtute feminină...”.

Romanul lui Giraudoux este un text aparte în epoca în care scriu James Joyce, Marcel Proust și André Gide, pentru a numi numai trei creatori de formulă romanească a timpului. Giraudoux preferă genul dramatic și chiar își adaptează pentru această scenă romanul *Siegfried*. Desi dramaturgul Giraudoux este o referință a genului, romancierul Giraudoux rămâne în istoria literaturii franceze nu ca „un mic Messia pentru trei sau patru fraze”, cum afirmă naratorul din *Juliette în Tara bărbatilor*, ci ca romancierul care a provocat cele mai diverse aprecieri: textul lui Giraudoux descinde din Debussy, sau din Laforgue, din pointilisti ori din clasicii francezi, fiind clasat de Gide ca „pretios”. Indiferent de descendența sa, acest mic roman rezistă alături de operele contemporanilor săi.

ILEANA MARIN

Poezia ca artefact și creație a spiritului

Daniel Dimitriu remarcă, în studiul său (**Nichita Stănescu — Geneza poemului**, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 1997) demersul introspectiv al procesului creativ (ni se pare binevenită distincția pe care Charles Baudelaire o facea între verbul „a crea” și „a creația”, cel de-al doilea în-semnând sensul poeziei ca proces, ca facere) poezia fiind „privire înăuntru”, cunoaștere de sine, cunoaștere și naștere în același timp. Autorul demonstrează că poezia lui Nichita Stănescu nu se confundă cu sensul ei, ea se identifică cu modul de producere a sensului. Act verbal, poezia (facere), poezia este deslăuită ca o formă de creativitate a unei alte limbi, „poezie”, un proces de desemantizare și re-semantizare, o fărâmitare a strigătului primordial „în sunete succesive încorporate într-un proces generativ”.

Daniel Dimitriu își structurează studiul în două macro-sevențe critice: „De la Argou la ordinea cuvintelor” și „Starea și facerea poeziei” cercetând diacronic modul în care se des-face din textul poetic Statutul poeziei și al poetului.

Poezia lui Nichita Stănescu este definită ca manifestare a esenței prin desfasurarea actului creator, a devenirii înseși, prin ceea ce grecii numeau *poiein*. Termenul îl include și pe făuritor, pe artist, poezia fiind un mod specific uman de a crea. Nichita Stănescu aduce o înnoire semantică a acestui termen: principiul poetic se află nu numai în creator ci și în cititor. Se retine demonstrația lui Daniel Dimitriu despre poezia lui Nichita Stănescu ca proces ce moștește poezia din lector.

Discursul critic insistă mai ales asupra ipostazei textului poetic ca în-trupare, într-o formă organizată a unui mesaj. Forma este produsul unei tehnici (tehné) care face posibilă trecerea de la neant, de la negatie, de la necuvânt la ființă, la cuvânt, la poesis (Creație, Platon. **Banchetul**).

Daniel Dimitriu își intitulează studiul „geneza poeziei” pornind de la semnificatia conceptului de „poiein”, ca „act” și „produs”, facultate creatoare a spiritului, ce include atât geneza poeziei cât și știința ei. Pentru Nichita Stănescu poezia se apropie de sensul ei clasic: artefact (tehnică ce poate transforma limba într-o limbă poeziască — limbaj în limbaj) și creație a spiritului. Autorul supune analizei și influența, oarecum tacită, a lui Paul Valéry (**Introduction à la poétique**) asupra conceptului de poezie, la Nichita Stănescu. Acesta definea poiein-ul ca „l'action qui fait”, „act de a face” iar pe poet, „le fabricant”, inventatorul, fabricatorul, posesorul unei tehnici.

Reevaluarea poeziei lui Nichita Stănescu din perspectiva debutului aduce noi elemente în exegeza critică. Cele patru poeme din „Sub semnul revoluției” (*Sirena lui Roaită, Când soarele viu... Sfârșit de iarnă în treizeci și trei, Dans pe tobe*) înscriu sistemul poetic, în fața sa foetă sub semnul „inertiei” unei epoci proletcultiste. Pe de altă parte, „Cântece la drumul mare”, poeme argotice, proiectează perspectiva unui imitator, al unui poet care, luând lectii de la marii poeziei și-i apropie și îi depășește în același timp, transformă „chinul creației” în „plăcerea performanței mimetice”. Poeziile topesc alchimic modelele poetice (Arghezi, Goga, E. Botta, Bacovia, Eminescu) în creuzetul de unde se va ivi mai târziu propriul său mod de a percepe actul și obiectul poeziei.

Prin **Argotice**, credem, Nichita Stănescu își asază sistemul poetic, sub semnul postmodernismului: gestul negator nu este inconcrist, ci, dimpotrivă, integrator; poetul schimbă doar centrul de greutate în ierarhia convențiilor poetice, demonstrând, în spirit postmodern că depășirea unor modele nu înseamnă contestarea acestora ci, un proces reversibil, o revenire circulară, re-integrare, re-conditionare a obiectului și a procesului poetic.

Starea de erotizare a poeziei începe ca „O viziune a sentimentelor”. Prin eros se constientizează simultan existența lumii și a ființei producătoare de cuvinte (...) Fervoarea iubirii și bucuria rostirii se confundă în acea uimire tensionată care este „cunoașterea dintâi”. Rostirea fascinează și cutremură sacra ființă ascensionând o până în lumina erosului. Criticul stabilește izomorfismul Logos-Antropos-Cosmos, urmând relațiile impuse de Grupul Mu prin *Retorica poeziei*. În poezia lui Nichita Stănescu această triadă este relația: a fi — a face — a ști — „omul înseamnă a fi, cuvântul înseamnă a face, lumea înseamnă a ști”. În Elegii triada a fi-a ști-a face este de-structurată ca ipostază a antroposului. Trăind elegiile, „Nichita Stănescu înțelege cine este, ca poet, care îi sunt aspirațiile și limitele”, aventură existentială, conotând spiritual, Elegiile sunt interpretate ca trepte ale inițierii, mers către ființă, vindicare de trup și de timp.

Volumul *Oul și sfera* produce, în viziunea lui Daniel Dimitriu, transformarea cuvântului în „logosferă”, în mediu. Scrisul este înțeles deridian, ca „divină capcană”, ca sarcofag al rostirii vii. Cuvântul operează prin diferență, este semn al absenței, înțeasă de Nichita Stănescu „o realitate ascunsă, pe care cuvântul-semn o echivalează; se referă la ceea ce nu s-a născut, o realitate ce-si așteaptă

cuvântul care s-o zămislească”. Ideea revine și în analiza volumelor *Laus Ptolemaei, Necuvintele, Epica magna*, „În dulcele stil clasic” este pactul cu stilul, în ordinea cuvintelor care întemeiază armonia cu lumea.

Criticul vede în fiecare volum un moment al biografiei stăni de poezie, relaționată izomorfic cu starea de a fi. *Noduri și semne* este decodat ca apoteoză funerară a stingerii eminesciene, reviem. „Căutarea tonului” închide cercul hermeneutic printr-un nod, marcând o limită, o nepuință; poezia este act esuat în rostirea cuvântului: „Înger / Înger... / Nu, nu e bine! / Va să zică, de la început! / Înger? / Nu, nu e bine înger!”.

Partea a doua a studiului reconstituie din notațiile lirico-eseistice ale lui Nichita Stănescu un sistem teoretic, o poetică. Selectăm câteva din structurile acesteia. Cuvântul, fragment al antroposului proiectează în conștiință materia și translează tragedia dintre creat și increat.

Poetul diferențiază cuvântul viu, rostit, de cuvântul scris. Oralitatea în-corporează viul ființei; cuvântul scris în-cripează „trupul mort al ființei”. În *Războiul cuvintelor* se reface excursul către necuvânt, cel care rupe haosul, devorează materia și se înalță prin Poezie spre „sursa inițiată”. Cuvântul este vedere noosică, el „vede lumina, dar, spre diferență de ochi, el o retine în el”.

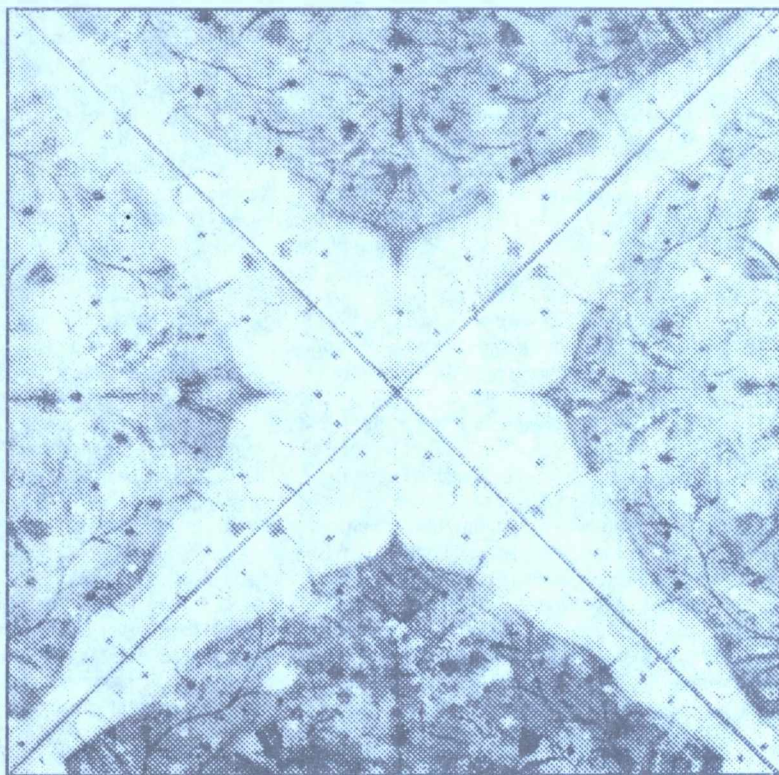
Poezia, act creator, aducând în manifestare tot ce nu a existat, își subordonează: filozofia, (gnoseologia) și antropologia, astronomia și fizica, matematica și biologia și bineînțeles fonetica, morfologia, sintaxa. Capitolele următoare se constituie ca un discurs demonstrativ, foarte bine documentat, al acestei premise. De altfel, un alt punct forte al acestui studiu îl prezintă documentarea, extrem de riguroasă, anexa urmând modelul călinescian, al epuizării surselor critice, oferă viitorilor cercetători un pretios instrument de lucru.

Poetul re-constituie prin poezie, înțeasă ca fragment al marelui Text, o semantică universală.

1996”. Ed. Allfa, București, 1997).

Recenta „Iubiri subversive”, apărută la aceeași editură și în aceeași formulă de redactare, implică în primul rând, precum orice antologie, dar cu atât mai mult una a creațiilor literare de ultimă oră, un caz de afinitate electivă. Dan Silviu Boerescu, lapidar-ironic în dezvoltarea criteriilor, ne lasă povara unei culpabilizări anticipate: „Nu există povestire neatrăgătoare (în această antologie), ci numai cititori care n-au sorbit destul din licoarea ficțiunii”. Si totuși, chiar dacă un asemenea volum este expresia unei însumări de individualități, nu se poate să nu remarci existența unei dimensiuni unificatoare. Jean Starobinski nota undeva că privirea e mai puțin facultatea de a culege imagini, cât aceea de a stabili o relație; *mutatis mutandis*, am spune că un principiu esențial de antologie în „Iubiri subversive” este modul în care predispozițiilor de gust estetic ale criticului le corespunde un anumit relief tematico-expresiv al alcătuirilor epice. Indirect asadar, volumul conține și un mesaj al analistului, nu numai al creatorilor de literatură. Nu tocmai întâmplător, prozele *iubirilor* corespund unui anumit orizont stilist, ce ar putea fi caracterizat prin sincretismul dintre sfidarea retoricii convenționale și poza bovarică, dintre senzualitatea frustră și trucarea voluptății. Este semnul distinctiv al unei literaturi tot mai mult concentrate asupra mecanismelor sale combinatorii decât asupra voinței de autentificare a reprezentărilor pe care le propune. Ce înseamnă în ultimă instanță această orientare a actului literaturizant, dacă nu un mod de a ne convinge că libertățile succesiv anulate și reinventate ale artei au ajuns în punctul maximei autoreflexivității? Credem că Dan Silviu Boerescu este, în acest context, un fel de avangardă a conștiinței critice, cu un simț sigur al valorii, dar și un gust al riscului greu de descoperit la alți critici contemporani. Mai mult, în contextul unui suflu literar ce cadentează pe miza politicului și memorialisticii, ni se propune, cu detașare, o creație de tip imaginativ și parodic-sentimental. Adică o formă

Prapor, 1977

Capitolul intitulat sugestiv *Dezgrăirea* este o analiză la nivel lingvistic a textului poetic, care își propune selectarea proceselor fonetice, lexicale, morfologice, sintactice, prin care poetul realizează abaterea de la norma gramaticală, instaurând un limbaj în limbaj, o limbă poeziască, un vehicul în stare să-l transleze spre „starea inițială”. Capitolul poate interesa, în materie de lexicologie, ca model experiential al limbii.

Demonstrația critică, armonios dozată între limbajul tehnicist și judecata de valoare, se încheie, argumentând, dacă mai era nevoie, rolul de întemeietor al Poetului. Studiul lui Daniel Dimitriu se înscrie printre lucrările de referință despre poezia lui Nichita Stănescu, moritul sau fiind și acela de a lăsa deschise noilor exegeți ai operei lui Nichita Stănescu numeroase trasee de investigație.

LĂCRĂMIOARA BERECHET

SUCCINT, DESPRE AMOR

Cele douăzeci și două de „Iubiri subversive”, *deconspirate* de către Dan Silviu Boerescu, plus un „Index autori/texte/reviste”, plus o posibilitate a criticului și una despre critic (*Bonus*), prinse într-o copertă mai mult decât provocatoare, formează volumul-top al prozei scurte românești din anul de grație 1997. Gestul salutar al antologării celor mai bune povestiri publicate în diverse reviste literare (între care, previzibil, *Art-Panorama* conduce detașat, nelipsind însă *Contrafortul* de peste Prut) repetă o inițiativă anterioară și, într-un fel, o permanentizează (după „Chef cu femei urâte — cele mai bune povestiri 1995-

de literatură truculentă, lipsită de altă obsesie decât aceea a propriei valori. *Iubirile subversive*, indiferent de traiectoria fictională pe care se înscriu, alcătuiesc un fel de „Kamatantura” inspirată de un zeu capricios, persiflator și tranzitoriu.

Selectia adună douăzeci și două de semnături ale unor scriitori din generații diferite (dintre care zece au apărut și în antologia precedentă), de la Al. George și Mircea Horia Simionescu la tinerii Ioana Dragan și Răzvan Rădulescu. O recoltă (dintre altele posibile) de proză diversă în natura structurării, timbrul discursului și calitatea sa: de la schița realistă, pastişă, jurnal intim, memorial, parabolă, evocare pseudo-istorică, la utopia absurdă. Constituie aceasta o autentică panoramă a celor mai izbutite creații scurte românești ale anului trecut? Greu de dat un răspuns categoric, însă inegalitatea valorică a prozelor antologate lasă loc rezervei. „Scara” (Horia Gârbea), „Ultima oaie” (Mihail Grănescu), „Fastlove” (Stefan Caraman) sunt inconsistente, previzibile, cu o frazare fără pic, ca și oarecum infantilele compoziii „Sfinti hepatici” (Miron Beteg) și „Bunele maniere ale nevastului” (Adrian-Christian Kuciuk). Horia Gârbea încearcă să ambaleză un *mister* în cartonul gros al unei narațiuni lipsite de subtilitate și al cărei scenariu epic aminteste prea apăsător de formula straniuului eliadesc. Povestirea lui Mihail Grănescu e o involuntară demonstrație despre cât de scurt și drumul de la *literatură banală* la *literatură banală*. La jumătate de cale (dar pe același drum!) se află Stefan Caraman a cărui narațiune frustră, alertă, nu depășește totuși zona unor prea uzate clișee ale eroticului bagatelizat.

Parabolele sau povestirile cu ecou de parabolă formează o categorie interesantă a antologiei, mai ales prin neasteptata prezentă a unui leitmotiv —

prizonieratul destinului. În „Pelerinul și frumoasa Carolina” de Vasile Andru, întâmplătorește întâlnire a celor două personaje (iesite parca din zonele opuse ale firii — apolinică și didionisică), epuizată în realitate, reverberează de fapt neconținut în planul unor semnificații ezoterice, sugerate cu discreție de autor. „Sfinti hepatici” (Miron Beteg) e, în schimb, obositor demonstrativ, precum un discurs catehetic. Lectia despre *ironia soartei* (un „prosper” al zilelor noastre domn Adam, făcător de bine la toată urbea, se descoperă dintr-o dată victima imposturii generalizate, iar atunci când se decide să-și orienteze pornirile generoase doar spre sponsorizarea de negăsitilor asceti veritabili, cade în dizgratia generală, este marginalizat, spoliat și devine, în cele din urmă, el însuși un pierde-vară cu porniri ascetice) copleșeste, din păcate, cele câteva sprinturi de ironie savuroasă ale autorului. O parabolă de extracție livrescă e proza basarabeianului Leo Butnaru („Ultima călătorie a lui Ulysse”), atentat coroziv la bronza mitologiei într-o vreme când eroii s-au făcut păsări de curte, zeii au amurgit, iar marile istorii sunt strivite sub năruirea Parnasului. În cartea realității curente, neînfricatul Ulise nu mai înfruntă destinul, ci îi acceptă ordinea oarbă. Un alt Adam (dl. Dan Adam, cetățean petitional...), descendent din tipologia lui Joseph K., trăiește calvarul frustrărilor prin care birocratia statală își exercită autoritatea, în parabola creată de Gheorghe Schwartz, „Capitala istorică”. Relația dintre libertate și necesitate e tradusă în termenii absurdului kafkian. „Pe strada Destinului, la numărul 13” de Alexandru George, asociază funcția oraculară a viselor cu ipostaza raționalist dezamăgitoare a lumii moderne, sub forma unei inițieri suspendate. Sugestiv, personajul descoperă nu o Stradă a Destinului, ci una a Fatalității, asumându-și-le pe amândouă, în cele din urmă (calea visată / calea reală). Transferarea realității în imagini simbolice menite să comunice o puternică încărcătură semantică și afectivă se află, de asemenea, la baza povestirii lui Florin Șlapac, „Păianjen”. Simbol al destinului implacabil, păianjenul Veniamin scrutează dintre pânzele sale zbaterea individului incapabil să găsească un sens propriului trecut și cu atât mai puțin să-și aproximeze viitorul. Moartea (somnul?) îl culege din nămolurile crizei de identitate.

Un caz de predestinare e în povestirea lui Dumitru Ungureanu („Clisura sângelui”), ca și în aceea scrisă de Dănuț Ivănescu („Sfântul Grigorie Ciungul”, o reușită parodie a clișeelelor hagiografice).

Pe convențiile pactului autobiografic se întemeiază povestirile „Le Chapeau de paille”, de Bianca Balota (combinând savant parfumul unui *fin du siècle* grătos cu aburii grei ai vremurilor proletare), „Povestea Hantului”, de Florin Ardelean, și „În Rusia veche, ogorul...”, de Radu Sergiu Ruba (oferind deliciae unor evocări jumătate naive, jumătate grave), „Jurnal de vedere” de Ioana Dragan (excelentă spontaneitate a discursului, infailibilă ironie!), „Zborul” de Cornel George Popa (cu un final, totuși, „manufacturat”).

Piese de rezistență ale antologiei ni se par cele create de George Cusnarencu, Mihail Gălateanu, Răzvan Petrescu, Mircea Horia Simionescu, Răzvan Rădulescu. Diverse ca formulă, ele se întâlnesc în planul valorii — forta de transfigurare, elocvența, verva epică sunt notele comune. „Cadoul de Crăciun” (Mihail Gălateanu) motivează un caz de dezertare, cu repercusiuni tragice, prin reconstituirea, din fragmente, a unui univers mental, individual și colectiv. Scrisă într-un limbaj care sfidează orice pudor (și tocmai de aceea extrem de funcțional în generarea unei anumite atmosfere), povestirea combină elemente de psihanaliză camuflată cu altele, de reportaj, printr-o alternanță continuă a perspectivei (interioare / exterioare) asupra obscurului personaj.

O povestire cu final neasteptat este „Pastelul cu fii de cătea” a lui George Cusnarencu, ficțiune tragicomică despre libertățile lumii penitenciare și constrângerile lumii aparent libere. Un „pastel” în oran și gri de o expresivitate tulburătoare, în ciuda notației narative convenționale.

Proza cvasimonima antologiei, „Iubirile subversive” (Mircea Horia Simionescu) reprezintă un exemplu de text autoparodic ce-si „povesteste” nașterea pe măsură ce naratorul își reaminteste impulsurile nefinalizate, gândurile discontinue, regretele și accesele de sinceritate dintr-o stare de febrilitate virală. Modul confesiunii, ludic, versatil, textualizează existența până la inflexiuni biblice: „Adevăr grașesc tie, iubita mea Cella, dacă marele inginer al sufletului omenesc, primul scriitor al lumii, a gândit așa, la capătul a șase zile de febră și munci, cum altfel ar putea proceda inginerul subteran care sunt? Ești martoră că nu mi-am îngăduit o singură zi de odihnă, cum si-a îngăduit, am luat, săptămână întreagă de săptămână, lucrarea odată începută, burdușind ghețele și pubelele cu manuscrisele rebutate, refuzate, nici măcar bune de reciclat. [...] Șase zile a lucrat, a șaptea s-a odihnit. Șase zile de febră cu dorințe irealizabile cu frisoare și halucinații anapoda declarate, clamate, însoțite de istericale și alte manifestări pretins constructive. Tu, care ești rezonabilă și devotată, poți crede că, fără ampicilină,

EVELINA CÂRLIGEANU

(continuare în pag. 14)

Căin fiecare dimineată, avocatul Valentin Eremia se lergezeuia atent și minutios în fața oglinzii tivită cu ceramică albă „made in Germany”.

Cu nas obraznic, buze răsfrânte și alură atletică, își zâmbea multumit tot aranjându-și cu fixativ o suvită rebelă de pe frunte. Ca artistul înainte de spectacol, își scruta apoi cu interes figura, surzând condescendent, încruntându-se aferat, meditând elegant sau rânjind... necontrolat...

În sfârșit, usa se deschise și capul înșeninat al secretarei anunță, ritos, venirea primului client.

Obrunetă între două vârste, plinută, ostentativ pavoazăată, cu aere de mare doamnă, suprimate însă de kitsch-ul combinației vestimentare, scumpe de altfel, își făcu apariția cu aplomb. Avocatul o recunoscu pe cea care, deunăzi, la iesirea din tribunal, îi elogiase pledoaria de câteva minute. Cu multă cordialitate, o pofti să ia loc.

Cu ton mios, nedepășind însă linia unei amabilități adânc studiate, Valeriu Eremia, cu gândul la „procesul important” promis de „selecta” clientă, o îndemnă să-și spună pasul:

— O, dar ce bine seamănă iubita dumitale cu mine! exclamă dintr-un început doamna, arătând, cu gratia de 24 de carate inelată pe arătător, o fotografie tronând pe biroul avocatului ce înfățișa un chip tânăr și năstos. Brunetă cu ochii de foc! Desigur că o adorați, nu-i așa? completă ea gales, chicotind ușor și dorindu-se spirituală.

Valentin Eremia, surprins de divagatia fizionomică ce se potrivea, în împrejurarea dată, ca nuca în perete, cu elegantă, ostoi surplusul de cochetărie al doamnei destinat încălzirii atmosferei — cel puțin așa dorea să creadă — si o determină, cu tact, să ajungă la miezul problemei care-l interesa așa de mult. Lucru ce se dovedi a nu fi deloc ușor. Deh, femeie trecută de 40 de ani!

În esență, cucoana divorțată era chemată în judecată de bărbat-su care vroia să-și partajeze bunurile dobândite în timpul căsătoriei și care nu erau nici putine, nici fără valoare: două imobile, două terenuri, dintre care unul la Breaza, un autoturism de marcă, mobile, tablouri și multe altele.

Avocatul, în timp ce clienta își expunea cu limbutie averea, adăuga, încontinuu și cu satisfacție, zerourile la onorariu, pentru ca apoi, cu sfială, să sugereze, mai mult spre confirmarea lăuntrică a iminentei procesului:

— Poate e posibilă o tranzacție! Știți, procesul va fi costisitor, expertize, taxe, onorarii, plustensiunea nervoasă care va asteptați și pe care, având în vedere fragilitatea dumneavoastră deosebit de feminină, de altfel, nu știu dacă o veti putea suporta.

— Aici aveți dreptate. Nici nu știți ce mefistofelic e sotul meu. Sunt convinsă că mă va săcăi îngrozitor. Și, cum e de cărcotas, o să-mi facă numai zile fripte. Care va să zică, plec numai cu efectele strict personale, refugiindu-mă la casa noastră din Breaza, renunțând cu generozitate la toate celelalte și el, el în loc să-mi fie recunoscător, mă cheamă în judecată... Continuă, apoi, cu glas plângăret: Asta-i-a fost răsplată pentru anii cât i-am fost devotată și loială. Și fidelă, mai ales fidelă, și două lacrimi sferice, sticloase, înmuind unidirecțional grosimea fardului de obraz, descriu părții innodate în bărbie. Dumnezeu mie martor cât de greu mi-a fost... Dar nu mă las, urmă apoi, răzvrătită. Nici în ruptul capului. Nu, categoric, cu el nu mai este posibilă nici o înțelegere.

— Mă scuzați, stimată doamnă, dar n-am reținut bine. Cu ce efecte ziceti că ati plecat de-acasă?

— Ale mele, strict personale! conchise tabu, clienta.

— Adică!?

— Lucrurile mele strict personale, domnule, de care nu mă pot lipsi: bijuteriile, blănurile, tablourile, aparatura electronică și de bucătărie, plus autoturismul. Niste fleacuri, de care eu, însă, nu mă pot dispensa.

Avocatul rămase un moment buimac. Apoi întrebă, cu o substanțială doză de nelămurire în glas:

— Mă scuzați, dar sotul dumneavoastră, după ce ati binevoit să plecați, cu ce-a rămas?

— Cu mobila de sufragerie Bălea, bucătăria Doina, TV Cromatic, radio Albatros, plus 800 metri teren viran la Nămoaloasa. Nu v-am spus că am fost generoasă?

— Și dumneavoastră intenționați să păstrați toate lucrurile cu care ati plecat, plus casa de la Breaza?

— Natural, sună prompt răspunsul. Apoi, din nou, într-un atac frontal al feminității fleșcăite: Te plătesc bine, maestre, să nu uiti. De-aia am venit la dumneata, să faci cum e mai bine și să-mi aperi interesul.

În conversația celor doi urmă, apoi, o pauză stânjenitoare pentru ambele părți. Avocatul, preocupat, începu să facă semne cabalistice pe una din hârtiile ce le avea pe birou, cu colțurile gurițoase în jos și sprâncenele stufoase, adunate semn al unei concentrări adânci, iar clienta își scoase pudrera pentru a-și reface pavoazajul, ușor dislocat de excesul de emotivitate.

— Se face, doamnă! fu rostit, într-un târziu, verdictul, nu fără o oarecare strângere de inimă. Dar să știți că va fi un proces foarte greu, în condițiile în care dumneavoastră aveți pretențiile enumerate. Dacă v-ați fi multumit cu mai puțin, ar fi fost altă

MIRELA CHELARU

Și totuși, zero la încasări...

treabă. Dar așa... Apoi, apropiindu-se îndrăznet de profilul fanat al scumpei doamne: *Crescentem secvitur cura pecuniam* — vorba latinului. La asemenea valori și cheltuielile vor fi pe măsură.

Putin derutată, clienta îl asigură:

— N-am zis, domnule, că te plătesc bine?

— Cu cât? făcu în șoaptă avocatul, interesat și cu ochii scânteind.

— Cu un loc de veci la Ghencea II... Dacă îmi câștig procesul. Știi, lichidități nu am.

Ca un balon de săpun spart de podea, avocatul își reveni brusc din starea de exaltare pricinuită de întrevederca câștigului, înfățișarea-i luând o expresie deconcertată.

— Doamnă, vă spun sincer că onorariul care se cere la valorile spuse de dumneavoastră, este cu multe zerouri în coadă, și se plătește anticipat. Și, apoi, mă înțelegeți, am doar 26 de ani...

— Ce dacă? Un loc de veci nu strică niciodată. Nu se știe ce se poate întâmpla... Laiesirea „scumpei” doamne din birou, cu părere de rău, avocatul își privi carnetelul care continua să aibă la rubrica încasări pe luna în curs, un „zero” proeminent și sfidător.

Dar în fine. Cu „locul de veci” tot e mai bine decât cu nimic, iar clientul câștigat este o investiție sigură și de durată, putându-ți aduce, la rândul său, alți clienți. În consecință, având în vedere circumstanțele debutului de carieră, pe care madama teribilă mirosise și le exploatase, se putea și mai rău.

Și cu aceste gânduri de consolare, Valentin Eremia își îndreptă tinuta și, încrezător, privi spre usa care tocmai se deschise, un bătrân lung și uscățiv dând binete:

— Ah, ce plăcere, domnule Pompiliu! Poftiți, luați loc. Sunt încântat să vă revăd, după atâta vreme. Tânăr și-n putere, ca-n totdeauna, îl bătu camaradereste pe umăr avocatul pe noul venit, gesturile pline de efuziune ale celor doi trădând o amicitie veche.

— Ei, Valisore, cum ai mai crescut. Barbat în toată firea. Unde mai pui că și avocat! Cum îi mai crește mămichii inima aia plină de ischemii ce-mi dau mie de furcă, atunci când vorbește de tine.

Și, surzând ușor, zecile de creturi ale pielii înfigându-se adânc în obraz, iar ochii aposi inventariind avid încăperea, bătrânul se așeză, cu gesturi rupte, în fotoliul indicat cu amabilitate de gazdă. Acesta din urmă se uita cu luare aminte și oarecare surpriză, la înfățișarea musafirului și, în special, la hainele ponosite, lustruite și cârpite. După stânjeneala primului moment, în care avocatul nostru se tot întreba, în sine, ce căuta la el, în cabinet, molia asta bătrână, fost doctor al familiei sale, acum, se vede treaba, distins și scăpat pensionar, Valentin Eremia sparse gheata și, cu curiozitate, întrebă:

— Dar cu ce ocazie pe la mine, domnule Pompiliu? Te pomenesti că aveți vreun proces... O usoară notă de ironie răzbătu din vorbele spuse cu superioritate. Vreo mostenire sau vreo afacere? poate vă-mbogațiți acum, la bătrânețe, mai știți... plusă avocatul pe același ton de zeflemea.

Imperturbabil și insensibil la piscăturile obraznice ale tânărului, fostul doctor scoase din servieta veche și ridată un morman de acte, aruncându-le pe masa.

— Știi, Valisore, eu am o casă naționalizată în Piața Dorobanți și nu știu acum ce să fac: să mă judec în tribunal sau să aștept legea să apară.

Dintr-o dată, fata avocatului se lumina. Unde până atunci îl privea pe doctor cu îngăduință bațjocritoare, instantaneu își schimbă atitudinea, luând vrafu de hârtii și cercetându-l cu atenție. După câteva momente de studiu, concluzionă sententios:

— Ai toate șansele să câștigi procesul, nene Pompiliule, dacă îi dai în judecată. Nici vorbă de așteptat. Știi vorba aceea: bate fierul cât e cald.

— Bine, dar trebuie să apară legea...

Valentin Eremia, realizând valoarea procesului, se ambală dintr-o dată într-o perorație inflăcărată:

— Legea, care lege nene Pompiliule, a ăstora de la putere, profitori și comunisti până-n măduva oaselor?! Crezi că ăstia or să dea ceva înapoi? Despăgubiri, doctore, asta o să vedeti. Despăgubiri în sume ridicole, iluzorii. Altceva, nu. Crezi că le convine maherilor să-și dea casa în care locuiesc și pentru care plătesc o chirie simbolică? Naivi, bieți naivi, cei care credeți altceva.

— Bine, Valisore, dar Europa, NATO, *restitutio in integrum*, băgău bătrânul, ușor descumpănit de atitudinea avocatului.

— Prafi în ochi, nene Pompiliule, prafi în ochi. Și n-o să vină Europa să facă ordine la dumneata în ogradă. Eu îți spun că am prieteni la guvern și am citit proiectul de lege: e o mare bătaie de joc. Adică ceea

ce au luat cu japca vechii comunisti, iau cu acte în bună regulă actualii... Eu te sfătuiesc să demarezi procesul.

— Apăi, atunci, să-l demarăm, Valisore, dacă spui tu așa, eu nu vreau să te contrazic, tu ești mai în problemă decât mine.

— Atunci lasă actele astea la mine, eu îți fac acțiunea și când vii s-o semnezi, plătești taxa de timbru și onorariul.

— Poftim? căscă gura bătrânul, limba tremurându-i în cerul gurii.

— Când vii să semnezi acțiunea, plătești taxa de timbru și onorariul. N-avea teamă nu-ti iau mult, acolo vreo două-trei sute de mii de lei, de formă, ca să-ti pot face angajamentul. Dar când o să fii proprietar, nene Pompilică, mă faci părtaş la câștig: 10% — și avocatul surâse bine dispus, lipicios.

Fata bătrânului, însă, se innegura brusc:

— Doua-trei sute de mii de lei, Valisore? De la prieten? Plus taxa de timbru? Păi de unde, păcatele mele, să-ti dau totii banii ăstia? Mă știți doar că sunt pensionar!

— Ei, lasă doctore, ești pensionar de câțiva ani, dar până acum ai câștigat frumuseț și-ai economisit. Doar nu vrei să spui că pentru dumneata e o problemă suma asta! Și, apoi, cu mai puțin nu pot să fac angajamentul, crede-mă. Ce mai tura-vura, e-o bagatelă. Ce înseamnă banii ăstia față de splendoarea de casă, pe care o poți vinde apoi, pe o sumă frumuseț, în dolari. Ai încredere în mine, ai să te-mbogătești.

Bătrânul însă, în aceeași atitudine de nemulțumire fățisă, își morfolea de zor buzele:

— Baremi, dacă dau banii ăstia, îmi promiti că voi câștiga?

— Asta-i altă caciulă, nene Pompiliule, oftă cu năduf avocatul. Eu nu pot să-ti promit așa ceva, pentru că nu eu dau soluția. Eu, ca avocat, îți promit că voi face tot ce-mi sta în putința ca să câștig procesul, dar verdictul îl dă judecătorul.

— Asa?!!! făcu bătrânul, descumpănit.

— Asa! conchise avocatul.

— Atunci aștept legea să apară!

Și, fără alt comentariu, demn și hotărât, bătrânul se ridică segmentar de pe fotoliu, trase nervos de pe birou dosarul cu acte și se îndreptă spre usa, bosumflat.

— Domnule Pompiliu, nu vreau să mă înțelegeți greșit. V-am dat cel mai bun sfat. Credeti-mă. Duceți-vă și la un alt avocat să vă convingeți. Poate vă întrebați și copiii. Să vedeti că îmi vor da dreptate, încercă avocatul, în zadar, să împace lucrurile.

— E-adevărat, domnule avocat Valentin Eremia, aruncă doctorul cuvintele, pe ton sarcastic. Mi-ai dat un sfat juridic pe care trebuie să-l plătesc, bineînțeles. Totul se plătește. Chiar și între vechi prieteni. Poftim! si-i aruncă pe masă pălăria, decolorată și demodată, roasă de molii, asigurându-l cu accent frantuzit:

— E din fetru!!!

„Plosnita cărpănoasă”, sudui avocatul în gând, lasându-se moale pe scaun.

Teribila enervare produsă de harpagon se risipi numaidecât, însă, când secretara anunță venirea celor doi clienți mult așteptați, cu promisiuni de valută forte. Avocatul își frecă mâinile cu sânge și îi pofti reverentios, desi acestia nu erau decât niste pustani teribilisti cu ifose și celulare la betelia pantalonilor, cămățari de ocazie. Sigur pe ei și dezinvolti, exhibând prin toți porii o blazare plină de superioritate, îl fixară pe avocat și, cu buzele clămpănitore, bune de reclamă la cine știe ce marcă de gumă de mestecat, îl gratulară succesiv:

— Mare avocat ești, tipule! spuse unul.

— Treabă meseriasă, adăugă celălalt. Musterii noștri au primit somatiile. Inteligent le-ai mai ticluit. Ce mai încolo și-ncoace, ești mare!

Avocatul, împănându-se progresiv, aruncă pe un ton pretios, epatând:

— *In omnibus negotiis, priusquam aggrediari, adhibenda est preparatio diligens.*

După traucerea cerută imperios de fetele buimace ale business-manilor, acestia surâseră încurcați și, la unison, considerară de cuviință să elogieze inteligenta maestrului:

— Asa este, avocate. Am știut noi de ce am apelat la dumneata. Bine le mai zici.

La care maestrul le-o întoarse preeminent:

— N-am zis-o eu, ci Cicero! *Enfin, revenons a nos moutons.* Iar apoi, cu ochi zglobiți: „Ati adus toate datele?”

— Păi, ce date? făcu unul dintre ei.

— Păi, cum ce date? Numele complete și adresele, ca să facem acțiunile!

Cei doi surâseră cu complicitate, revenind la aerul de superioritate obraznică deranjat pentru puțin timp de demonstrația în forță a eruditei avocatului:

— Nu mai e nevoie...

— Cum așa?!!! sopți maestrul mirat peste poate și o cumplită presimțire îi înmuie picioarele.

— Au plătit, zămbira satisfăcuti cămățarii.

— Cum, au plătit tot împrumutul, de 20.000 de dolari?!!!

— 20, în cap!

— Nu vă cred, domnilor.

— Ba să ne crezi. Au plătit până la ultimul centut, așa că nu mai e nevoie de nici-un proces. Nu ti-am spus că ești mare? Bine ai mai bagat spaima în ei.

Avocatul simți dintr-o dată că ceva în ființa lui se dilată mai mult, mereu mai mult, tot mai mult, până să dea pe dinafară. Dar, cu o miscare bruscă, își reveni în fire și, încercând să pareze cumplita dezamăgire, îngăimă de circumstantă, cu ochii în gol:

— Bravo... foarte bine... Care va să zică... ati scăpat de proces... Asta-i mare lucru.

— Exact, și-ti suntem profund recunoscători. Noroc cu oamenii ca dumneata, care-ti rezolvă treaba cu cheltuială puțină. Când mai avem vreo chestie ca asta, tot la dumneata apelăm, să știi. Ai mână bună! si flăcăii se îndreptară strengărește spre usă.

Înainte de a iesi, unul din ei se întoarse și, cu privire admirativă, exclamă:

— Ești un tip total, avocate!

Valentin Eremia ramase confuz, în mijlocul camerei. În urechi îi suna bațjocitor ecoul cuvintelor aruncate peșie umăr de cămătar, și când se întoarse spre birou, își sări, din nou, în ochi totalul încasării lui pe luna în curs: „Zero” lei.

Secretara își băgă din nou capul, dar se vede treaba că avocatul nu avea o mină prea bună, așa încât aceasta se retrase în vârful picioarelor. După un timp, însă, reveni, de data aceasta cu un pahar cu apă și sopți cu oarecare jenă:

— Știți, mai e o femeie pe sală.

Avocatul trase aer în piept și comandă scurt:

— Spune-i să vină.

O amărăta intră încetisor, cu timiditatea intenționată a tatelor de mahala, scuizându-se cu dintii înegriți de tutun.

— Știți, am văzut firma de afară...

— Da, vă rog, intrați, încerca să-si înfrângă avocatul proasta dispoziție.

Dar, când lua mai bine aminte la persoana ce-i sedea în fața, chipul i se ntunecă la loc, bestelindu-si în gând secretara pentru lipsa de inspirație.

— Ce problemă ai, femeie? se reîncărca maestrul cu rabdare, gândind că, deseori, aparentele sunt înșelătoare sau, cu alte cuvinte, nu știi de unde sare iepurele.

Ca la un semnal, femeia își slobozi fermoarul de la gură, începând să turuie, cu convingere:

— Păi, să vedeți domnule avocat, că am un necaz mare cât casa. E vorba de fii-mea. Trei luni s-au ținut unul de altul color, de mă băgaseră în speriet pe mine și tot carterul. De i-am sîzis o dată. „Tu, Getuto, ești fată cuminte sau o tuie d'alea, de care pământu'ți plin”. Ea nu si nu, că îl iubeste, că-i băiat de comitet, bancagiu si vesel, hamal în gară si are de unde-i asigura viitorul. Că eu l-am văzut după figură că nu face trei parale: un ala mic si negru. Da' parca poti să te opui! Când le intră, la tineretul ăsta, câte-o idee în cap, apăi cu greu s-o mai scoti la capăt. Desi, mă si mir, zău, de fata asta, că a iesit așa năroada, că, vorba aceea, am supravegheat-o ca pe ochii din cap si-am bătut-o preventiv. Da' deh, se aruncă la neam, seamănă cu soacră-mea, o aia de-a speriat tot Bucureștiul si împrejuriimile, desi n-as fi vrut în ruptul capului să se întâmple așa ceva... si femeia cu ochii bulbucati își trase rasuflarea si începu a plânge-ncetisor.

Avocatul, cu calmul si resemnarea omului care nu mai poate pierde nimic, o întreba apatic:

— Ei, si ce vrei de la mine?

— Păi să mă sfătuieți ce să fac. Că nebuna acu', tot la mine a venit să o salvez. Că i-am si spus: „păi nu meriti tu acu' să te bat pân' să te-ntorc pe partea cealaltă?” Dar ea nu si nu, să am milă si s-o înțeleg ca mamă, că barbat-su o tine de rău, nu-i dă nici o atenție, ba mai vine si beat acasă. Și-a mai primit si o scrisoare scrisă de la una din carter că, chipurile, e-ncurcat cu ea. C-acum vine partea cea mai trista...

Si parca de frică să nu o audă careva, mahalagioaica se apropie de avocat, continuând cu glas sopțit:

— Că nici treaba aia... știi matală care, nu i-o face si ea plânge si suferă mititica de ti se rupe inima. Că eu i-am zis: „nu te mai da atâta cu fundul de pământ, vorba Zenobie, o tigancă vecina cu noi: dacă n-ema poterina ce mai chichirez gâlceava?”

— Bani, ai?

— Păi, tocmai asta voiam să vă spun, domnule avocat. Că noi suntem oameni sărmani, de n-avem nici de pe ce bea apă. Bărbatul meu nu mai lucrează că i s-a desfiintat uzina, pe fii-mea a ținut-o închiuă măgarul, în casă, de-a sărit pe fereastră ca să se întoarcă la mine si nu si-a putut face si ea un rost. Că nu știu dacă mă credeți, că n-am mâncat de trei zile si toată lumea îmi dă 60 de ani, când eu nici 40 n-am împlinit.

— Destul, femeie! si avocatul scormonindu-se

Si e întuneric. După amiază, duminică, pe la orele cinci, un peron de gară, T.M., cu o bancă, cu trei stâlpi de fier ce susțin umbrarul. În față, la rampă, e o linie ferată. Trenul, când vine, se opreste la întuneric; în dreapta se vede botul locomotivei, urias, zgomet. Dar acum începe liniștea... Apoi, se aude un fluierat, repede oprit, ori vuietul aburilor de la depou. Intră Polifron, prin stânga, cu un sac vechi în spate și pălărie de pai, tare, ostentiv nevoie mare de atâtă umblet. Face câțiva pași, vede, peste linie, un tren de marfă, vorbește singur... „Ăla o fi!”, dar nevăzând vreo locomotivă, mai face un pas râsuflând grav, stă, își dă sacul jos. Sunt două usi la peron, una a sefului de gară, cealaltă, sala de așteptare, de unde se scot și bilete. De la sef, care e în colțul stâng — la mijloc e banca, iese un functionar cu sapcă roșie). POLIFRON (Servil, cu viclenie obosită): O mai fi până la cursă?

FUNCTIONARUL (Foarte serios): Cursă? Dumneata, bătrânule, ai auzit că C.F.R.-ul prinde soareci? Noi n-avem curse cum ai dumneata acasă, pentru că noi avem trenuri, autobuze și facem transporturi, miscăm mărfurile, așa cum făceau dumneata, odată, pe vremuri, cu caii. Le dăm posibilitatea să ajungă acolo unde-s treburile civilizației, întreprinderi, fabrici, să se unească prin C.F.R.

POLIFRON: Zic de aia...

FUNCTIONARUL: Unde vrei să mergi, mosule?

POLIFRON: La Mândra.

FUNCTIONARUL: Ai autobuzul din fata gării, la 20. POLIFRON: Plăiesc și douăzeci de lei. (Caută în buzunar).

FUNCTIONARUL: Nu douăzeci de lei costă un bilet până la Mândra, ci zece; vrei să știi când pleacă: diseară la douăzeci.

POLIFRON: Asa? Aici la oras, ceasurile sunt mai repezi... Avem alte ceasuri la țară... N-am auzit de-atâtea... La noi e dimineată și noapte, e noapte și dimineată: douăsprezece ore.

FUNCTIONARUL: Bine; la opt diseară ai autobuz și ajungi la zece jumătate.

POLIFRON: E, înțeleg. (Întrebător, amărât). Da, nu e întuneric? O fi dormind fata?

FUNCTIONARUL: E ziua mare, mosule! (Pleacă. E oprit iar de Polifron).

POLIFRON: Atunci... pot să stau coala pe ciment?

FUNCTIONARUL: De ce pe ciment? Stai pe bancă, d-aia e făcută, pentru oameni. (Pleacă) POLIFRON: Ba-i mai recej și... (Singur.) mă pune și la taxe dacă stau. (Priveste ceasul mare din perete, pune sacul lângă bancă și se vâra între bancă și sac, își dă pălăria pe ochi).

POLIFRON: E răcoare... (Își trage pălăria mai bine). Până la opt mai am trei ceasuri: cât la teatru. (Se reazemă de sac și doarme, suflă greu, mârâie. Un zgomet infundat de claxon, un acordeon acompaniat de... „o lume, dragă lume”. Acelasi functionar trece îndărăt cu sapca în mână, transpirat și intră, privindu-l pe Polifron, din usa unde scrie Miscare, din stânga).

FUNCTIONARUL: L-a topit căldura (Dispare).

(Usa sălii de așteptare se deschide încet, scârtâind; apare un cap de femeie imbrobodită, care se retrage după ce privește în dreapta și în stânga și spune):

FEMEIA: Sunt nori. O să răpăiască.

(Se aude un turboreactor).

UNMUNCITOR: Haide, Marine, că iar plătește alocatie I.C.R.-ul și ne opreste nouă primele

(Polifron doarme dus. Storăie. Picioarele îi sunt întinse, capul peste sac. Se lasă o sită peste peron, chiar tună.

La o masă din stânga, lângă rampă e un birou — nu uităm că e vis — cu multe hârtii, dosare. Un inspector scolar îngrijit, vorbind la telefon. Deasupra capului lui scrie „Inspector-sef, învățământ — raion”.

INSPECTORUL: Mai avem zece zile până la admitere. Ce faceti? Ce ati făcut? În comuna Ologi, profesorii au chemat absolvenții la ore suplimentare. Voi ce-ati făcut? Trebuie să vă stea cineva pe cap? De ce nu luati initiative? Aveți nevoie de dădăcă? Fiecare din voi e un inspector, un înalt îndrumător al vietii.

(Întimp ce vorbește — inspectorul — din Polifron, care

doarme, se ridică alt Polifron, fără sac. Se vede, prin

șită, cum bate la usa din dreapta).

INSPECTORUL: Intră!

POLIFRON (Intră, rămâne în usa deschisă).

INSPECTORUL: Intră, tovarășe!

POLIFRON (Acelasi joc).

INSPECTORUL: Nu cu dumneata am vorbit! Ba, cu

dumneata, tovarășe Stelian! Ascultă-mă! Intră,

(Polifron, speriat) odată!...

POLIFRON: Am intrat (A plecat, închide usa).

INSPECTORUL: Intră cu putere! Deschide-ți cămările

inimii la soarele rânduiri socialiste!... (Lui Polifron). Pe

cine căutati?

POLIFRON: Cu școala...

INSPECTORUL: Școala noastră e a epocii noastre, a

tuturor! Ai în mână cadre... Bine-bine, da-da! Pune-o pe

profesoara de la a șasea în locul celei de la a șaptea,

care a născut, la Lita. (După ce ascultă și privește la

Polifron): Ce doriți?

POLIFRON: Eu sunt de la Vârtoape...

INSPECTORUL: Să lăsăm Vârtoapele... Fă cum

ti-am spus! (Trănește receptorul). Noroc! (Singur).

Să vedem ce face a șaptea cu examenul de admitere.

Toti vor cădea la matematici — he, afară de intervențiile

Ferecarului. (Se opreste, aprinde o țigară, îl vede pe

Polifron. Acum, zărim la altă masă, aproape de banca

unde doarme Polifron, o tovarășă care bate ceva la

masină). Cu mine, doreati, tovarășe?

POLIFRON (Se apropie privind spre masa cealaltă,

unde tovarășă tăcăne la masina de scris. Spune

inspectorului, în timp ce privește pe dactilografă): Cu

matale! Sunteți inspectorul?

INSPECTORUL: Chiar cu mine vreți să vorbiți?

POLIFRON (Priveste numai la dactilografă. Face semn

la buze și arată spre dactilografă): Nu o supăr?

INSPECTORUL: Ce să superi, tovarășe? Spune-mi, ai

ceva cu mine? (Dactilografa își vede de treabă, tăcută).

POLIFRON: Dacă tăcăne, atunci nu mă cunoaște. Si fie-

mea știe să tăcăne. Când aud tăcânitul, îmi vâd fata.

INSPECTORUL (Fumează, lasă țigara în scrumieră și

ridică receptorul, dar cum nu răspunde Centrala, îl lasă).

POLIFRON: Asa... Cum ziceam... Am o fată, (Repezit,

rau, vulpe) profesoară la Mândra și vreau s-o vâd, că

a luat-o așa, într-o parte. (Obosit, găfăie, stă, după ce

privește către dactilografă). Fata mea, cu un

colectivist?

INSPECTORUL: E, și? Cum o cheamă? (O clipă îi

acoperă o locomotivă, care trece ca o cortină, pufăind).

POLIFRON: Ioana Cioc.

INSPECTORUL (Se ridică înviorat): Nu mai ai una?

POLIFRON (Își face cruce): O? Asta m-a omorât!

INSPECTORUL: Toti murim...

POLIFRON: Știu, da! Asta m-a omorât!

INSPECTORUL: Pe mine m-a învial! Trei avem în tot

raionul... (Scoate pachetul de țigări, i-l întinde, Polifron

refuză). Dacă mai ai, dă-mi, tovarășe! Dă-ne

fete de-astea cu inimă, adevărate flori pedagogice!

POLIFRON: Cum? Flori?

INSPECTORUL: Trandafiri!

POLIFRON: Păi, ocheamă... (Priveste la dactilografă).

INSPECTORUL (Care merge agitat prin biroul-peron):

Mai ai vreo fată, mosule?

POLIFRON: Un băiat. (Revenindu-si). Nu, cum ea e

singurul copil... si-am venit că eu, Tudorache, muncii

si-o tinul în școală cu bani grei...

INSPECTORUL: Ai dat o floare rară patriei, mosule!

POLIFRON: E, floare e dacă se ia cu un tractorist?

(Ridică o mână spre inspector). Fiul unei sărăcii si...

INSPECTORUL: Bine face! Suntem la fel. Toti muncim

si mergem spre fericire! Toti vrem fericire si suntem

unul, asa... (Arată două degete strânse). Lant... Bine

face! Când mergem spre fericire, suntem la fel.

POLIFRON: Fata mea... am cheltuit... să... cu un

tăran? (Dă cu piciorul în masă).

DIMITRIE STELARU — INEDIT

POLIFRON (I)

Între ineditale lui Stelaru, printre cele 20 de fragmente dramatice, am aflat și o comedie de moravuri, cvasicompletă, numărând 65 de pagini. Nu este titrată, n-are final. N-a fost divizată în acte, tablouri și scene, nu conține lista personajelor. Manuscrisul, căruia i-am dat numele propriului protagonist — Polifron — însumează 8 episoade distincte.

În mod necesar, o asemenea risipire de texte și un atare travaliu scriitoricesc trebuia să dea naștere unei lucrări dramatice dintre cele mai complexe și mai valoroase, semnate de Stelaru, pentru că ea a fost slujită de inovatii stilistice și arhitectonice neîntâlnite în dramaturgia românească tipărită la începutul deceniului al șaptelea! Dacă lipsa (parțială sau totală) a listei personajelor, a proiectelor pieselor sau a decorului adecvat fiecărui tablou sunt, de-acum, locuri comune în fragmentele dramatice stelariene, în Polifron frapează perspectiva onirică din care se ivesc și în care se derulează conflictele. Protagonistul doarme pe peronul unei gări provinciale, iar alături de el „se joacă” ceea ce visează personajul! Pesemne că din această viziune se iscă celelalte procedee insolite utilizate: dedublarea personajelor, confuzia și comprimarea timpurilor, folosirea măștilor și a marionetelor, a metaforei și a simbolului etc., incluse într-o formulă dramatică spectaculoasă și eficientă — teatrul în teatru, în care se joacă, de fapt, mai multe piese, nu numai două! Mai frapează compozitia „rotundă” a fragmentului și progresia dramatică, vechi — existența unui embrion central, în primul episod, care se reia și se dezvoltă în celelalte fragmente (amintind tehnica „metaforei progresive” la Lucian Blaga sau arhitectura simfoniei clasice), alternarea realului cu fantasticul, a ironiei cu sarcasmul și grotescul, a absurdului cu raționalul etc.

Prin trama dramatică, Dimitrie Stelaru pare a-si fi propus să deceleze moravurile a două cupluri antagonice, reprezentând două vârste biologice și două epoci istorice antitetice, dacă vreti, două lumi opuse, pe fondul bulversării mentalităților și sentimentelor (și, nu mai puțin a intereselor) unor colectivități umane, specifice anilor '60 în România.

Dacă trama dramatică ar fi fost aprofundată, dacă autorul ar fi renunțat la episoadele parazitare, fără funcție estetică, din aceste fragmente ar fi rezultat o comedie de moravuri de reală valoare, în care spiritul sarcastic, satira și comicul complex s-ar fi aflat la loc de cinste. Astfel prelucrată, credem că piesa lui Stelaru ar fi avut șansa să îmbogățească galeria personajelor memorabile cu doi eroi pregnanți: Polifron și Ea.

De altfel, până la o anumită limită, Polifron este o altă mască a autorului, care s-a transpus și în această lucrare în pielea unui personaj, spre a se putea exprima cât de cât mai liber.

Primul episod, reproduc mai jos, conține 12 pagini, numerotate de la 9 la 19; filele 1-8 lipesc, 9-11 sunt barate cu câte un X, iar pag. 18 se repetă. Contrapaginile respective au fost utilizate, anterior, pentru notarea unor scene din piesele Organizația Atomistilor Combinați și Zeii prind soareci.

VICTOR CORCHES

INSPECTORUL: Cu fericirea! (Grav). Si, ce vrei?

POLIFRON: Să-i impuneti!

INSPECTORUL: Du-te acasă, mosule, si lasă-ți fata în pace!

(Polifron trănește masa; în aceeași clipă și masa cu masina de scris cade. Se aude sirena trenului. Dispare totul. Polifron tresare în somn, se întinde, își revine, pălăria îi cade și, somnoros, o asază lărg pe ochi. Tot o masă, în stânga, el doarme. Dar e un raft cu sticle — reprezintă o cârciumă. Intră un invalid prin usa din dreapta, deschisă. Se vede cum apare, dincel adormit, altul, un Polifron cu mustăcioară în furculiță, cu pălărie de pai. Invalidul stă la masă. Prin semne cere ceva de băut. Polifron iese și se pierde în cel adormit. Invalidul e servit de o chelnerită înfășurată de sus până jos în doliu, cu mustră de mort. Are, pe farfurie, un pahar, pe care-l pune la masă. În spatele ei, minuscul, dar cu aere bătrâne, e fiulei de 6 ani, cu pălărie de paie, haină cadrlată. Se pomeneste odată cu veselie în obraji, pantaloni eleganti, negri, și pantofi luciosi si un pahar în mână. Chelnerita pleacă, dar fiul rămâne. Se asază la aceeași masă cu Invalidul și râde cu paharul în mână. Invalidul ciocnește).

INVALIDUL: Ai venit din Africa, mă?

COPILUL (Dă din cap).

INVALIDUL: Unde e unchiul tău Rommel și celălalt fascist? Că onora le-a dat aur, altora cruci de fier, mie, picior de lemn, asa? Mare putere mai au striviti! Uite-asa: mortii jos, ei — peste! Ca să fie sus ăștia, le-am fost scară. Asa cum le-am fost eu! Eh! (Scârbit). Eu! Eh! Mie mi-au luat un picior, altora altele și alte mâini; altora capetele; altora burțile. Făcură un munte de carne putredă, băiatule! (Bea). Eh! Urcară muntele? Urcară! Da!, să vedem când or putezi cadavrele de sub ei, (Bea) n-or să se înece în ele? (Cald). Tu ești cu... (Îi cade cărja). Tu ești cu... (Pustiul nu răspunde nimic, e mic, dar cu fata foarte zbârcită). Mă, vierme, vrei aur? Ai inima în buzunar, ca ășta care-o să-mi ceară parale, fiindcă eu îmi lăsai un picior ca să-i tin lui cârciuma?! Să știi că mă pune să plătesc si n-am o para.

(Se vede dincolo de usă cum ascultă chelnerita. La bancă, Polifron doarme. Apoi chelnerita se repede spre Invalid).

CHELNERITA: Te legi de copil, ticălosule? El e fiul bărbatului meu, care suferă cu mine la Vârtoapele, în mizerie, pentru țară! Ha! Si tu care mai porți un picior pe lume... (Pustiul, îmbrăcat ca un comediant, fuge). INVALIDUL (Scârbit, între timp trece o coasă printre trupurile lor, spune): Cât mă costă?

CHELNERITA: Cinci lei.

INVALIDUL: Cinci lei? Păi, un kilogram e cinci lei!

CHELNERITA (Cu mâinile în solduri, tantosă, obraznică): Păi ce? La mine e la mă-ta? Ti-am dat un pahar pe farfurie, fiul meu a stat cu tine la masă, golane!

(Din Polifron iese alt Polifron, care vine și îi ia cărja și o calcă, rupând-o).

INVALIDUL (Întinde mâna spre Chelnerită): Ajută-mă să mă ridic! Dă-mi un ciomag.

CHELNERITA: Du-te dracului si mori!

(Iese, tinându-se de zid. Dispare Invalidul și în cârciumă fluieră vântul, e frig. Intră un Polifron, îmbrăcat ca pustiul, își freacă mâinile. Chelnerita, prin somn, îl întreabă ce dorește: un ceai. Îmbrăcat de vară, ca pustiul, Polifron tremură. Se ridică alt Polifron, din cel adormit, la fel cu clientul. Îl vede, e fericit, vorbește dincolo de usa cârciumii tot prin semne cu Chelnerita. În dreapta — unde e clopotul-semnal al gării — stă agățat fiul Chelneritei, îmbrăcat asemeni celorlalți. Chelnerita îi face semn s-o lase în pace, arătându-i copilul. Polifron care tremură și Polifron care vorbește cu Chelnerita — stăpânul, în același timp adună de pe

jos câțiva bănuți în pungă. Chelnerita intră la client cu o sticlă de vin. Clientul se zgârceste — semn că îi e frig și Chelnerita îi arată soba care, prin încheieturi aruncă lumini. Polifron-clientule multumit, se destinde, încălzit. Chelnerita îi aduce o farfurie cu mâncare. Polifron e cu spatele la usă. Chelnerita deschide usa sobei, scoate lumânarea arsă, aprinde una nouă și-o vâra în sobă, apoi își freacă mâinile, bucuroasă. Priveste musteriul, se apropie de el, i se asază în față:

CHELNERITA: Te cunosc de undeva;

POLIFRON (Mănâncă, dar arată cu dreapta, în care tine furculița, pe cel agățat de ceas): De-acolo.

CHELNERITA: Tu, bărbatul meu! (Îi vâra mâna în buzunar și scoate câteva hârtii-bani, pe care si-i însusește). Tatăl copilului (Copilul, atârnat, mîscă) meu! Cât am suferit așteptându-te, (Vine celălalt Polifron și se pierde în cel de la masă.) Janin! (Speriată). Tu ești Janin, tatăl lui Janin! (Arată cu mâna spre cel atârnat de ceas, care cade lat. Chelnerita — scoate lumânarea din sobă, suflă în ea, se face frig — apoi se cască la Polifron de-acum). Ptiu, ticălosule, răpciuganule, te-ai îmbătat! Ti-am făcut un băietel, i-ai mâncat zilele! (Arată spre ceas). Era colo, atârnat în coas! (Aleargă si-l caută pe jos. Vine Invalidul, cu un ciomag în loc de cărja).

INVALIDUL: Ati îmbătrânit omorându-ne fericirea! Ne-ati atârnat de măsurători și măsurătorile n-au fost decât oglinzile mortii voastre! Ha! Mai creștati una si mai faceti roghie, putreziciunilor!...

(Pleacă, o locomotivă pufăie încolo-n jos și Chelnerita dar zbârcită și de-abia mergând, cu Polifron de brat, cu aceleasi straie, se opresc în dreapta, la usa sălii de așteptare. Chelnerita bate: „Cioc-cioc!” (E sfioasă). Încoace arată camera unde stă Vraciul.

POLIFRON-CÂRCIUMARUL: Lasă-mă dracului, Ea! Aici miroase a tuse și religie. Înțeleptul vrea moartea: prostul o altă împărăție face, vrea... Unde e damigeana cu vin?

CHELNERITA: Taci, pungasule, până trec pragul tău! POLIFRON: Ce prag. Ea?

EA: Tu ești pragul, iubitu! Nu ești tu iubitul meu Janin? POLIFRON (Tăcut). Cum? Janin e fiul nostru? (Un hohot de râs se aude, că Polifron care doarme se zgâiește și se întoarce pe partea cealaltă). Eu? Atunci adun tot aurul din lume! (Bate la usa sălii de așteptare și îi crește un corn în frunte). Janin, unde e? (Polifron, care doarme, se trezește și fiind sub același loc aprins — murdar — în toate scenele, întreabă: „Janin, unde e”? și adoarme iar).

CHELNERITA: N-o auzi? (Bate. Din Polifron, care doarme, vine Polifron-Janin cu aceeași uniformă a fiului).

POLIFRON-JANIN (La urechea femeii): Sunt aici! CHELNERITA: Ești cu mine. (În clipa asta latră un câine, sună clopotul de sub ceas, atenția e atrasă, deci. Ea își pune o mască groaznică de mort alb și îi vorbește): Ești cu mine, iubitu!

(Polifron stă în fata usii, Ea — Chelnerita spune prin gesturi „iubitu!” Își lipește capul de mort de al lui).

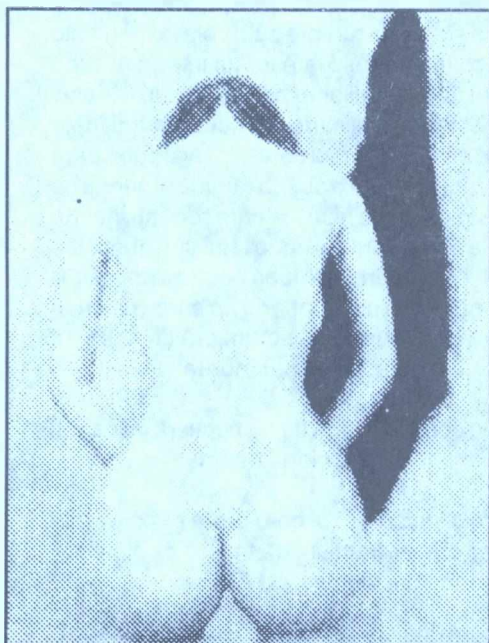
CHELNERITA: Ce cald ești Janin! Toată viața...

POLIFRON (O privește agitat, uimit): Care viață? (Îi

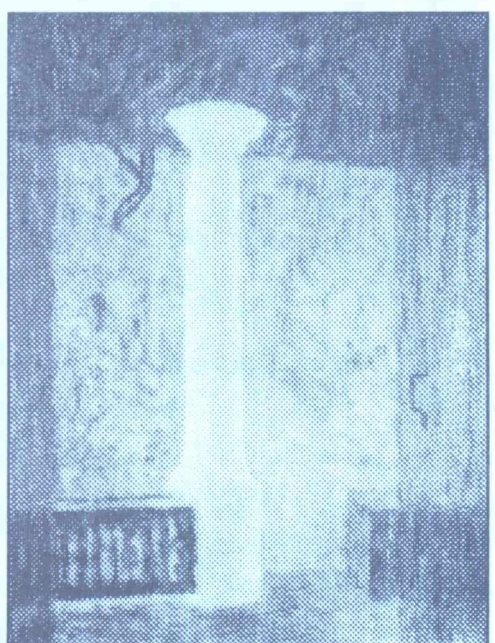
privește fata, cade, speriat de masca ei, cu spatele peste usă și, ridicându-se, privește buimac la banca unde e adormitul. Trece Functionarul — functionar C.F.R. — și spune: „La ora 17 si 5 minute pleacă trenul spre Rosiori”).

(Totul se încrucicează. Continuă cu o scenă de pe când făcea vrăjitorii. Ea, Chelnerita, rotundă ca o matroană, veselă, intră la Polifron de 50 de ani, care stă trântit pe pat).

POLIFRON-JANIN: O, bine-ai venit Ea! Te-asteptam. Tu ești nevasta înșelată, care înșală! Să te dezleg? Să te dezleg? (Profesional). 25 de lei toată treaba. Dacă vrei să-i fie legatul si dezlegatul cum se cuvine, am patul — (Râde.) nu vezi? (Își arată muschii bratelor, își scoate pălăria). Părul mi-e roscat. (Către Ea.) Îi vâra în zeamă de nuc! (Indiferent, stăpân). Ai ceva la inimă? Ai vreo inimă care nu te ascultă? 25 de lei! Chiar mai mult cer femeilor!

• Nud, 1980-1982

• Coloană, 1993

GABRIELA APOSTOL

declarație

doarme copacul din stânga mea
— la subțioară: curent și tristeti de vară.
sub lumina bleagă, stropi pe haina ta
pândesc.
ascult iarba vădindu-se pe creștet
câteva zgomote
năpăresc în palmele tale uimite
două gânduri — scame
se lăbărtează pe buze.
nu e lună
dar ochii-ti dospesc depărtări
punând la păstrare
trei-patru priviri deșantate, ca să fie...

a început să plouă de câțiva ani buni
iar eu te iubesc pe furis.

BLASFEMII DESPRE IUBIRE

eu știu mai bine

eu știu mai bine ca nimeni alta fericirea
când trimitem pământului dospite
râsfrunzindu-ne păcatele pe grăul încolțit
alături, într-un vechi decor insipid,
definiția trupului tău adăposteste fraze
fără adăpost.

iubeam prost englezește
iubeam prost englezește pe vremea
dădeam sfaturi din milă publică puilor de
crezusem într-o zi că m-am logodit cu
apusese în patul meu și rămăsese acolo
îmi pipăisem apoi pântecul săptămâni,
dimineata pe-nserat scâncete de lumină
am uitat și
nu mai știu ce-a izbândit pruncul solar
se întâmplase apoi că murise Dumnezeu
și-am mers și eu la priveghi — înțger în
nu-l mai gândisem vreodată, EL tăcea pe
atipise în cer... ssst.

definiția trupului

definiția trupului tău înfiază cuvinte
cerșetoare silabe de zori hapsâne și seci
te podidesc hohote de somn și alergii prin
nebulă, îți târâi tentaculele dulci prin cer,
să plec acum, când s-a luminat de moarte
pe gâtul tău înfrunzit de câini vagabonzi,
noroc că văile plângerii în van s-au
lăbărtează un dans adânc și înalt
pe etichete groase cu păr înserat mă catăr
dinte cu dinte, descântece sărate sau
amururi

penale
mai scuipe uneori un deget răsfrânt pe reverele
gurii

miezul tău cântă, eu caut pelin
în venele tale înfig suspine grotesti de
madonă răcită
îți mulg destinul în căusul pleoapelor și-l uit
pe mărăcini de ureche dragostesc soapte
... ieri îmi dăltuiam mânecile în sudoarea ta
alergând de pe frunte pe oglinda mahmură a
coapselor încoltite
și torcând pâraie de fum prin primăvara spână
a creștetului tău
imaginam agonii pe asfaltul rânced de la

surăsuri cretine îmi descărnau timpanele
făcând slalom printre piscurile tălpilor tale
gâtul ti se adâncește mereu, acum a înflorit
iar la amiază va rodi sânge, pe buze de
foamea de cer îți hăcuiește nisipul palmelor
prin desis de lumină schizoidă
rânjește din nou ridul tău median
spânzurând de la nări la dintii calini

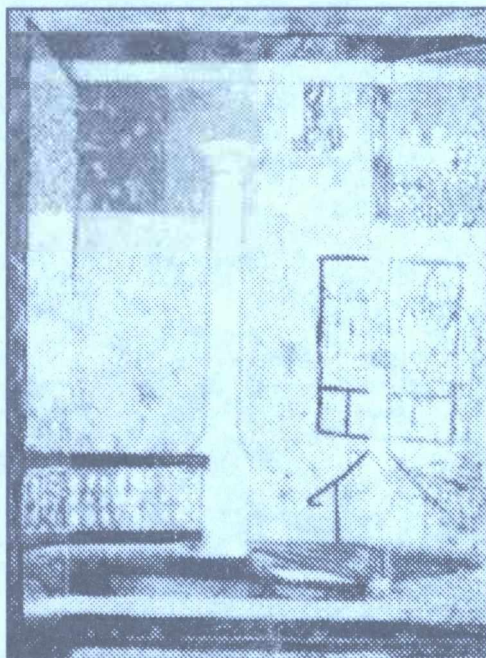
tu știi, definiția trupului tău importă cuvinte
fără betesug.

erată

tu m-ai zorit demult, când înmuguream
mă ascundeam prin pozele for adults only, în
o invitație la voi acasă îmi întinerise crengile
faceam lecturi din ceilalți și la intermezzo
citiseși tu undeva — Eliade?... — că

la început a fost sfârșitul
și până să apuc să te iubesc
ti-ai tăiat venele c-o rază de bocet
încondeiam grimase-n iarba voastră
și cerul cădea în genunchi implorând
cât de a ta această gură de zburător pocăit
tremurând pleoape modern îndoliate
această antecameră de rai, care nu mai e a
lăcrimasem și eu odată pentru un Lisandru
și-l delegasem executor testamentar al
pentru mine ce va fi fiind: glont, otravă sau
după ce am făcut durere unul în celălalt
plătind integral simbria (contra) făcătorului
calul acesta insomniac îmi paste zâmbetului

eu așa am învățat
împletesc blesteme dimineata, seara te iau
ne cunună mătușa mea cu ochi albaștri
care bea șerpi și le înnoadă cozile de lună
— după versul acesta plec și eu
și dau de pomană de sufletul poemului
gândurile acestea tirées à quatre épingles.

• Coloană, 1995

SORIN DINCO

umbra mea. la putna

și zatul cafelei are afinități cu ziua ast
a. precum și mukul tigării strivite în cea
șcă inoculându-i efemerul. duminicile gând
ul urlă în teastă să-l scriu până la sânge
în muma-coală, amfitrionul pătrat ca o fem
eie despre ea compilând în ea neputând-o u
cide.

într-o duminică dup-amiază zice-se că dorm
ise un înțger în paștea aceea. ei repede
au construit o chilie cu paisprezece patur
i. albe pătrate apretate.

omul-înțger își înfige cuie în tot corpul
într-altă duminică zice-se că alt înțger a
citit din carte lungit unuia dintre paturi
și că i s-ar fi făcut foame. e semn, au st
rigat ei.

unele cuie ruginesc și cad pământului
zilele alea zice-se că au rămas grele mult
e muieri din sat. ei le-au îngrămădit repe
de în chilie.

azi e duminică pentru omul-înțger. ori dorm
i ori ai regrete, dintre cele mai sângeroa
se păreri de rău.

apoi a intrat părintele calofira, un bătrî
n, de încredere. cică nici urmă de muieri,
că iereau peste tot numa paseri.

da ce, zice părintele când m-am dus la spo
vedanie, da ce, oi fi făcut ceva reu pe-ac
olo de unde vii? treci mata în chilie până
vine staretu. da unde-l? la capitală, dupe
târâte. zice.

(duminică)

de câteva nopți aud plângând în zid înghit
it de spasmi ceasului un înțger. pe tambur
pusu-m-am scrisului supusu-m-am. numai
gândul că și expresia sparie rândul. i pak
dulse-amar' minune iară ninge-n stol de ri
me. albiu copaci pe negri-i oblojesc. mă d
or maselele de eminesc. la steaua care-a r
ăsărit dintr-un zenit secund și-nvinet c
u totii am râvnit chiar însutit. tot astfe
l când și dorul meu se-ncununează cu un cu
rcubeu mă-ntorc cum luca pe retină și beau
de-amaru-ti clementină.

(fanta)

toposanct, — balconu-n care cu deschidere
la mare urmăream cum treci hai-hui cătărat
ă-n tocuri cui cu-n cotoi birman pe umăr m
ult mai fante. și azi numără celebrările ga
lante printre plopi. și alte ramuri cobori
storurile-n geamuri părăsindu-mi ora-n poa
rtă. de amor. și mult e moartă barca din t
ăbăcărie (cine-i küstengean o stie).
solidtar gândind cu dintii azi scot praf d
in ochii mintii. scoborând din texte-mexte
la matita foarte dexte recunosc că n-amez
bine. d-aia îmbălsămez cu nerime.

duminică noapte spre luni exersează adormire
a să încep săptămâna într-un ritm sănătos,
dar mai trag cu urechea la B.B. king cu oc
hiul prin raza veiozei la mașina cheală și
la teancul de coli ce-asteaptă. e luni ora
zero și cinci, mă chinui s-adorm lumina sf
orăie și nimic. e luni ora se-ntoarce pe b
urtă gemând coșmănd și b.b.king nici nu

știu a murit. se scurg momente grase, idei
obeze în care realul se invită de la sine
în bulboana de dincolo de tastatură. mă ri
dic să bag realul în priză. nu voi scrie î
mi zic nu voi scrie căci e mai creativ să
pândești cum himere îți umplu metri cubi d
e atmosferă și cum pe la alte ferestre un
moș se strecoară-n genunchi neieșind cuni
mic.

proemul

„una lingua non può dire tutto”, magrelli

poetul veniamin nu a murit încă am auzit c
ă-și scrie testamentul zilele astea. dar d
umneavoastră-l cunoașteți pe luca,
oarecum
characterul care mi-a intrat atât de mult
în reflexe încât i-am dat rolul principal.
neam cu antibucătarul muniu, arthur

detect
ivul și cu însuși guillaume gospodaru pov
eștii despre el povestind, luca fluiera a
pagubă în matita pustie. fumează tigara po
veste long-live și bea din lichid povestit
amic de ceașcă s-ar zice cu-n hildebald șo
ntorog și scornitor din citoplasmă lumi or
cu immanuel jandarmul înțgerilor

menestrei,
infidel eumenei fecioara stelară cu trupul
din vise-ncropit. de câte ori se întălnesc
întreabă: și fasi, mai? iar ti pui pa scri
s?

m-am înrotit în pat toată vremea gândind l
a chiuvețe și robineti din inox. mult să s
tii e aceasta. nici măcar când zori au pur
ces eu nu. cel puțin ziua aia n-a mai. dor
m lângă luca sub carapacea plăpumii

motăie
vise cu noi. m-am gândit la proem atât, că
t. characterul și el în paralel și sine. l
-am sfătuit să meargă pe stradă, oriunde a
r, pe rhythmul acesta: luca, I want to bui
ld a nest (ed structure) in your hair.

(L)am învățat să se închine: multe lucruri
și nescrise zac realului ucise dă-ne nouă
mâna care să le pună pe picioare.

dau mai încet radioul să nu deranjeze
ploz
i proemești cartea o închid să nu le fie f
rig mă retrag tiptil ușor ușa o încui o st
erg cu guma și dăra de carbon de la picioa
re spre tet invizibil se pare că sunt o ti
gară fumegă prin murreal poate că-s eu
cas
c prelung tarampam. de sună cineva-i
semn
că exist.

veniamin

ca și ca și ca și ca și ca și ca și ca și ca și
ca și berea de vineri noaptea spre luni ca
feaua sau nessul vodka sau carnea
sandwich

ul ziua ceasul de mână perete ora femeia o
bosită-n onir aici m-am oprit m-am gândit
ca și autobuzul spre suburbie taximetristu
l cu muste pe ceafă torsul inform al infan
tei tonul familiar al negustorului de seco
nd hand ca și cartea la care renunți înain
te de amor ochiul care-l închizi sub soare
mâna pe care o duci la tâmplă și nervul pu
lsând sub ea sexul la care renunți înainte
de somn felul doi după felul unu duminică
după luni iertarea după pocăintă câinele d
upă tine în park paharul pe care-l ciocneș
ti la cathedrală de scrumiera chelnerului
niciodată curând mahmureala din

miercurea
de cenusă lampa de pe noptieră cu care-ti
radiografiezi creierul matinal

ca și etcaetera și ce-o urma după ea zile
iar ore iar fracțiuni de tăcere ca și pers
oana întâi singular

sunt unele măști ale proemului de o triste
te animalică.

SCENA

MIRCEA CORNIȘTEANU: „Pentru mine teatrul înseamnă, în primul rând, să spui povești frumoase”

• **Stimate domnule Mircea Cornișteanu, pentru început, o întrebare la modă: Ce ați făcut înainte de 1990?**

• Am terminat Facultatea de regie de teatru în 1973, după ce în 1971 am absolvit Facultatea de filologie, secția română-italiană a Universității București. La Institutul de teatru am avut șansa să fiu în clasa unui mare om de teatru, profesorul Radu Penciulescu. Din 1973 până în 1990 am fost regizor la Teatrul Național din Craiova, unde am pus în scenă peste 60 de spectacole, dintre care zece bune. Mă mândresc cu „Integrala” Caragiale, cu *A treia teapă* de Marin Sorescu, *Există nervi*, tot de Sorescu, spectacol care a fost oprit, cu a treia variantă a *Scrisorii pierdute*, în 1988, care de asemenea a fost interzisă, cu cel mai drag spectacol mie, *Unchiul Vanea* și cu încă altele.

• **Dar după acest an de răscruce în biografia noastră a tuturor?**

• Din 1990, până în prezent, sunt regizor la Teatrul „Nottara” din București, și, de trei ani, director al Teatrului „Sică Alexandrescu” din Brașov. Până acum am lucrat peste 100 de spectacole în vreo 15 teatre din țară și din străinătate. Am luat toate premiile, care se puteau acorda la noi, ale unor manifestări și festivaluri de gen. Am făcut și spectacole la Teatrul de păpuși și câteva spectacole de operetă. Chiar de curând am avut premiera la Teatrul „Ion Dacian” din București, cu celebra operetă a lui Offenbach, care nu s-a putut juca timp de zeci de ani în România, fiindcă se numește *Frumoasa Elena*. Am montat un spectacol la Teatrul „Ion Creangă”, după un libret scris de Victor Popovici și de mine, cu „Tiganiada”, pe muzica lui Nicu Alifantis. Am făcut și acest spectacol de la Constanța, cu piesa *Unde-i revolverul?* a dramaturgului maghiar contemporan Gergey Gabor, după ce acum vreun an și câteva luni l-am pus în scenă la „Nottara”, în București, avându-i în distribuție pe marii actori: Horațiu Mălăele, Mircea Albulescu, Emil Hossu, Valentin Teodosiu și Violel Comănici, în aceeași scenografie: Mihai Mădescu — decoruri și Luana Drăgoescu — costume, iar muzica semnată tot de Nicu Alifantis.

• **Ce se dorește a fi această piesă cu un titlu „atât de politist”?**

• Este o piesă scrisă în 1966 și, fapt uluitor, ea s-a jucat în Ungaria și în alte locuri din Europa imediat după ce a fost scrisă. Este o piesă care ne vorbește, nouă celor din fostul sistem comunist, cât și celor din celălalt sistem — și din această cauză este grozavă — despre lucruri care sunt specifice zonei de după cortina de fier, oricând posibile și în zona cealaltă. Este o piesă despre putere, despre comedia puterii și moduli în care aceasta îl transformă pe om. Ea arată că, atunci când vin la putere — experința post-decembristă ne-a dovedit-o și nouă din plin — cei care pun mâna pe revolver — acesta-i simbolul puterii în piesă — îl folosesc în primul rând ca să le fie lor bine. Atâta timp cât nu au revolverul, fac paradă de principii, de democrație, cer drepturi. Sunt categorii sociale diferite reprezentate în piesă și vedem că nu prea e nici o speranță în ea. Să dea Dumnezeu ca piesa aceasta să mintă! Eu mă îndoiesc. De aceea finalul spectacolului l-am conceput așa cum l-am conceput. În sfârșit, când usa către libertate se deschide, în cadrul ei este un zid. Gravitatea problemelor, bazate pe o extraordinară cunoaștere a psihologiilor umane, este spusă cu mijloacele comediei, și aceasta m-a atras extraordinar. Cred că lucrurile cele mai serioase sunt percutante

spuse în tonul comic. Seriozitatea exprimată cu înrâncenare nu e productivă. Atunci când esti cu zâmbetul pe buze sau hohotesti de râs, esti mai deschis, înțelegi să accepti anume nereguli, chiar dacă-i vorba despre tine. Este o comedie de un haz nebun. Timp de aproape două ore sper că veți râde așa cum ne-am dorit noi, și cam din jumătate în jumătate de oră vă veți îngrozi de ce-ați râs.

• **Cum s-a „născut” montarea dumneavoastră și cum ați ajuns cu ea la Constanța?**

• Ideea mi-a venit în urma vizionării de către mine a unui spectacol în limba maghiară cu aceeași piesă. Și am mândria că am descoperit singur această piesă. La un festival de teatru, am văzut Teatrul din Eger jucând-o. Nu știu o boabă ungureste, dar ceea ce se petrecea pe scenă m-a făcut să înțeleg exact despre ce era vorba. Am cerut textul. I l-am dat lui Zeno Fodor, actualmente director al Teatrului Național din Târgu Mureș, un eminent traducător din limba maghiară. El mi-a făcut o excelentă transpunere în românește, căreia eu i-am realizat o adaptare pentru scenă, și așa a apărut spectacolul meu de la „Nottara” din martie anul trecut. Spectacolul a avut și are un mare succes de public. Este, se pare, cel mai mare succes de public al ultimei stagiuni, iar Horațiu Mălăele a luat, pentru rolul jucat în acest spectacol, Premiul UNITER pentru interpretare masculină pe anul 1997. Invitându-l pe domnul ex-director Lucian Iancu în juriul Festivalului de teatru de la Brașov, auzind despre succesul spectacolului de la București, el mi-a propus să-l fac și la Constanța, unul din puținele teatre în care n-am lucrat până acum. Înainte să mă apuc de treabă, am venit să văd trupa. Dacă nu i-as fi avut pe acești cinci admirabili actori — Iulian Enache, Vasile Cojocar, Liviu Manolache, Eugen Mazilu și Lică Gherghilescu —, nu făceam spectacolul, pentru că *Unde-i revolverul?* este o piesă în care toți cei cinci trebuie să fie actori de valori apropiate, adică foarte buni. Dacă erau numai patru, nu mă încumetam să încep lucrul, pentru că o discordanță valorică îmi decalibra complet întreaga reprezentare, având în vedere că toți cinci au roluri la fel de importante. Actorii cu care am lucrat la Dramaticul constantean sunt niște profesioniști de prima mână pe care și i-ar dori orice teatru din țară. Sunt niște oameni deosebiți cu care am colaborat într-o atmosferă cum de mult n-am avut parte, nici eu și nici ei. În acest spectacol, spre uluirea mea și a lor, a fost pus în scenă în circa trei săptămâni de lucru efectiv. A fost o bucurie pentru mine să-i întâlnesc, iar dacă voi mai fi invitat vreodată pe meleagurile tomitane voi veni cu plăcere.

• **Ați insistat pe succesul de public al acestui spectacol. Să deduc de aici că sunteți un regizor care își alege piesele și le montează interesat numai de acest aspect? Ce fel de teatru credeți că vă este mai pe potrivă?**

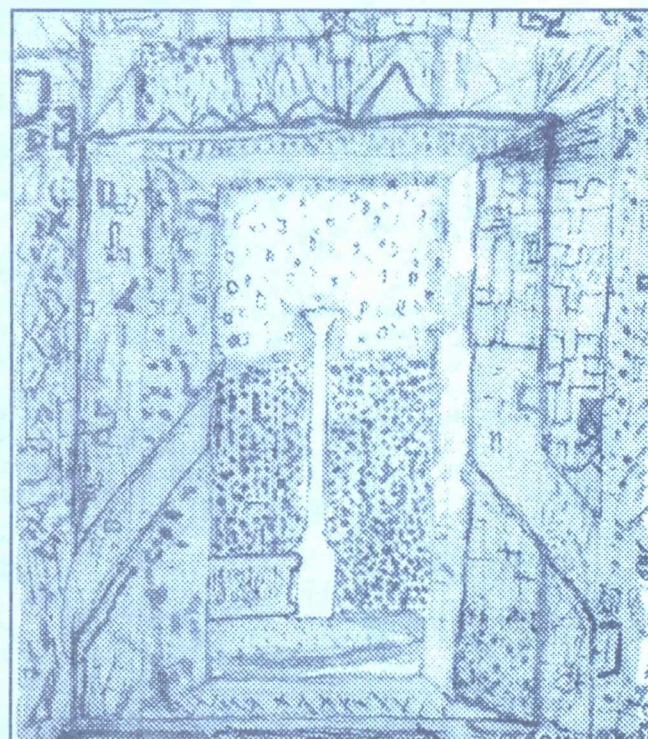
• În spectacolele mele veau să exprim o multitudine de lucruri. Și pentru fiecare dintre ele îmi găsesc câte o piesă. Sau dacă nu le pun în scenă eu, introduc în repertoriul teatrului meu piese adecvate. Sunt importante și piesele despre iubire, piesele frumoase, poveștile frumoase, adevărate, vii, poveștile-povești, nu invențiile, nu confecționările. Pentru mine teatrul înseamnă, în primul rând, să spui povești frumoase. Să le spui bine, adică să ai niște actori care să le dea viață excelent și care să poate fi pe înțelesul tuturor. Cred că aceasta este misiunea principală a teatrului. Și la teatrul meu nu admit să se facă spectacole care să le placă unora, să le zică elite, care se dau cu roatele în sus când văd ceva sofisticat, fără relevanță, din care nu înțeleg nimic. Nu sunt pentru acest gen de teatru. M-am clasicizat poate. Sunt pentru spectacole cu piese bune, cu povești interesante, repet, frumoase și importante, spuse bine și de niște actori conduși de regizori care să dorească să-i pună în valoare pe actori și textul, iar nu propriile lor obsesii, care de multe ori nu interesează pe nimeni, nici măcar pe cei din jurul lor...

OIDIU DUNĂREANU

SIMEZA

HORIA BERNEA

• Colană, 1996

O tulburătoare, deconcertantă și previzibilă manifestare expozițională semnată Horia Bernea (paradoxul enunțat se susține prin serii de opere logic deduse, prin procesul de abstragere sintetizat în semnul care, o dată definit plastic și ideatic, poate fi reluat într-o altă imagine, devenită astfel cumulativă și emulativă), oferă oricând privilegiul unei lectii de lectură. Contemplând din situația sa aparent confortabilă — pictor recunoscut, creator de școală și evenimente, teoretician al propriei opere, căreia i se datorează, neexclusiv, statutul unei noi avangarde, secundă în plan cronologic, dar vitală ca atitudine în plătitudine repetitivă a temelor și schemelor impuse, membru al unei elite intelectuale și artistice deja considerată inexpugnabilă, director al unui muzeu închis în perioada comunistă și redeschis, în propriul local, confiscat atunci în vederea mistificării istoriei și pervertirii ființei naționale, a elaborării sordidei retorici triumfaliste emanată din cosmarul nostru concentrationar-totalitar, personaj cu un dosar care l-ar fi putut lesne face (în absența unei remarcabile tărie de caracter care pare uneori arogantă) mai puțin inflexibil decât a fost, fiu al unui părinte care și-a onorat apartenența la marea generație a intelectualității interbelice prin operă și biografie (anigrei de reclusiuni i-au traumatizat destinul) — scurgerea acestui mileniu, Horia Bernea își poate permite generozitatea de a-l putea considera absolvit. Această senină eliberare se descifrează în materia picturii sale, în vitalitatea ei debordantă, dobândită după parcurgerea unui lung drum al ascezei, în cumuli de elemente figurale (etalate în viziune apropiată) care, după ce s-au abstractizat în semne (persistente în memoria care le argumentează, ermetizante și insolite într-o

concomitentă evocare) revin către o voluptuoasă concretă. Horia Bernea însuși se referă la o limită ce nu limitează și-și permite astfel să redescopere obiecte, genuri, stiluri, simboluri, scheme și procedee perspective, imagini sau fragmente ale acestora. Cu certitudinea că nimic nu e nou sub soare, dar și fără inhibiții, pictorul practică citatul prin care-i poți recunoaște și evidentia calofilia, cultura vizuală, credința și meditația asupra vieti și persistenței formelor. Iconoclasmul său, târziu în acest secol al tuturor seismelor posibile, care îți lasă posibilitatea de a descoperi acest univers de nealterată puritate și frumusețe, pe care îl poți doar contempla și iubi, conține o irezistibilă tentativă hermeneutică, aptă de a identifica în plin post-modernism, semne ale altor paradoxuri și acumulări, prin care sunt invocate, cu reală îndreptățire, opera lui Andreescu și pictura paleocreștină, „realismul icoanei” și forma pură, matematic redusă a operei lui Mondrian, mozaicurile din perioada romano-bizantină (creștine ca fond, naturaliste ca formă), și jazz-ul, stălpul din chirpic, lipit și vâruiat din arhitectura monastică, luxurianta artei orientale, comprimată în aparenta planeitate a formei, expresivitatea concentrată a barocului italian, rigoarea secretă a schemelor compoziționale, banalitatea exasperantă a obiectului kitsch, logica inițială a imaginilor lui Paul Klee sau grădinile Semiramidei suspendate în mit.

Proces de des-văluire și ritualizare, opera lui Horia Bernea se etalează fastuos, oferindu-ne, cu luciditate uneori involuntar ironică, cu patetism bine temperat și har manifest, argumente evidente și credibile despre „corola de minuni a lumii”. Universul său este prea lumesc pentru a-l putea respinge și prea înalt pentru a-l putea refuza.

Dr. DOINA PĂULEANU

FARMECUL PEISAJULUI

Restaurantul „plutitor” Gavroche, inedită apariție în portul „Tomis”, a fost inaugurat într-una din serile canicularului sfârșit de iulie. Eleganta ambarcațiune cu acoperis galben, paviment verde intens și mobilier alb, ușor legănata de ape și bătută de briza marină, apare solar-picturală, subliniind, cumva, legătura cu expoziția Danieliei Turcanu, care a onorat momentul inaugural.

Compusă din trei grupe distincte de lucrări, executate la distanțe de timp și de spațiu, expoziția este totuși unitară, prin fermitatea unui desen construit, ca și prin puternica voință a autoarei de a configura atmosfera spațiilor evocate.

O suită de peisaje inspirate de comuna Cobadin și de împrejurimile acesteia — (unde autoarea a organizat o tabără de creație cu elevii clasei a zecea de la Liceul de arte Constanța, în iunie curent) — lucrate la prima, în fata motivului, dezvăluie noile sale încercări de a reevalua cumva, refăcând, drumul parcurs de artiști înaintași ai perioadei interbelice. Observarea și selectarea acelor elemente de detaliu care să slujească „întregul”, urmărirea redării dialogului spațiului și luminii locale (cel puțin incipient), caracteristice atmosferei peisajului dobrogean de dincolo de malul mării, s.a. iată câteva cupere ale lucrărilor executate la Cobadin și satele Fântâna Mare sau Conacul.

Pictate în timp anteriori — în consecință bazate pe alte coordonate plastice apar peisajele inspirate de Cheile Dobrogei. Ochiul ager al pictoritei descoperă aici și „reface”, „monumentala” apariție a rocii, lipsită de vegetație în partea ei estică. Și pentru a mări parcă misterul acestor ciudate „canioane dobrogene”, artista înscrie în imagini și partea lor vestică, aceea pe care foarte puțini dintre cei care

vizitează locul, o descoperă. Sălbăticia ei, succesiunea semicercurilor orizontale ale straturilor de rocă, lichenii pietrei și alternanța ei cu vegetația arbuștilor pitici, „pititi” în interstiiți și falii, toate subliniază farmecul unui peisaj fantastic, plămuit parcă de închipuire, desi real; Daniela Turcanu știe să vadă, și văzând să redea natura, îmbogățind-o.

Cel de al treilea grup de lucrări este constituit de acuarele lucrate într-o țară în care D-sa s-a aflat în călătorie de documentare, prin anii 1995, reprezentând coride spaniole. În alcătuirii suave (cromatic) de rozuri și brunuri stinse, diluate, (poate tocmai pentru a atenua dramatismul — pentru noi — al luptei), expozanta surprinde, prin câteva linii, întregul spectacol: eleganta mișcărilor toreadorului ca și forța taurului, surprins în luptă.

Și dacă peisajele de la Cobadin și din împrejurimi sunt imagini recognoscibile, construite în spirit tradițional, cu accent voit pe ideea de spațiu-lumină, acuarelele-compoziții din Spania dezvăluie un mod de rezolvare pictural și grafic totodată. Căci, schite rapide, voluntar stenografice, notații realist-sugestive, ele au aceeași forță expresivă; impresia de mișcare, de acțiune este împlinită limpede, clar, desi fără insistențe de contur, sugerarea atmosferei revenind aici tentelor fluid-transparente ale culorii.

Daniela Turcanu demonstrează, prin expoziția sa, știința de a sluji „subiectul” și „motivul”, printr-o mare varietate de mijloace și rezolvări picturale dictate de complexitatea dialogului său interior cu natura. Opera sa nu are „cifru”, ea se dezvăluie direct, chiar cu o insistență ce rezidă în propriile-i calități, cu sinceritate și cu un anume farmec, privitorului, antrenându-l într-o „colocvială tăcere”.

Întreaga expoziție „respiră” o debordantă energie ceatoare, care este specifică artistei.

FL. CRUCERU

Filosofia românească la judecata neototalitaristă (II)

La început au fost tăcerea și huiduiala. Al treilea război purtat cu înversunare împotriva românescului, în general și, în acest context, împotriva filosofiei românești a reînceput, firește, la sfârșitul lui decembrie 1989. Suntem contemporanii imediați ai acestui război, după ce am fost, cel puțin în ce mă privește, contemporani cu cel de al doilea. Între al treilea și celelalte invazii totalitariste, între concepția și practicile lor diferențele sunt minime. În schimb, asemănările sunt numeroase și tin de de profunzimi, adică de esența manifestărilor totalitariste.

Noul totalitarism nu este altceva decât o repetare a idoma a procedeeleor și ideilor părinților lui sau a rudelor lui apropiate ideologicești și, uneori, un soi de papagal altfel colorat sau, pur și simplu, o catafaze gravă, firește, de natură ideologică și, contextual, pseudo-culturală.

A inventa în considerarea a ceva ca fiind totalitarist este un lucru grav, nepermis. A pune însă în relief, o realitate pe care oamenii, fie ei chiar de cultură nu o observă sau se fac că nu o observă, mi se pare că este o necesitate. Cred, sunt convinși, *și se va vedea de ce, că a venit timpul să se dea la o parte perdeaua de fum pe care totalitarismul acesta si-a tras-o peste sine spre a trece drept altceva decât ceea ce este în realitate; și să i se arate deci, adevărata lui față*. Spre a se ajunge la o prezentare de acest gen, se impune, așadar, recursul la fapte. Că un asemenea recurs nu va conveni tocmai celor care practică totalitarismul, nu este nici o îndoială; că vor trece, imediat, la folosirea armelor care le sunt proprii, iarăși nu avem a ne face iluzii. Așa stând lucrurile, problema care mă preocupă acum este să argumentez afirmația că între vechile idei și practici totalitariste și cele de azi, există nu doar o puternică înrudire, similitudini de suprafață, ci identitate, cum am zis, de esență. În continuare mă voi referi doar la câteva dintre primele identități.

*

Într-adevăr, cel de al treilea masacru al filosofiei românești a început în decembrie 1989, cu *declarații de principii* rostite la T.V.R. (1 și 2) și a continuat cu *fapte* și dezvoltări ale principiilor, imediat, adică începând cu ianuarie 1990, procesul în cauză desfășurându-se cu amplitudini vizibile și azi.

Declarația rostită imediat după ce totalitarismul ceausist fusese dărâmat politicește, readucea, cred că nu înconștient, în prim planul vieții, tocmai ceea ce fusese înlăturat. Pleca unul, venea altul.

Este de notorietate că în decembrie 1989 la Televiziunea Română Liberă (!) un cercetător în domeniul filosofiei s-a răstît la populația cultă a țării în termeni pe care îi reproducem din memorie fără a le modifica nicidecum sensul. El spunea atunci și mai târziu: 1. *vreme de trei ani să se tacă* de către cei care au abdicat de la morală, au slujit vechiul regim, etc.; 2. ne-am câștigat (zicea el despre el și pe atunci nu știam cine sunt *cei* care „și-au câștigat”) dreptul de a *huidui*.

Expresiile sunt, realmente, memorabile. În pluss un *emblematic pentru totalitarism*. *Porunca* de a nu vorbi, de a *tăcea*, de a *fi mut*, rostită de un pretins filosof (care avea, în curând să devină prin stupiditatea unui public neavizat „marele filosof”) a înghețat pe mulți dintre cei care credeau că, în fine, s-a deschis timpul dialogului.

Filosoful „roșitor” al poruncii de mai sus, era și membru fondator al vestitului *Grup pentru Dialog Social*. Evident, a fost de pomină că dialogul cerea, de la primele lui iesiri în piața publică, *tăcerea nu pur și simplu a celorlalți*, adică a celorlalți care nu erau asemenea lui și nici nu aveau, datorită unor multiple rațiuni, cum să-i semene.

Să se noteze că această primă *iesire* postdecembristă la rampă a unui dintre membrii G.D.S. era perfect totalitaristă, fapt care nu necesită argumentare largă, întrucât orice om știe că esența totalitarismului stă în voința reducerii la tăcere a tuturor celor care nu îi împărtășesc vederiile. Aceasta, în primul rând.

Există, însă și un al doilea rând, prin care se poate sublinia, cum o și fac imediat, că îndemnul de sorginte și esență totalitaristă la tăcere, se făcea în numele *moralei pure*, *adevărata*, *a adevăratei morale pure*, ceea ce nu are echivalent decât în credința specifică totalitarismului oricărui timp că el este morală pură, adevărată etc. De aici, rezultă aproape în chip de netăgăduit pentru logica totalitaristă, că tot ce nu este pe calapodul

ei este impur, imoral și, în consecință — ori trebuie distrus (vezi închiziția etc.) ori măcar să tacă, cum își reprezintă noua închiziție din România post-decembristă.

Nu este de mirare că Noua și Vechea închiziție se regăsesc în același imperativ al tăcerii celorlalți? Așa s-ar părea la o primă inspecție, dar dacă pătrundem în viața intimă a totalitarismelor, ni se vor releva liniamentele și sistemul de vase prin care comunică, motivele pentru care ființează, mijloacele comune pe care le aruncă în cetate fie spre a se ascunde după ele, fie pentru a intimida, fie pentru a-i reduce pe ceilalți la tăcere.

În aceeași vreme de decembrie 1989, în același loc, același filosof, a coborât într-atâta filosofia din cer pe pământ, încât realizându-și un mai vechi vis al său — „deschiderea unei tarabe filosofice printre zarzavagi și precupete” — agândit că, în fine, și-a câștigat, prin revoluție, *dreptul de a huidui*.

Întrăm, prin urmare, în „noua epocă” a libertăților cu cel mai „sfânt” dintre drepturi: să huiduim. Or, dacă dreptul la huiduit îl extindem de la un grup la toate grupurile, dacă deci i se acordă proprietatea *generalității* ca tuturor celorlalte drepturi, iată-ne plonjați, dintr-o dată, în patria huiduielilor. Filosofia cobora la mahala.

Huiduiala nu a avut cum să se generalizeze, în schimb, a devenit un instrument care, când poleit, când pus în funcțiune ca atare a fost cu îndărijire aplicat ori de câte ori s-a considerat necesar.

În ianuarie 1990 s-a trecut, așa cum se întâmplase în 1940 și 1948, la întocmirea listelor cu profesorii care trebuiau să fie excluși din Facultatea de filosofie a Universității din București. La istoria listelor mă voi referi în alt loc și cu alt prilej. Deocamdată, menționez aici că s-a procedat, în cel mai deplin spirit totalitarist, cu *criteriul politic* și *pe baza principiului* lui „*cine nu e cu noi e împotriva noastră*”. Rezultatul acelor liste, coordonate (ce ironie!) de cel care în ultimii opt ani (1980-1989) fusese secretar de partid și de colegul lui care, de asemenea, condusesse cu mână tare organizația de partid a Facultății de filosofie - istorie, a fost un dezastru. Nu e aici locul pentru a relata tot ce s-a întâmplat atunci, dar este imposibil să nu spun că rezultatul cel mai „spectaculos” a fost că organizându-se o adunare de sindicat, la catedra unui amfiteatru s-au instalat doi studenți lângă ei, dar pe postament se aflau alți câțiva, dintre care unul se distingea pentru că ținea, în mâinile lui vânjoase, un ciomag. Amfiteatrul era plin de studenți și cadre didactice așa încât, atmosfera fiind pregătită, s-a trecut la *procesul infam al Facultății de filosofie și al profesorilor ei* cu excepția câtorva, desigur, în primul rând, cei doi foști vajnici secretari de partid.

Rezultatul a fost scoaterea din facultate a unui număr important de profesori, transferul unor catedre la alte facultăți, fenomene care au avut, în scurt timp, ca de pildă, în cazul unui mare profesor de logică, urmări tragice. Suferința și umilinta îndurate atunci i-au grăbit, cum mi-a mărturisit, nu o singură dată, sfârșitul vieții. Ce tragedie mai mare decât aceasta poate să producă totalitarismul?

Evident, una colectivă, când toți cei care nu convin ar muri. Slavă domnului, un astfel de fenomen nu s-a întâmplat, desi se știe bine că, în cel mai „pur” spirit democratic, niste imbecili cereau moartea comunistilor, iar alții, tot imbecili și ei, nu se sfiau să afirme că abia după sfârșitul celor care aveau atunci peste 40 de ani se va putea vorbi de o Românie democratică. Care va să zică, întâi ucizi democratic și, apoi, construiești, tot democratic. Procesul este recognoscibil ca fiind suflat din sufletul totalitarismului, motorul care i-a întretinut cursa bezmetică pentru supremația absolută prin înlăturări succesive ale forțelor despre care credea că i se opun sau că îl pot arăta așa cum este în mod real și nu cum vrea el să se creadă că este.

Atacul la facultate și la persoane, în forma menționată, cumva închisă la început, publică mai apoi, dar discuită dirijată, a fost dublat cu un fenomen *încă mai grav*.

Odată lămurit raportul cu viii, totalitarismul trebuia să treacă la lămurirea raportului său și cu mortii. Când spun „lămurit raportul cu viii”, nu înțeleg prin aceasta că totalitarismul la care mă refer, și-a *consumat* substanța raportului său cu cei vii, în decembrie 1989 și primăvara lui 1990. De fapt, procesul continua, așa încât prin expresia în cauză trebuie să se înțeleagă că, principal, erau fixate direcțiile asaltului asupra acelor care nu-i „agreea” și îi voia eliminați, însă cum înlăturarea nu s-a putut produce dintr-o dată și spre insatisfacția public manifestată de totalitariști, procesul continuă cu aceeași înrăire dialogală, pasiune vinovată și morală „pură”.

Prof. univ. dr. GH. AL. CAZAN

DESPRE LINGVISTICA BALCANICĂ (I)

La universitatea „Ovidius” din Constanta funcționează din 1993, în cadrul Facultății de litere și teologie, o secție de filologie balcanică, secție care, în 1997, a dat prima ei promovție. Aici studenții învață, pe grupe, limbile albaneză, bulgară, greacă, sârbă, ca a doua specialitate pe lângă română. Ca o disciplină de bază în cadrul secției figurează *lingvistica balcanică*, o disciplină relativ recentă, desi rădăcinile ei vin din veacul al XIX-lea.

Din rațiuni care ne scapă, această secție nu a mai fost acreditată pentru anul universitar 1997-1998 și nici pentru 1998-1999. De aceea, rândurile de față încearcă, în mod mărturisit, să se constituie într-un *pro domo sua*, care să convingă despre necesitatea unei asemenea secții la universitatea tomitană.

Lingvistica (filologia) balcanică este de fapt o ramură a *balcanologiei* care se ocupă cu studiul arii balcanice sub diverse aspecte: lingvistic, arheologic, istoric, folcloric, literar și din punctul de vedere al mentalității. Ea mai este cunoscută și sub numele de *balcanistică*. Din ansamblul de studii și cercetări dedicate acestei zone, în conexiune cu problematica mai largă a sud-estului european, cu zona mediteraneană, coasta asiatică și nordul Africii, cele mai avansate sunt studiile de *lingvistică balcanică*.

În 1829, lingvistul și filologul sloven Bartolomeu Kopitar (1780-1844) observa în studiul *Albanische, Walachische und Bulgarische Sprache* (Wiener Jahrbücher der Literatur”, Wien, 46 Band, p. 59-106) asemănările frapante dintre bulgară, română și albaneză în ceea ce privește postpunerea articolului hotărât și înlocuirea infinitivului cu conjunctivul. De asemenea, el remarcă formarea viitorului cu *a vrea* în română, bulgară, albaneză dar și în greaca modernă și sârbă. Concluzia sa era că la nord de Dunăre, în Bulgaria, în munții Balcani și ai Macodoniei, în Pind și în Albania predomină „o singură formă de limbi cu trei materii lingvistice” (s.n.), dintre care una este autohtonă (limba albaneză), celelalte două venind din afară: una din est (bulgară), alta din vest (română). Termenii folosiți de Kopitar era *Sprachform* și *Sprachmaterie*.

Și alți lingviști au remarcat apoi, în secolul trecut și în primele decenii ale secolului nostru asemănările dintre română, albaneză, bulgară și greacă. Cităm în acest sens pe Franz Miklovich (1813-1891), Gustav Meyer (1850-1900), Norbert Jökl Gustav Weigand (1860-1930).

Prima sinteză a concordanțelor lingvistice balcanice este dată de A. Seliscev (1886-1942) în studiul (în franceză) *Trăsăturile lingvistice comune limbilor balcanice: un vechi balcanism în bulgară* („Revue des études slaves”, 1925, p. 38-57). Seliscev lansează pentru prima oară ideea că la originea trăsăturilor lingvistice balcanice se poate afla influența reciprocă a limbilor respective, influență favorizată de fenomenul numit *bilingvism* (s.n.).

Cel care a impus numele acestei discipline și disciplina însăși, ca o ramură autonomă a lingvisticii a fost Kristian Sandfeld (1873-1942) în lucrarea *Linguistique balkanique. Problèmes et résultats* (Paris, 1930). Sandfeld face o trecere completă în revistă a concordanțelor lingvistice balcanice din punct de vedere fonetic, morfologic, sintactic, lexical și frazeologic și le explică prin influența limbii grecești, a civilizației bizantine și a bisericii ortodoxe.

Chiar dacă în privința cauzalității balcanismelor Sandfeld este unilateral, opera sa a rămas până astăzi fundamentală, o adevărată „biblie” a lingvisticii balcanice. Ea a fost posibilă și datorită lui N. Trubetzkoy (1890-1938), membru al Cercului lingvistic de la Praga, care, la primul Congres de lingvistică (1928), a distins pentru întâia dată conceptul de *uniune lingvistică* (Sprachbund) de *familia de limbi* (Sprachfamilie). *Familia de limbi* cuprinde limbi înrudite din punct de vedere *genetic*, ca de exemplu familia limbilor romanice, familia limbilor slave, germanice etc., pe când *uniunea lingvistică* se referă la limbi „înrudite” din punct de vedere *tipologic*, altfel spus al structurii morfosintactice. La baza unei uniuni lingvistice stau contactul direct și permanent între vorbitori aparținând unor limbi diferite, contact favorizat de anumite condiții geografice, istorice și social-culturale, care generează fenomenul de bilingvism. În Balcani au existat asemenea factori unificatori, ceea ce l-a determinat pe Trubetzkoy să ilustreze conceptul de „*uniune lingvistică*” chiar cu limbile balcanice. Astfel, constatările empirice de până atunci, lingvistul praghez le dă o fundamentare teoretică și metodologică adecvată care a permis afirmarea autonomă a lingvisticii balcanice și dezvoltarea ei în continuare.

După Sandfeld, contribuții importante aduc în acest domeniu B. Havranek, P. Skok și M. Budimir, ultimii fondând la Belgrad „Revue internationale des études balkaniques” (1934-1938).

După al doilea război mondial, se poate spune că centrul de studii balcanice s-a mutat din Europa Occidentală în Balcani. Cercetările au fost favorizate

de publicații ca „Linguistique balkanique” (Sofia, 1959-), „Balkan Studies” (Salonic 1960-), „Revue des études sud-est européennes” (București, 1963), „Études balkaniques tchécoslovaques” (Praga, 1966-), „Studia Albanica” (Tirana, 1964), „Zeitschrift für Balkanologie” (Wisbaden, 1963-), „Cahiers balkaniques” (Paris, 1981-) și de congresele de studii balcanice și sud-est europene ținute la Sofia (1966), Atena (1970), București (1974), Ankara (1979), Belgrad (1984), Sofia (1989). Alături de cercetători occidentali ca H. Schaller, G. Reichenkron, H. Klagstad, H. Birnbaum, Knud Tegeby, Ernst Lewy, Johannes Krammer, publică studii de lingvistică balcanică sau în legătură cu lingvistica balcanică specialiști ca V. Georgiev și Petja Așenova (Bulgaria), V. Skalicka (Cehoslovacia), N.P. Andriotis și G. Kourmoulis (Grecia), Kqrem Cabej și Shaban Demiraj (Albania).

În țara noastră, un pionier al lingvisticii balcanice poate fi considerat B.P. Hasdeu (1838-1907), care a determinat corect relațiile dintre română și albaneză, arătând că traca se găsește la baza albanezei, în timp ce româna provine din latina vorbită de traci. Sandfeld îl citează pe Hasdeu, fără a fi însă de acord cu opinia sa.

Elemente de balcanistică se vor găsi apoi în lucrările lui Ovid Densusianu, Al. Philippide, Tache Papahagi, Th. Capidan, Sextil Puscariu s.a.

Dintre învățații români, un fervent adept al lingvisticii balcanice a fost Al. Rosetti. În *Istoria limbii române* (1968; ultima ediție, definitivă, 1986), el valorifică în mod creator cuceririle disciplinei în cauză, dedicând părți și capitole întregi din lucrare *Limbilor balcanice* (partea a III-a a lucrării), *Limbilor slave meridionale*, „Uniunii lingvistice balcanice”, *Limbilor vecine limbii române*, care pot explica specificul limbii române în comparație cu celelalte limbi romanice. Volumul din 1985, *Linguistique balkanique suivie par de nouveau en linguistique dans l'oeuvre de...* îl consacră definitiv pe Al. Rosetti ca pe un balcanist de marcă. Unul din „elevii” săi, cercetătorul Nicolae Saramandu continuă asemenea preocupări, publicând între altele *Studiul tipologic al limbilor balcanice* („Studii și cercetări lingvistice”, 4. XXXVII, iulie-august 1986). În care tipul lingvistic balcanic este urmărit de la B. Kopitar (1829), până la Eugeniu Coseriu (1983).

Au fost însă și autori ca Al. Graur, Antoine Meillet, G. Anagnatopulos, I.I. Russu care au negat conceptul de „uniune lingvistică balcanică” și lingvistica balcanică însăși. Cel mai drastic dintre ei pare a fi I.I. Russu, profesorul de la Cluj, care consideră lingvistica balcanică (în *Etnogeneza românilor*, București, 1981) drept „artificioasă”. „cu rezultate vagi, neconcludente”, de puțină utilitate în studiul capitolelor obscure ale istoriei și limbii românilor”. Totuși, el acceptă ideea că limba română este „parțial balcanică prin dialectele ei sudice aromână, meglinită și istroromână, căci grosul românirii și al limbii ei (...) este dunăreană și carpatică (op.cit., p. 101-102).

Dincolo de aceste reacții, astăzi lingvistica balcanică este studiată ca disciplină de sine stătătoare în diferite universități din Europa (nu numai din țări balcanice!), ceea ce înseamnă că ea s-a impus serios lumii științifice. Utilizând metoda comparației sincronice și diacronice, lingviștii balcaniști atrag atenția asupra următoarelor probleme:

1. Sunt limbi balcanice limbile care participă la realizarea concordanțelor lingvistice balcanice: albaneză, bulgară, slava macedoneană, română, greacă și într-o măsură mai mică sârbo-croata.

2. Limbile de substrat *traco-dacă* și *ilira*, vorbite în antichitate în Balcani sunt importante pentru explicarea unor concordante din limbile balcanice de azi.

3. Turca și tigăneasca sunt limbi *vorbite* în Balcani dar nu participă la realizarea concordanțelor lingvistice balcanice. Totuși, *turca* stă în atenția lingviștilor pentru elementele de vocabular pe care le-a împrumutat limbilor balcanice în condițiile istorice cunoscute.

4. Concordanțele fonetice și morfosintactice studiate de lingvistica balcanică sunt:

— prezența vocalei *ă* în sistemul fonologic al românei, albanezei și bulgare; — articolul hotărât postpus în română, albaneză, bulgară: — în română: *munte-muntele, trup-trupul, fată-fata*; — în albaneză: *gur-guri „piatră-piatra; mik-miku „prieten-prietenul; vajzë-vajza „fată-fata”*; — în bulgară: *kon-konjat „cal-calul”; trup-trupăt „corp-corpul”; voda-vodata „apă-apa”*; — formarea viitorului cu o formă a verbului *a vrea* și nu cu *a avea* ca în limbile romanice occidentale: *voi scrie*, bulg. *ste pisa*, alb. *do shkruaj*, greacă *sa grafo*, sârbo-croată *radicu*; — dispariția infinitivului (parțială sau completă) și înlocuirea lui cu conjunctivul după tipul *non possum facere* „nu pot a face” > *non possum ut faciam* „nu pot să fac” în română, albaneză, bulgară și greacă; — confuzia formală a genitivului cu dativul: *casa*

NISTOR BARDU

continuare în pag. 14

urmare din pag. 1

peste 8,5 milioane de oameni, jumătate străini. Un bilet de intrare, valabil de la ora 9 dimineața până la ora 3 a doua zi dimineața, costă 5.000 escudos (ca. 250.000 lei); un bilet de noapte (pavilioanele expoziționale naționale sunt închise), de la ora 20 la un bilet de noapte (pavilioanele expoziționale naționale sunt închise), de la ora 20 la ora 3, costă 2.000 escudos (100.000 lei).

Tema oceanului inspiră arhitectura și alcătuirea variatelor construcții realizate pe cele 60 de hectare din jurul docului-bazin *Olivais* — un bazin cu o suprafață cât 10 stadioane de fotbal. Pavilioanele internaționale sunt amplasate în două zone ale complexului expozițional acoperind o suprafață de 40.000 m.p. în zona nordică și 21.000 m.p. în zona sudică. Alături de expozițiilor internaționale sunt și centrele cu teme culturale și de agrement. Câteva dintre cele mai mari și importante sunt:

Pavilionul portughez este unul din punctele de referință al EXPO '98 și urmărește introducerea temei **Ocean** din punct de vedere istoric și cultural, subliniind astfel contribuția Portugaliei în acțiunea de cucerire a oceanelor. Pavilionul este proiectat de Álvaro de Siza Vieira, cel mai cunoscut arhitect portughez pe plan internațional și amplasat avantajos lângă bazinul *Olivais*.

Pavilionul Oceanelor (Oceanarium) este cel mai mare acvariu al Europei. El reprezintă cele 4 regiuni oceanice cu flora și fauna lor, cuprinzând peste 200 de specii. Proiectat de arhitectul nord-american Peter Chemayeff (care a proiectat și Oceanariul din Osaka / Japonia), este, între altele, o mare atracție, vizitată zilnic de peste 60 de mii de persoane și care va rămâne deschis și după închiderea EXPO '98.

Pavilionul Cunoașterii Mării și Pavilionul Viitorului se completează reciproc prin exponatele lor: primul celebrează descoperirile omului pe mări, pe când al doilea prognozează cum vor fi utilizate oceanele în viitor.

Între altele, vizitatorul află cum a învățat omul să navigheze și să *deseneze* hărțile oceanelor Lumii, cum s-au explorat și exploatat în decursul secolelor misterele adâncurilor și cum, în final, a început să înțeleagă necesitatea să conserve și să protejeze arealul marin.

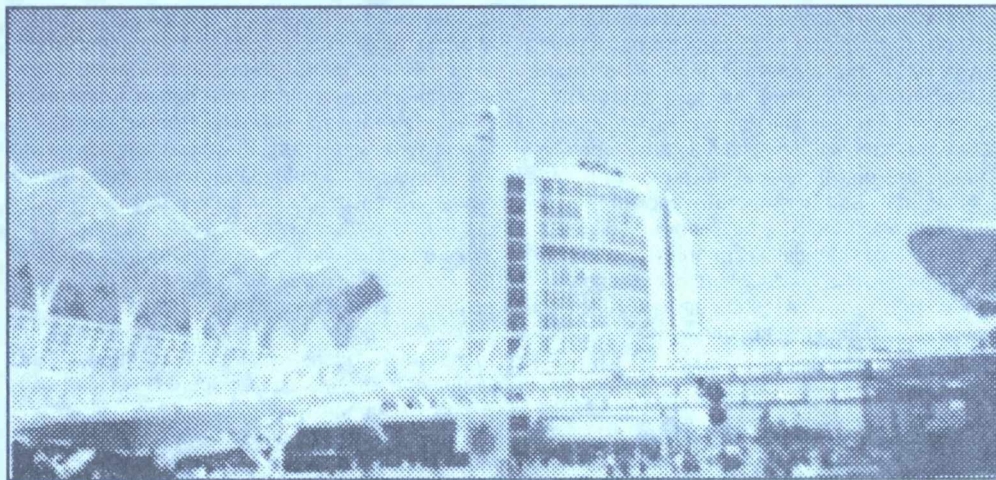
Pavilionul Utopia prezintă un mare spectacol multimedia cu interpretări creative și inspirate din tema Oceanelor. O lume de fantazie unde au loc toate visele, viziunile, miturile și legendele pe care spiritul uman le-a asociat oceanelor de-a lungul istoriei. *Show-ul* se prezintă non-stop într-un amfiteatru de 10.000 de locuri și reprezintă, de asemenea, pentru vizitatori un *respiro* în expediția lor prin imensul areal al expoziției și prin pavilioanele naționale (imposibil de vizitat toate într-o zi).

Parcul Realității virtuale sponsorizat de Portugal-Telecom, este primul de acest gen din Lume și permite vizitatorului să facă un voiaj în *Oceania*. Acest proiect, realizare unică ce utilizează tehnologie virtual-reală, permite unor grupuri de 40 de vizitatori ai EXPO '98, să descindă în adâncurile Oceanului. Aici, după o călătorie excitant-captivantă, ei descoperă ruinele unui oras scufundat, locuit de creaturi străine. Pavilionul rămâne și el după închiderea expoziției, ca o parte a parcului tematic dedicat Oceanelor.

Grădinile de apă sunt un spațiu rezervat amuzamentului și relaxării. Reprezintă o promenadă în lungul căreia jocurile de apă au rolul principal. Vizitatorii urmăresc traseul unui ciur de apă tipic, în contact direct cu mașini hidraulice și *featuri* inspirate din legile hidraulicii. Aflate între Pavilionul Oceanului și sectorul internațional sudic, aceste grădini încântă în special vizitatorii care apreciază copaci rari, bătrâni de secole. În Grădinile de apă este o clădire destinată evenimentelor artistice — *Jules Verne-Auditorium*. O sală cu 1.000 de locuri echipată pentru evenimente culturale, în special artistice prezentate de țările participante la aniversarea zilei lor naționale.

Pe timpul EXPO '98, golul-estuar Tejo este de asemenea scena permanentă și schimbătoare a unei expoziții plutitoare cu peste șaptezeci de nave portugheze și a multe altor națiuni din lume. Vor fi prezente submarine, spărgătoare de gheață, nave de cercetare, acvaplane, etc. și copii ale unor nave istorice.

Companiile SHELL (scoică) și COCA COLA au pavilioane proprii. Prima prezintă o colecție impresionantă de scoici și un film realizat subacvatic, iar a doua o colecție de fantazie cu sticlele Coca Cola ajunse în peste o sută de țări obiecte de artizanat (România

• Foto Gustav Rückert

EXPO '98

MĂRILE LUMII — O MOSTENIRE PENTRU VIITOR

lipsește!).

Pavilionul american prezintă, între altele, batiscafele care au descoperit epava TITANIC-ului și cele cu ajutorul cărora (în colaborare cu britanicii și rușii) s-a realizat filmul de succes cu același nume.

Pavilionul japonez prezintă un film tridimensional animat (distribuindu-se ochelari speciali), amuzant și instructiv cu vietăți marine, moralizator, și promovând protecția mărilor; prezintă imagini din acvacultura practică, din pescuit, porturi și câte altele dintr-o țară înfrățită cu marea. Japonia va găzdui EXPO 2005 la Aichi, între 25 martie și 25 septembrie.

Pavilionul Cavalerilor de Malta este sobru și dens cu istoria navală mondială a acestei istorice organizații, expunând tablouri originale și exponate unice.

Pavilionul României are la intrare o lăcăș cu trei snopi de stuf. Tematica este unică: Delta Dunării. Se distribuie postere cu pelicani și unul cu o vedere a ruinelor orasului Histria (indicându-se că ar fi în Delta!?), un prospect cu Delta, ilustrat cu pelicani (ca și cum ar fi singura noastră tangentă cu mările Lumii). Pliantul ce vrea să prezinte România (Format A4!) este redactat greoi, cu omisiuni și greseli (pe Marea Neagră nu există portul Midia, dar Sulina este port la Marea Neagră și nu la Dunăre etc.). Exponatele constau din fotografii (un pescar lipovean cu năvod), costume populare, reproducerea Gânditorului din Hamangia și perechea lui, Fortuna și Pontos în miniatură, și niște păsări împăiate. Un proiector funcționează permanent, dar pe ecran nu se vede nimic datorită luminozității. Mare păcat că am pierdut din nou ocazia să ne prezentăm Europei și Lumii.

Este imposibil de prezentat toate pavilioanele naționale. La multe dintre ele se stă la coadă. Încerc să mai prezint, succint, **Pavilionul Germaniei**, deoarece această țară este gazda primei expoziții mondiale a secolului și mileniului următor — EXPO 2000, Hanovra, și-și face o reclamă puternică pentru aceasta. Intrarea (după cel puțin 1/2 de oră așteptare) se face în grupuri de circa 40 de persoane și se simulează o coborâre în adâncuri, la bordul unui submarin numit *Oceania*. Sunt expuse mașini și echipamente istorice de cucerire a mării și a adâncurilor ei (nemții au o veche tradiție cu marea — dacă ne gândim numai la înspăimântătoarele crucisătoare, torpiloare și *U-Boot*-uri din al doilea război mondial pierdut) și ultimele realizări în aceste domenii. Persoane din grupul „ecluzat” care s-au pierdut eventual, nu pot „ieși” mai devreme de circa 20 de minute, deoarece trebuie așteptată, într-un coridor numit de trecere, plecarea cu EXPO-Jet-ul, care se vrea o invitație pentru a vizita viitoarea expoziție mondială.

EXPO-jet este un aparat de zbor amfibie, virtual, și în același timp o „mașină a timpului”. Printr-o platformă în amfiteatru pe care iau loc vizitatorii, se creează (prin vibrații și socuri) impresia unei fascinante călătorii subacvatice și aeriene. Printr-o simulare fantastică, vizitatorii, părăsesc *Oceania*, străpungând suprafața mării, survolând EXPO '98 Lisboa, călătoresc prin spațiu și timp și aterizează apoi, după o „survolare” a arealului expozițional, la EXPO 2000 Hanovra, care va avea loc de la 1 iunie la 30 octombrie 2000 sub motto-ul: *Omul — Natura — Tehnica*. Mascota este *Twipsy* și biletele de intrare pot fi cumpărate de acum.

Shopuri cu artizanat și alte suveniruri la mai toate pavilioanele naționale; restaurante cu specific național din zeci de țări, (între care și România), nelipsite Mac Donald's, zeci de automate cu bere, cola, sucuri și apă minerală, dar și cișmele cu apă de băut, bănci la umbră și la soare, zeci de chioșcuri cu mâncare, răcoritoare și cafea, nenumărate telefoane publice și automate de cartele telefonice, zeci de distribuitori de bani pe cărți de credit, planuri de orientare la fiecare intersecție de alei încât este imposibil să vizitezi totul într-o zi, chiar dacă ziua de vizitare are 18 ore.

La **Turnul-far Vasco da Gama** (înalt de 120 de metri), se poate accede printr-un lift exterior rapid (taxa este de 600 de escudos; echivalentul a trei beri) și permite o vedere asupra întregii EXPO '98, a podului cu același nume și până departe, spre celălalt mal cu șantiere navale, silozuri și forfota navelor de pe Tejo.

Accesul la EXPO '98 se poate face deci cu trenul sau metroul prin gara *Oriente*, dinspre mare cu nave de divertisment, ce pleacă din Lisboa, sau pe autostrada ce ajunge la porțile expoziției și se termină cu un imens teren de parcare.

La plecare îi rămâne vizitatorului o amintire de neuitat. Pentru român, o revenire până la 30 septembrie este improbabilă, regretul că nu a putut vedea *tot și toate* este amplificată de decepția prezentei Pavilionului României. Dar, la toate ieșirile sunt instalate panouri mari pe care scrie *Depois de '98 a Expo Continue* (După '98 expoziția continuă). Este o mică consolă și naște dorința să te întorci în această țară formidabilă, cu realizări formidabile, considerată *felinarul roșu* al UE, către care aspirăm. Tară la marginea Europei, ca și noi, latină, ca și noi, o tânără democrație (de 25 de ani, de la revoluția garoafelor), ca și noi (de la căderea celor trei garoafe), săracă în comparație cu noi care nu avem numai Delta Dunării, ci și multi săraci cu duhul, acolo unde se hotărăște soarta noastră.

Deci, după închiderea porților EXPO '98, peste 70% din clădirile construite pentru expoziție vor primi o nouă destinație. Zona expozițională internațională nord va deveni Centrul Expozițional Lisabona, cu expoziții internaționale anuale. Portul de agrement are locuri pentru 700-900 de ambarcațiuni. Pavilionul UTOPIA va deveni o sală polivalentă pentru spectacole, sport, muzică și conferințe. De-a lungul celor 5 km pe malul golfului-estuar Tejo, pe 80 de hectare, parcurile și terenurile de sport amenajate vor reprezenta o zonă de agrement unică în locul sordidelor cartiere demolate. Acestea sunt o parte a celui mai mare proiect urbanistic întreprins vreodată în Portugalia și se numește EXPO URBE; se întinde pe 340 hectare și realizarea lui va dura până în anul 2009. S-au construit deja 1.850 locuințe, 2 hoteluri și sedii de firme ce găzduiesc delegațiile oficiale participante. Apartamentele au fost vândute și vor fi ocupate după expoziție de proprietarii lor. Se estimează că 5000 de persoane vor locui în arealul expoziției după închidere. În continuare se vor mai construi peste 10.000 de locuințe pentru 25.000 de locuitori, iar 18.000 de oameni vor lucra în noul centru urban creat de EXPO '98, cu facilitățile noului pod de 13 km ce leagă autostrada nord de sud, două aeroporturi (Lisboa și Montijo), gara intermodală Oriente cu legături naționale și internaționale, inclusiv un metrou modern. Capitala Portugaliei va avea un nou și modern centru și va oferi avantaje competitive.

La revedere Lisabona!

MEMORIALISTICĂ

Coroana contra secera și ciocanul

Arthur Gould Lee a fost vicemaresal al Aerului al Marii Britanii și care, la scurt timp după lovitură de stat de la 23 august 1944, a sosit și a rămas mai mult timp în România ca membru al Faimoasei comisii de Control Aliate (sovietice) pentru urmărirea aplicării Armistiului din 12 septembrie 1944. Cu acel prilej, l-a întâlnit pe Regele Mihai I, de care s-a apropiat. Interesul comun descoperit a fost nu gustul pentru politică, ci pentru pilotaj. Aveau să se revadă, în primăvara anului 1948, în Elveția, după abdicarea Regelui, cu care a discutat în detaliu povestea domniei sale dintre 1940-1947. Rezultatul s-a concretizat, fără întârziere, într-o carte atât de binecunoscută de istorici și care a beneficiat de două edii în limba engleză: *Crown against Sickle. The Story of King Michael of Rumania* (Londra, Hutchinson and Co., 1950, 1955). Cu mult înaintea destăinuirilor făcute de Mihai I unor ziaristi și scriitori (Nicolette Franck, Mircea Ciobanu s.a.), *Coroana contra secerii* reunea cele dintâi relatări despre faptele cele mai semnificative din Palatul Regal din București ori având Curtea Regală în epicentrul evenimentelor din anii '40. După mai mulți, militarul britanic a revenit în atenția cititorilor, îndeosebi a istoricilor, cu o nouă *story*, de data aceasta consacrată Reginei-Mamă Elena (vezi *Helen, Queen Mother of Rumania. Princess of Greece and Denmark*, London, Faber and Faber, 1956). Pentru specialiști, cele două lucrări sunt complementare, ambele prezentând un netăgăduit interes. Prestigioasa *Editură Humanitas* a binevoit să ne pună la dispoziție, în traducerea Mariei Bica, cea dintâi dintre cărțile lui A.G.Lee, sub un titlu puțin modificat: *Coroana contra secerea și ciocanul* (București, 1998, 318 p). Sintetizând și categorisind evenimentele din România anilor '40 în care a fost ori s-a implicat Mihai I, A.G.Lee a descoperit cu temei că întreaga poveste ascunde în esență o trilogie: realizări, eforturi și eșecuri, respectiv — acțiunea pentru salvarea României din ghearele despotismului german (1940-1944, rezistența față de colosul sovietic și slujitorii lui (1944-1947) și, finalmente, renunțarea silită la tronul României (30 decembrie 1947). Tuturor episoadelor ele consacra capitole speciale, antrenante și pline de comentarii personale. Nu în zadar si astăzi, după aproape cincizeci de ani de la apariția ediției originale, cartea lui A.G.Lee se bucură de pretuirea istoricilor, desi în răstimp au intrat în circuitul științific deosebit de numeroase și valoroase materiale documentare, ca să nu ignorăm bogata literatură memorialistică purtând semnătura „actorilor” dramei României din epoca celui de-al doilea război mondial. Cartea lui A.G.Lee are la bază mai multe conflicte ireductibile, mai precis: *Regele Mihai -Maresalul Antonescu, Regele Mihai-comunistii și politicienii români* (Gh.Gheorghiu-Dej, dr.P.Groza s.a.) și *Regele Mihai-comunistii străini* (A.I. Văsinaky). În consecință, autorul manifestă predilectie pentru evenimentele majore care au jalonat domnia lui Mihai I — 23 august 1944 (pp.109-125); impunerea guvernului dr. P.Groza de către comisarul Kremlinului la 27 februarie - 1 martie 1945 (pp. 165-184); „Greva regală” din 1945 (pp.197-216) și 30 decembrie 1947 (pp.267-283). Este evident că arestarea maresalului Antonescu și retragerea României din *Axa* fascistă au reprezentat punctul culminant al domniei lui Mihai I, rolul său fiind foarte important îndeosebi în cursul evoluțiilor din 22-23 august 1944. A.G.Lee a subliniat: „Motivul principal al succesului loviturii de stat a fost incredibila sa îndrăzneală (a lui Mihai I — Gh.B.). Practic, imposibilul fusese făcut posibil. Așa după cum mi-a spus regele însuși: «Am reusit deoarece 99% a fost elementul surpriză, iar restul noroc». Era vorba de acel noroc cu care soarta îi hărăzeste pe cei curajoși. Foarte putini crezuseră că Regele va da dovadă de atâta curaj și hotărâre și cu siguranță că, dacă nu ar fi fost tinereasca lui decizie de a-si asuma un risc atât de mare, lovitură nu ar fi avut niciodată loc”. (p.126). După cum se observă, chiar numai din acest paragraf, A.G.Lee se pare că a fost pe deplin copleșit de eroul său, rostul său fiind apreciat ca determinant atât la 23 august 1944, cât și în etapa anterioară (vezi cap. VI — *Liderul rezistenței*, p. 93 și urm.). Dispar în context celelalte forte politice și militare și reprezentanții lor (Iuliu Maniu, C.I.C.Brătianu, Lucretiu Pătrășcanu, Emil Bodnăras, grupul de generali s.a.) care, cu totii, si-au avut rolul lor și nu poate fi nicidecum subestimat. Mă refer, în primul rând, la comunisti, despre care înainte de 1989 s-a scris atât de mult (am făcut-o noi însine!) și care nu pot fi lesne scosi din cauză dacă avem în vedere realitățile interne și externe ale anilor 1943-1944. Pe A.G.Lee îl înțelegem însă de

GH. BUZATU

(continuare în pag. 14)

JUSTIȚIE ȘI INJUSTIȚII

I se spunea Mitică

Dumitru Popovici a fost procurorul șef al Procuraturii Regionale Constanța între 1952-1962.

Nu-l înțelegeam pe Popovici. Inteligent și cult, depășind intelectual majoritatea juristilor conștanțeni, devenise un instrument docil al regimului totalitar. Am asistat odată la o scenă penibilă, când lingusea un mărunț activist. Am încercat un sentiment de jenă. Era în stare să execute orice dispoziție i s-ar fi dat.

Popovici era crud în relațiile cu subalternii. La sedințele care se țineau frecvent, se manifesta sadic. Vesnic nemulțumit, inspira teamă. Era temut și în afara instituției. Unde apărea, împrăstia spaimă. Se spune că răutatea se datorează unei boli care nu iartă. Avea TBC osos la piciorul stâng, pe care îl târa ușor. Era conștient că boala de care suferea este incurabilă. De aceea, îi ziceam Richard, inspirat de piesa lui Shakespeare. Și porecla a prins. Unii îi ziceau Schiopul. Nu se ferea de muncă. Intra în cele mai grele procese. În comerț și în întreprinderile de stat, se produceau fraude uriașe. În două sau trei cazuri, Popovici a cerut aplicarea pedepsei cu moartea, care a fost introdusă în Codul penal în 1958, pentru infracțiunile de drept comun. La executarea pedepsei prin împușcare a celor condamnați la moarte, nu a vrut să participe și l-a delegat pe delicatul coleg Sever Picu.

La procesele importante la care participa, veneau să-l asculte avocații conștanțeni, care-l pretuia pentru talentul oratoric, dar și pentru cunostințele sale juridice.

Fată de mine am simțit că avea o vagă simpatie. La sedințele pe care le conducea cu bicul, uneori, deliberat crea câte un moment de respiro. Îl provoca la discuție pe șeful cadrelor, un fost cazangiu, care avea gura strâmbă, în urma unei paroze și pocea cuvintele pe care le rostea. Avea loc un dialog urmuzian. Îmi arunca o privire complice, pentru a vedea dacă gust situația. Eu stăteam în ultimul rând. Bineînțeles că mă surprindea amuzându-mă. Era satisfăcut.

Dar boala lui Popovici s-a agravat și a fost transferat de la Sanatoriul TBC Vasile Roaită, astăzi Eforie Sud, la un spital din București, unde a murit, spre sfârșitul iernii 1962. Popovici a fost înmormântat la Cimitirul Central, în zona unde erau înmormântați dregătorii importanți ai urbei. Pe mormânt s-a pus o piatră dreptunghiulară cu o stea roșie. În noaptea ce a urmat înmormântării, necunoscuți au dezgropat mormântul, au scos cadavrul, l-au dezbrăcat, i-au tăiat organul genital și i l-au pus în gură. Hainele au fost așezate alături. Deci jaful este exclus. S-au făcut cercetări de către experți în urmărire penală și criminalistică, însă cei care au profanat mormântul nu au fost prinși. M-am întrebat cine au fost cei care au comis acest act de răzbunare post mortem, care are corespondent doar în practicile mafiei siciliene? Popovici nu a fost implicat în procese politice. Îi plăceau mult femeile tinere și frumoase, de care profita din plin. Totuși, exclud posibilitatea ca mobilul răzbunării să fi fost gelozia. Rămâne una dintre enigmatice nedesluite ale Constanței. Cred că nu am greșit când l-am poreclit Richard. Popovici a fost un personaj care intră în teritoriul shakespearian.

târguri de carte la constanța

urmare din pag.1

pronosticuri sceptice, sunt încă de neumbrit.

Constanța, oras solar, cu deschidere spre lume, spre tot ceea ce este nou și insolit, spațiu al toleranței care își reflectă identitatea într-o istorie și cultură milenară, prin excelență, ca orice mare port, cu vocație comercială, își înscrie numele, în această vară, pentru prima oară, între marile centre urbane ale țării, ce au avut forța să organizeze asemenea manifestări dedicate comerțului de carte. Este vorba, întâi, despre „**Târgul-Litoral'98**” — inițiat între 10-14 iulie de Camera de Comerț, Industrie, Navigație și Agricultură Constanța în colaborare cu S.C. „Libri-Maris” și Muzeul de Artă Constanța. Iar, la scurt timp după ce numărul de față al revistei noastre va fi apărut între 3-6 septembrie, de **Salonul Național de Carte, Publicații și Bunuri Culturale „TOMIS-1998”**, organizat de Fundația Orizonturi Culturale Constanța în colaborare cu Biblioteca Județeană Constanța, cu Uniunea Scriitorilor din România, Filiala „Dobrogea” și Societatea patronilor de Edituri din România. Aceste două sărbători ale cărții cu rezonanțe și semnificații majore în viața Dobrogei și nu numai relevă dimensiunea excepțională economică a orașului de pe țărmul Pontului Euxin cât și vocația sa culturală, înscriindu-l în circuitul național al marilor centre de civilizație și spiritualitate românească, reconfirmându-i, în același timp, reputația de capitală estivală a țării.

sacrul cu față umană

urmare din pag. 2

Husserl, înaintea lui Levinas, o va înscrie, conform propriei sale formule, „în inima imanentei”. Adevăurile științifice

Dar în fata eternității s-a produs o răsturnare, care m-a pus pe gânduri. La începutul anului 1990, de pe mormintele fostilor nomenclaturisti, monumentele funerare au fost răsturnate, degradate. Mormântul lui Popovici nu a fost atins. Să fie oare expresia principiului de drept: „non bis in idem” (nu poți fi judecat de două ori pentru aceeași faptă)? Sau a fost opera întâmplării? Astăzi, piatra tombală cu numele lui Popovici a dispărut. Mormântul este neîngrijit, acoperit cu iarbă. Câteva flori de păpădie și albastrele stau, parcă singhere, pe mormântul celui ce a fost Dumitru Popovici. Am auzit că în intimitate i se spunea Mitică.

TITUS RUSU

CIUPERCA SACRĂ ȘI CRUCEA (I)

Editarea cărții *Sfânta ciupercă și crucea* a dat naștere, încă de la data apariției sale, la comentarii ostile ale căror ecouri au putut fi auzite mult timp. Lezând, așa cum ar părea la o lectură superficială, sentimentul religios prin punerea ciupercii *Amanita muscaria*, cu proprietăți halucinogene, în raport cu cel mai cunoscut simbol al creștinismului, cartea a fost respinsă de critică și de cititorii cantonați în dogmatism. Acestaia au refuzat să accepte că religia creștină își are rădăcinile în vechile mistere ale antichității, fiind chiar mostenitoarea multor practici și ritualuri păgâne, unele dintre acelea reclamând, în mod cert, prezența drogurilor, desi teza emisă de John Allegro este argumentată solid din punct de vedere filologic. Pe de altă parte, coborârea la obârșile creștinismului este o beneficiă întreprindere soldată cu achiziționarea a noi concepte și principii necesare descifrării unor mituri, care nu și-au etalat până în prezent întreaga lor încărcătură spirituală.

Si acum câteva cuvinte despre autor.

John Allegro s-a născut la Londra, în anul 1923. Adobândit în 1946, în urma absolvirii colegiului Hartley Victoria, calitatea de pastor metodist. În 1951 devine licențiat al Universității din Manchester, cu specializarea în limbile semitice, după care obține masteratul în arte. În 1952, datorită solidei sale pregătiri filologice, devine unul dintre cei doi specialiști britanici care fac parte din echipa internațională de savanți însărcinați cu restaurarea, descifrarea și publicarea *Manuscriselor de la Marea Moartă*.

Prin lucrările publicate, John Allegro indică noi drumuri în cercetarea creștinătății iudaice timpurii, bazându-se pe o versiune înedită a *Noului Testament* cuprinsă în fragmentele găsite în pesteră din Qumran. Cartea *Ciuperca sacră și crucea* din care prezentăm câteva capitole (mai întâi: *Cheia regatului*) este rodul acestei cercetări filologice.

JEAN DRĂGAN

Într-un pasaj referitor la înțelepciunea și la aparenta ilogicitate a învățaturii creștine, unul dintre autorii Noului Testament a inclus aceste cuvinte: „Pentru că evreei cer semne, iar grecii caută înțelepciunea, dar noi propăvăduim Cristul crucificat, o piedică pentru evrei și o nebulnie pentru neevrei...” (I Cor. 1:22f). Aceste cuvinte contin un calambur ingenios referitor la ciuperca sacră, „Cristos răstignit”, și el va servi ca un exemplu pentru acest model literar și pentru folosirea sa pe scară largă în Noul Testament. Cuvântul *pedică* (în greacă *skandalon*, în engleză rusine, defăimare) este folosit în mod corespunzător pentru *capcană* sau *laț*, *cursă*. El denumeste un băț sau o vergea, deasupra căreia

este plasată o momeală și care, dacă este atinsă de animalul vânat, declanșează însăși capcana. Deci, metaforic, termenul este folosit pentru orice impediment care împiedică sau prinde în capcană o persoană neavizată. Cuvântul grecesc *skandalon*, putem aprecia noi acum, însemna inițial *vergea*, ca de altfel și echivalentul său aramaic *tiqla*, iar mai devreme am văzut că ciuperca sub forma de falus era numită *o plantă vergea*, deoarece forma cheii sau a vergelei primitive era, de fapt, cea a unui baston scurt, acoperit de o măciulie, semănând astfel cu un penis în erecție.

Astfel putem descifra prima parte a pasajului:

„pentru evrei (aceasta înseamnă în limba evreilor, aramaica), *Crist crucificat*, ciuperca în erecție, este o *tiqla*, o plantă-vergea. Un alt nume al acestei ciuperci este grecescul *Morios* iar cuvântul pentru *nebulnie* este *moria*; astfel, cel ce scrie corintienilor adăuga: „... și nebulnia (*moria*) neevreilor” (decii grecii), completând astfel calamburul și confirmând un cuvânt față de celălalt. Un calambur amuzant privind același cuvânt aramaic *tiqla*, *ciuperca-vergea*, apare în povestea întâlnirii dintre Petru și încasatorul de taxe. „Ajungând la Capernaum”, așa suna povestea, „cei ce încasau taxa de o jumătate de shekel s-au dus la Petru și l-au întrebat: Stăpânul tău nu plătește taxa?” Petru i-a asigurat că acesta va plăti, ca orice bun evreu, având în vedere că era o contribuție obligatorie pentru fondurile Templului. Când Petru i-a povestit acest incident, Isus a reacționat violent”. În orice caz, a concluzionat el, pentru a nule pune o piedică în cale (skandalisomen), mergi la mare și aruncă în cârlig și scoate primul peste care apare, iar când îi vei deschide gura, vei găsi un shekel” (Matt. 17:24 și urm.).

Jocul de cuvinte se referă aici în principal la diversele sensuri ale cuvântului *tiqla*, inclusiv la cele transpuse: *ciupercă*, *shekel* și *taxă*. Nonsensul care intrigă privind shekel-ul din gura pestelui pare a fi un exemplu de umor popular viguros. „Vergeaua cu măciulie”, ca epitet al ciupercii, *tiqla*, este o puternică aluzie la falus, după cum am văzut. Si gura pestelui are puternice conotații sexuale, fiind asemănată cu labiile mari ale organului genital feminin. În special rosioarei *cu barbă* îi erau atribuite tendințe lascive sau era asociată cu uterul. A avea un „*shekel* (vergea) în gura pestelui” era probabil un eufemism pentru actul sexual. În opera lui Plinius se găsește o mică notă ciudată care se pare că susține ideea că *shekel*-ul si ciupercile erau puse în legătură în folclor. El spune că i se prezentase „ca un fapt real” un accident întâmplat în urmă cu câțiva ani unei persoane oficiale romane, aflată în Spania, care „muscând dintr-o tufă (tuber), a găsit un dinar înăuntru, care i-a spart dintii din față”. Plinius povesteste acest *fapt* extrem de improbabil pentru a-și susține falsa sa teorie, conform căreia ciuperca misterioasă era „un bot de substanțe ce formau pământul, strânse ghem”. Este aceasta oare versiunea latinizată a numelui ciuperci, definit ca „*shekel*-ul din gura pestelui”? Si Vechiul Testament contine, de asemenea, o povestire privind ciupercile, bazată pe jocul de cuvinte *tiqla*, „ciuperca-vergea” — „shekel”. Ea se referă la misteriosul mesaj scris pe peretele sufrageriei regelui Belshazzar. Să ne reamintim faptul că monarhul din Babilon care a trăit în timpul profetului evreu Daniel, tocmai intenționa să se așeze la un ospăt care promitea să devină o orgie babiloniană. În momentul în care începeau a fi aduse băuturile, iar petrecerea se întetea, a apărut, deodată, în fata regelui uimit, o mână. nelegată de vreun corp, și a început să scrie straniile cuvinte: *Mene, Mene, Tekel, Si Parsin*. (Dan. 5:5-25).

discursului. Orice conexiune fiind posibilă, orice manieră narativă fiind asimilată chiar sub privirea cititorului, proza lui Răzvan Petrescu lasă o impresie complexă de familiaritate și exotism. Între povestirile antologiei, „Jazz” este probabil cea mai ... *subversivă*.

și totuși, zero la încasări

urmare din pag.8

în buzunar, îi aruncă în lehamite, o hârtie de 50.000 de lei. Să vii poimăine să îți dau acțiunea și la judecată o să vă duceti singuri.

— Sărut-măinile, domnu' avocat si fata mahalagioaiceii se luminează instantaneu. Stiam eu că ești om bun. Dumnezeu mi te-a scos în cale. Noroc că ți-am văzut firma afară. Apoi, scotocindu-se în sacosa peticită, scoase un minuscul pachetel învelit în ziar: Măcar cu atâtă să te cadoriesc și eu pe dumneata. Tine, e tămăie galbenă, te fereste de reț și-ti aduce norocu-n cale.

Rămas singur, avocatul sictirit și angoasat începu să fluiera aiurea. Orel de consultație se isprăviseră de mult. Cu gesturi mecanice își orândui biroul și se pregăti de plecare. Din agenția lui de câștiguri oficiale și suplimentare de efort și stress, „zero”-ul ce i se părea urias, se îngâmfă, rotund.

Otfând a pagubă, își puse palăria de fetru pe cap și tămăia-n buzunar și iesi din cabinet, în soarele blând al amiezii de toamnă.

despre lingvistica balcanică

urmare din pag. 12

moșului / *ii spuse moșului* în română, albaneză, bulgară, greacă;

— folosirea pronumelor personale pentru exprimarea

Extrem de îngrijorat, el si-a chemat magicienii și pe alti oameni înțelepți pentru a-i explica cuvintele: dar fără nici un rezultat. În cele din urmă, disperat, l-a chemat pe eroul Daniel, care, în fata celor prezenți, a început un discurs vehement privind relele monarhiei din Babilon, în particular cele produse de Belshazzar și de strămoșii săi. Si-a încheiat discursul explicativ cu interpretarea dată de el cuvintelor fatidice: „*Mene*, Dumnezeu a numărat zilele regatului tău și i-a pus capăt; *Tekel*, ai fost cântărit cu balanta și s-a stabilit că ai multe lipsuri; *Peres*, regatul tău va fi împărțit si dat mezilor și Persilor”. În fiecare din cuvintele misterioase Daniel a găsit câte un calambur aramaic: *Mene*, din rădăcina m-n-y, „număr”, *Tekel*, din rădăcina t-q-l, „greutate” (în ebraică cu înțelesul de *sheqel*, greutate, monedă); *Si Peres*, un joc dublu de cuvinte pornind de la rădăcina p-r-s, „împarte în două”, *Si Parsi*, „Persan”, inamicii urâți de către babilonienii.

Formula introductivă *Mene, Mene*, este comparabilă în formă si continuu cu invocatia Eloi, Eloi (E-La-Luia) care precede numele secret al ciupercii (vezi Ch.17). Se referă probabil la zeul semit Meni (Isa.65:11; RSV, „Noroc”), echivalent al sumerianului Nam-Tar, „demon al soartei”, sursă a denumirilor Nectar si Mandrake date ciupercii. Tekel este ciuperca-„vergea”, iar Parsin este sumerianul Bar-Sil, „uter”, o referire la vulva ciupercii. Întâlnim Parsin în forma *Perseia* din limba greacă, denumind iarba magică care a înlocuit din pământ după ce Perscu a lăsat să cadă măciulia de la teaca sabiei sale pe când zbura pe deasupra locului pe care se va ridica Mycenae (orasul „ciupercii”). Combinatia Tekel si Parsin reprezintă atunci numele ciupercii încifrat de tipul „bila-si-lacas”, „penis si vulva”. În pseudo-traducerea dată de Daniel îngrozitorului mesaj scris pe perete, acesta pune în legătură Tekel cu rădăcina semită *shekel*, exact ca în povestirea din Evanghelie despre încasatorii de taxe. În afara de calamburul evocat, interesul particular al povestirii pentru prezentul nostru studiu este acela că cel ce a scris despre Daniel a apelat la același model folosit atât de des în Noul Testament, de a da numelui autentic al ciupercii sacro o traducere falsă, cu scopul de a salva intriga, demonstrând astfel că acest model reprezenta o parte a mitologiei ciupercii cu mult timp înainte ca autorul Evangheliei lui Marcu să „explice” Boanerges ca fiind „fii ai tunetului”.

Figura de stil a „piedicii” apare frecvent în Noul Testament, dar demnă de remarcat este folosirea sa în legătură cu apostolul Petru, după ce acesta află profetia lui Isus privind viitoarele sale suferințe, „Petru l-a luat deoparte și a început să-l îmbărbăteze, spunându-i: «Dumnezeu să păzească, stăpâne! Acest lucru nu ti se va întâmpla niciodată!» Dar el s-a întors și i-a spus lui Petru: «Piei din fata mea, Satana! Esti o piedică pentru mine...»” (Matt. 16:22 si urm.).

Numele lui Petru constituie în mod clar un joc de cuvinte privind semitul *pitra*, „ciupercă”, iar noi am văzut deja că patronimicul său, Bar-jonah, este în realitate un nume de ciupercă asemănat cu Paonia, Plantas Sacra. Numit acum „piedică”, i se dă numele de *tiqla*, „ciuperca-vergea”, o temă care se repetă în altă parte, în acel pasaj mult prea citat, dar înțeles complet greșit, privind încredințarea cheilor împărăției: „Iar eu îți spun, tu esti Petru, iar pe această piatră eu îți voi construi biserica mea, iar portile lui Hades nu vor predomina împotriva ei. Eu îți voi da cheile împărăției cerului...” (Matt. 16:18 și urm.).

posesiei: *mâna mea* > *mâna-mi*, bulg: *maika mu*, „mama lui”, gr: *o pateras mu*, „taică-miu”;

— întrebuintarea simultană a formelor accentuate ale pronomelui personal: pe mine / mă; alb. *mua* / *më*; bulg. *mene* / *me*; gr. *mena* / *me*;

- reluarea complementului direct și indirect printr-un pronume personal în construcții de tipul *I-am văzut pe vecin* , *I-am mulțumit vecinului* și în bulgară, greacă și albaneză;

— formarea analitică a gradelor de comparație: bun /mai bun / cel mai bun; alb.: *bukur*, „frumos” / *më* i *bukur* / *më* i *bukuri*; bulg.: *dobâr*, „bun” / *po-dobâr* / *naj-dobâr*; gr.: *psilos*, „înalț” / *pio-psilos* / *o mio psilos*;

— formarea numeralului de la 11 la 19 în română, albaneză, slava macedoneană și bulgară după structura *unus super decem*: rom. *unsprezece*, alb. *njembëdhjetë*, bulg. *edinadeset*, slava macedoneană *edinaeset*;

— vocativul în o în română, bulgară și albaneză .

coroana contra secera ...

urmare din pag. 13

vreme ce el era sub impresia proaspătă a evenimentelor relatate — doar la câteva luni după alungarea *de catre comunisti* a Regelui Mihai II! De altfel, cartea se încheie cu aceste consideratii: „*Povestea personală a Regelui Mihai, rezistența lui în fata nazismului german și a comunismului rusesc a fost consemnată pentru ca lumea să înțeleagă cum România, prin metode cinice și barbare, a fost adusă în starea ei prezenta de sclavie (din 1950). Este scrisă de asemenea pentru a aduce mai aproape ziua când conștiința democrațiilor va cere ca România, si toate statele care se afla acum sub vasalitatea Rusiei, să poată să își conducă viețile după principiile Cartei Libertăților care ar trebui să aparțină fiecărei națiuni*”.

LABIRINT

• **Literatorul** își reia apariția (pe care o salutăm) cu un protest virulent la adresa ministrului I. Caramitru. Ne-au plăcut versurile lui Paul Vinicius și săltărețul articol al lui Nicolae Ilescu.

• Impresionante mărturiile intelectualilor (nu numai români) care au trecut prin închisori, publicate în *Suplimentul literar* (1-2) al revistei 22. Împărtășim părerea lui Jose Augusto Seabra, scriitor și ambasador al Portugaliei în România, care a avut nenorocul să treacă, în floarea tinereții, prin temnitele lui Salazar: „Cred că este imperios necesar ca trecutul să fie reconstituit în meandrele sale, făcând de aici o sursă permanentă de reflecție și meditație. Experiențele comparate ale vieții în închisorile politice din regimuri tiranice opuse, implică o analiză profundă a complicității istorice pe care au stabilit-o între ele”.

• Ion Beldeanu inițiază o anchetă în **Bucovina literară** (nr. 6), cuprinzând intervenții care de care mai indignate apropo de „scandalosul” număr al *Dilemei* dedicat actualității lui Eminescu, unde un „grup de hulitori” aroganți și agresivi desființează efigia poetului național; celor câțiva „neica-nimeni” (zice I.B.) li se adaugă, din păcate, și personalități marcante ale literelor românești, un Mircea Cărtărescu, de pildă, care vede în Eminescu o „creatură hidoasă pe care e recomandabil să n-o întâlnești noaptea... mic, înecat, pârșos, murdar, zdrențaros, adică un fel de arătare abia iese din catacombele precivilizației”.

• Un alt tip de „recurs la clasici” face revista *Familia* (nr. 6) dezvăluindu-ne, la 60 de ani de la moartea poetului, un Octavian Goga mai puțin cunoscut, un părinte adoptiv de excepție, responsabil, iubitor și ghidus (Mircea Popa — „Octavian Goga în familie sau poetul copilărit de se”).

• În **România literară** nr. 32, N. Manolescu (pe o pagină și jumătate) aliat cu Dorin Tudoran (care se desfășoară pe nu mai puțin de două pagini) se războiesc vârtos cu Michael Shafir, autorul unui articol publicat în fantomatica revistă **Sfera politică**.

• În **Art-Panorama** nr. 9, Andrei Valachi își obligă personajele iubitoare de pisici să se culce câte trei în pat și apoi să se lase devorate de feline. N-are decât, dar oare de ce tine A.V. să-și împărtășească elucubrațiile și altora? În schimb, Cătălin Târlea se ocupă de lucruri ceva mai domestice: surubelnite, vecini de palier, administratorul de bloc.

Remarcabile ni s-au părut versurile tânărului Horațiu Decuble.

• Numărul 2 al revistei **Orfeu**, publicată de poetul Ioan Găbudean, cuprinde, în cele 16 pagini, pe lângă articole teoretice și eseuri, o mare densitate de haiku-uri de cea mai bună calitate, unele dintre ele premiate la concursul Itoen — Japonia 1997.

• Asociația filatelistilor **TOMIS** din Constanta și-a aniversat recent al patrulea deceniu de la înființare, eveniment marcat prin apariția unui număr festiv al revistei proprii, (**Magazin de filatelie, cartofilie și numismatică**), singura publicație de gen din țară.

• Foarte interesant ni s-a părut dialogul lui Costică Brădățan cu Mihai I. Spărișu, unul dintre fondatorii Scolii internaționale de teorie a disciplinelor umaniste, publicat în **Adevărul literar și artistic** nr. 430. Profesorul american de origine română declară: „Să nu se creadă că sistemul american este cel mai bun pentru România. Poate că nu este cel mai bun nici pentru America”.

• Excelentă inițiativă **Vietii românești** de a publica (în nr. 4-5) fragmente din cartea lui Alice Voinescu despre Kant și Școala de la Marburg, volum ce nu a văzut până acum lumina tiparului în România. Prezentată inițial ca teză de doctorat la Sorbona în 1913 și apoi publicată la Paris, cartea este nu numai prima operă filozofică a eminenței personalități a culturii noastre, ci și o operă de referință în descendența tradițiilor kantiene ale filosofiei din România. Din păcate, ea încă nu și-a găsit editorul.

ARIADNA

• În prezenta unei numeroase și elevate asistente a fost lansat la Muzeul de Artă din Constanta volumul de versuri *Vedere din Mirador*, Ed. Europolis, Constanta, 1998, purtând semnătura poetului Vasile Gh. Cojocaru, membru al Uniunii Scriitorilor, Filiala Dobrogea. Această nouă apariție editorială a fost prezentată de scriitorul Nicolae Motoc, redactor șef adj. al revistei *Tomis*, membru în Consiliul de conducere a U.S. din România.

• „Cafeneaua Literară” din incinta Bibliotecii Uniunii Scriitorilor a găzduit sedinta festivă de bilanț a „Cenaclului de marii”, în fond un adevărat „parastas de șase ani”, după cum apreciau cu ironie și amărăciune câțiva dintre cenaclisti, nemulțumiți de inconsistența și caracterul sporadic al rezultatelor obținute de membrii acestei grupări literare studentești. Din partea Filialei Dobrogea a U.S.R. au participat scriitorii Nicolae Motoc, Ovidiu Dunăreanu, Sorin Rosca și Dan Persa.

viața filialei

• În cadrul emisiunii „O carte în discuție” a postului de televiziune M.T.C. Constanta, scriitorii Nicolae Rotund, Ovidiu Dunăreanu și Sorin Rosca, membri ai U.S.R., au susținut un amplu dialog având ca subiect recent apărutul volum de interviuri „Convorbiri pontice”, Ed. Ex Ponto, Constanta, 1998, autor Ovidiu Dunăreanu. Realizator și mediator al emisiunii a fost publicistul și criticul de teatru Ana Maria Munteanu.

• Prozatorul Constantin Novac, secretar executiv al Filialei Dobrogea a U.S.R., redactor șef al revistei *Tomis*, a făcut parte din juriul celei de-a XXIII-a ediții a Concursului literar „Panait Cerna”, Tulcea, 1998, alături de scriitorii Nicolae Prelipceanu (presedinte), Denisa Comănescu, Mariana Criș, Dumitru Muresan, Olimpiu

Vladimirov. Premiul revistei *Tomis* a fost decernat tânărului Ioan Dragoș din satul Lucăcești, Maramures.

• Inaugurarea la Slobozia a librăriei Uniunii Scriitorilor a prilejuit organizarea unei noi întâlniri între scriitori și oameni de cultură din județele Constanta și Ialomița, fiind puse bazele unor manifestări culturale care se vor derula până la sfârșitul anului 1998. Cu acest prilej a fost lansat în fața unui numeros public, romanul **Dignidad**, Ed. Ex Ponto, Constanta, autor Nicolae Motoc, în prezentarea conf. univ. prof. Nicolae Rotund, Ioan Popisteanu, directorul editurii „Ex Ponto”, Constantin Novac, secretar executiv al Filialei Dobrogea a U.S.R. În încheiere, Nicolae Motoc a făcut o confesiune despre roman și spațiul ialomitean. Din partea gazdelor au fost prezenți scriitorii Șerban Codrin, Ioan Neșu, precum și dl. George Stoian, inspector șef al Inspectoratului pentru Cultură Ialomița.

SORIN ROSCA

AUREL DUMITRESCU 90

Poetul și prozatorul Aurel Dumitrescu, decanul de vârstă al Filialei Dobrogea a Uniunii Scriitorilor, a împlinit la începutul lunii august a.c. frumoasa vârstă de 90 de ani.

Autor al volumelor *Monografia satului Ezibei* (în colaborare cu C. Constantinescu-Mircești), București, Ed. Bucovina, *Sunt țărnuț* (versuri, Ed. Litera, 1972), *Poem pentru Veronica* (versuri, Constanta, Ed. Europolis, 1995), *Frontul și Ea* (proză, Constanta, Ed. Europolis, 1996), Aurel Dumitrescu s-a impus ca un scriitor autentic, discret și sensibil, fascinat în permanentă de strălucirea

peisajului marin, de farmecul și misterul ancestral al tinuturilor dintre Dunăre și mare. Bogăția și expresivitatea limbajului poetic, exotismul oriental cultivat fără ostentație și cu măsură, inventia verbală și calitatea remarcabilă a sonetelor sale (în buna tradiție a lui V. Voiculescu și a dobrogeanului Al. Gherghel), sunt tot atâtea calități prin care Aurel Dumitrescu s-a făcut cunoscut și apreciat în lumea literară.

Aniversarea celor nouă decenii de viață ne prilejuiește ocazia de a-i adresa un sincer și colegial „La mulți ani!”, multă sănătate și putere de muncă.

T.

Texte cu autodestinație

Lumea, într-o superficială trecere, preocupată de mărunțișuri. Mizerie.

S-a mai dus o „Vinere a Cenusii”. De ce mă bucur? Ar trebui să știu că am mai murit cu o zi.

Stufozitatea înăbușă Poezia, iar superficialitatea o ucide.

Contemplația nu-i doar o simplă privire, ci puterea de a

vedea dincolo de suprafața lucrurilor.

În Poezie totu-i permis dacă are justificare estetică. Lipsa logicii (cea interioară trebuie să existe!), incoerenta, delirul, frângerea atmosferei, totul, dar absolut totul e permis

dacă esteticul e salvat. Vreau să zic: Poezia este starea de Frumos și nu o didactică obisnuită.

M-am convins încă o dată că ghiftuiala este dușmanul gândirii. Dovadă: fiind prea ghiftuit n-am putut lucra la maximum. Deci, asceză, asceză, asceză!

Viitorul meu este Trecutul.

ARTHUR PORUMBOIU

CARSIMUM '98

Miscare culturală de excepție pentru creatori și public, *Tabăra de creație literară și videopoem Carsium '98*, girată de Centrul Creației Populare Constanta s-a bucurat de un mare succes.

Au fost șapte zile de tabără în care s-au condensat patru lansări de carte, patru vernisaje, cinci vizite documentare prin istorie și geografie spre privatizarea cotidiană, două colocvii literare

cu participarea Filialei „Dobrogea” a Uniunii Scriitorilor și redactorilor revistei de cultură *Tomis*, două spectacole populare în aer liber, cinci ateliere de creație cu făptasi de toate vârstele, că te întrebi când s-a mai mâncat și dormit. Iar la sfârșit, în ultima noapte, pe platoul de la cruce, uriasul con al focului de tabără a desenat în ochii tuturor hieroglifele spirituale ale adevăratei comuniuni cu arta a constanțenilor și carsiotilor.

C.D.M.

Calendar dobrogean

4.08.1944 — S-a născut Ion Roșioru, poet, publicist, traducător

4.08.1908 — S-a născut Aurel Dumitrescu, poet

5.08.1934 — S-a născut Victor Corches, prozator, publicist

6.08.1919 — S-a născut Cik Darnadian, caricaturist (m. 30.07.1985)

6.08.1934 — S-a născut George Mihăescu, publicist, poet (m. mai 1998)

7.08.1931 — S-a născut Emilia Căldăraru, poet, prozator (m. 12.01.1988)

8.08.1939 — S-a născut Ana Ruse, poet, publicist

10.08.1931 — S-a născut Alex. Piundea, poet, publicist

11.08.1911 — S-a născut Nicolae Rădulescu, pictor, decorator, ceramist

13.08.1893 — S-a născut Emanoil Papazissu, poet, dramaturg (m. 5.4.1948)

13.08.1950 — S-a născut Radu Suiu, poet, publicist

13.08.1951 — S-a născut Ion Cepoi, poet

14.08.1913 — S-a născut Ștefan Balaci, poet

15.08.1937 — S-a născut Constantin Novac, prozator,

reporter, scenarist
23.08.1924 — S-a născut Ion Bitzan (Bitan), pictor, grafician, decorator (m. 16.09.1997)

28.08.1944 — S-a născut Marin Mincu, poet, critic literar, romancier, eseist, traducător

29.08.1981 — S-a născut Nicolae Dunăreanu, prozator, memorialist (m. 17.10.1973)

29.08.1952 — S-a născut Gheorghe Bogorodea, poet, prozator

30.08.1942 — S-a născut Alex. Protopopescu, critic literar, poet (m. 20.10.1994)

08.1943 — A murit Haig Acterian, poet, critic de teatru (n. 5.3.1904)

GELU CULICEA

PREMIUL REVISTEI TOMIS

la Concursul „Panait Cerna”
ediția a XXIII-a

IOAN DRAGOȘ

Scrisori obligatorii (fragmente)

nu mă mai apasă decât roata de moară
a ceea ce-mi spui despre potolire

se poate clădi o casă
pe o singură îndoială
știu
dar tu lângă cine vrei să plângi
și să-ți semeni răbdătoare semințele
spaimei

coboară uitarea cea nouă
peste toate silabele de zicere-a
psalmului

îmi spui

de-am mai întârzia anotimpul acela

vremea în care n-am să mai pot
scrie
se înalță încet
încet
vorbele se hrănesc unele din altele
te poți sminti în mijlocul lor

îți meriți amintirile
ce-ți dau puterea și descurajarea
de-a număra fructele dulci
ale iluziei

*

timpul calcă îmi spui ca un soldat
învăță
apucă-te să-ți îngrijești ranile
zilele bune au plecat
trase la edec de zei măniosi
istoria s-a scris
acum se retrage în pagini de tratate

am aprins focuri în margine
mi-ai arătat râul ascuns
în apele căruia de mai multe ori
ne vom scălda
s-a destupat parcă o sticlă
cu vin bun în preajmă
m-ai învățat taina
și semnele unui nou alfabet

astăzi nu te mai pot apăra
îți dăruiesc sfârșitul întâmplării
în fericitele noastre colibe de vorbe

frumoasă lună octombrie
în lumea asta mică și plină de iscoade
sunt două coaceri
prima se vede

și așa de câțiva ani povestesc
despre oglinzile unei împărății ciudate
despre tainele și curgerea lucrurilor

tot mai mari vârsta și primejdiile
dumnezeiește mângâie timpul
îmi spui
iată cenusă și măreția cenusii

recunosc răvna cu care am spus
vorbe neînțelepte
atâtea greseli este cu neputință
să le fi comis altcineva

tu dai dreptate vremii ce a trecut

cuvinte care să descrie prăbusirea
se găsesc repede

sunt zile
în care te caut
prin locuri în formă de L

în câteva secunde
revăd totul ca pilotul sau pasagerii
în timpul prăbusirii

Iminențe cenușii

Avusese ceva ca o presimțire. De câteva săptămâni, abia dacă izbutea să doarmă câteva ore pe noapte. Oapăsare, un pumn care i se zvârcolea în stomac, o premoniție sau cum naiba i se zice la asta?

Erau momente în care ar fi vrut să-i deschidă Sophiei pântecul, să se vâre înăuntru și să rămână acolo pentru totdeauna. Vroia să înoate prin sângele ei, să i se catere în sus și în jos pe sira spinării, să-i bea din ovare, să-i muste ușor din muschiul roșu, tare, al inimii. Sau s-o înghită, s-o știe mereu acolo, mică, în siguranță.

Era stâpânit, de câtăva vreme, de teama, de teroarea de-a nu o pierde. Nu putea spune de ce, era pur și simplu acolo, deasupra lui, o senzație care-l însoțea tot timpul, ca un norisor buimac sau ca o aură împrejurul creștetului.

Din când în când, ca să se asigure, mai făcea pe spionul. În afară de faptul că o ațintea cu ochi bolnavi — Sophie chiar îi pipăise într-o zi fruntea, căutându-l de febră: „Tu te simți bine? De ce mă privești așa?” — în diminețile de sâmbătă, o urmărea până la curățătoria de pe bulevardul Okabena, până la farmacie și la poștă. Apoi o privea traversând strada către supermarket și înăuntru umblând cu căruciorul prin autoservire. Pe urmă se grăbea să se întoarcă și s-o aștepte să vină.

— Ce avem la prânz? o întreba.

— Spune-mi tu mie, îi arunca ea peste umăr.

Oare stia?

Pentru scurtă vreme, în timp ce punea cumpărăturile deoparte, ochii ei se întunecau cu mici pete cenușii. Ce ochi minunați, se gândea el. Ar fi vrut să-i sugă din orbite, să le simtă greutatea pe limbă, să-i plimbe prin gură ca pe niste dropsuri de lămâie.

În schimb, rămânea acolo privind-o cum aranja pungile cu alimente.

— Stii, poate că fantalez, spunea ea, dar am senzația asta înfricosătoare. Parcă ai fi mereu acolo, în mine, în mintea, în trupul meu.

N-au vorbit niciodată despre ciudăteniiile din comportamentul lui, traversa pur și simplu perioadă mai proastă, atâta tot. Uneori, totuși, tipa în somn, striga disperat tot felul de lucruri obscene — si Sophie întindea mâna și îl întreba ce se întâmplă. Ochii ei dădeau la iveală o teamă vizibilă.

— Nici măcar nu era vocea ta, spunea ea. Nu erai tu.

El se străduia să rădă. Să simuleze că, dincolo, în întuneric, nu era nimic înfricosător.

— Niste vise urâte, nimic mai mult. Oi fi mâncat prea mult la cină.

O lua în brațe și rămânea așa tăcut, cu ochii larg deschisi, luând de pe pielea ei ce îi trebuia ca să supraviețuiască. Apoi o privea tăcut, ore întregi, cum dormea ghemuită. Mai murmură câte ceva uneori, câte un „Doamne, cât de tare o iubesc!”... Cu palma pe buzele ei, de parcă ar fi vrut să-i simtă miracolul respirației.

În ultimul weekend din septembrie au fost la pescuit, au gătit peștele proaspăt, s-au îmbăiat, au stat la soare... Sophie a răs amuzată când el a spus brusc: „Hai să facem un copil”. A luat-o ca pe o glumă, dar, la insistențele lui, a promis să mai vorbească despre asta altă dată. Se simțea, ca prin miracol, mai liniștit, îi pierise dintr-o dată agitația și ceața aceea din suflet și din minte.

În dimineata următoare, a dormit până târziu, un somn electric, spasmolitic. Peste noapte, se trezise buimac și, coborând în sufrageria cabanei, trântise de perete două dintre ghivecele cu plante. Apoi urcase liniștit în dormitor, vârandu-se în asternut și adormind imediat.

Era aproape de prânz când s-a trezit, a făcut un dus și s-a dus în bucătărie. Încă amețit, si-a făcut o cană cu cafea și o omletă din trei ouă, cărându-și apoi micul dejun afară, pe verandă. Era o zi strălucitoare: nori de fildes, pictați pe un cer albastru, de porțelan. S-a

asezat pe trepte și și-a mâncat ouăle. Mici filamente de vise au continuat să i se descâlcească în cap — zgomote sâsătoare, un sunet ca un fâlfâit.

La un moment dat, s-a uitat în spate, speriat.

— Hei, Sophie! a strigat.

A ascultat. Apoi a strigat din nou:

— So! Esti aici?

A intrat, a spălat vasele și și-a turnat o altă ceașcă de cafea. Peste vreo jumătate de oră, s-a gândit el, o să apară și ea. Lesise probabil să se plimbe în natură sau ceva de genul ăsta. În mai toate diminețile îi plăcea să se plimbe de-a lungul târmului sau s-o ia pe cărare, către foisorul de foc.

Încă o jumătate de oră. Maxim o oră.

Acum, s-a hotărât el, era timpul să se apuce să facă o curățenie zdravănă. Un miros neplăcut umplea aerul, o putoare de legume stricate sau așa ceva; pentru început, trebuia să scape de rămășițele din seara precedentă. O să curețe cabana și apoi se va ocupa de viața lui. A concentrat ideea într-o hotărâre fermă. De acum încolo se va trezi devreme. Va alerga câteva mile înainte de micul dejun și va mai scăpa puțin de moleseala asta din oase. Trebuie să-ți intri în formă, s-a gândit el. O să-ncepi chiar de acum.

Miscându-se cu sprinteneală, a dat la iveală un sac de plastic pentru gunoi, s-a dus în sufragerie și a adunat plantele moarte, cioburile de ceramică. Sophie văzuse probabil dezastrul în acea dimineață, sau cel puțin îl mirosise, și, foarte curând, el va trebui să pregătească oarece vorbe mestesugite ca să se apere. Circumstanțe extenuante, va spune. Siera oarecum adevărat. O noapte mizerabilă, nimic altceva. Așa că se va scuza și apoi îi va dovedi că ținea din nou situația în mână. Era un cetățean rational, integru și plin de virtute.

Gândul i-a insuflat energie.

A vârat rufele murdare în masina de spălat, a dat cu cârpa pe podeaua bucătăriei. Se simtea deja mai bine. Nu era decât o problemă de voință. Timp de mai mult de o oră, a verificat corespondența, punând deoparte vreo câteva scrisori și aruncând restul la gunoi. Mai presus de orice, conta curățenia. Si-a verificat înștiințările de la bancă, a făcut vreo douăzeci de genoflexiuni, a mai băgat rufe în masina de spălat, a petrecut vreo câteva minute plimbându-se fără scop dintr-o cameră în alta. Locul părea straniu de gol. În dormitor, papucii lui Sophie stăteau aliniați la marginea patului. Halatul ei albastru atârna în cârligul de lângă ușă. În aer era un ușor iz de amoniac. Tăcut, cu grijă să nuderanjeze lucrurile, a luat o pe hol, către baie, unde perița ei de dinți era așezată cu perii în sus, într-un vechi borcan de dulceată. Robinetul picura. L-a închis. A ascultat o clipă, apoi s-a întors în bucătărie.

Trecuse puțin de unu jumătate. Franjurile după-amiezii se transformaseră deja în umbră.

Si-a pregătit o vodcă tonică și s-a dus până la fereastra bucătăriei. Vag, fără să fie alarmat, s-a întrebatoare ce o făcea să întârzie. Poate că vroia să se răzbune. Chestia cu plantele o iritase probabil, mai cu seamă privită în lumina altor revelații și, fără îndoială, ea îi transmitea acum un mesaj. Neînțelegeri domestice, tuturor ni se întâmplă...

Ceea ce avea de făcut, s-a gândit el, era să-și mențină calmul. Să se apuce să alcătuiască vreo câteva liste. O listă pentru ameliorarea propriei stări, o listă de active și debite, apoi o listă cu ce avea de pus la punct la birou. Si-a mai turnat ceva de băut și s-a pus pe treabă cu o hârtie și un creion, lăsând ideile să vină, asamblând cu furie o schemă detaliată a tuturor listelor minunate pe care avea să le facă.

Băutura făcea acrobații cu nervii lui.

Nu-i da atenție. Ocupă-te de liste.

La ora patru, a împăturit rufăria și a mai sters praful pe ici pe colo. După-amiaza se răcise deja. Agitat, un pic amețit, si-a mai pus de băut și si-a luat paharul în sufragerie, pe sofa. În aer încă mai stăruia izul de amoniac, un miros de sală de operație și, timp de o secundă, amintirile i-au dat târcoale. Crâmpiele de evenimente din noaptea precedentă.

A tras aer în piept și s-a lăsat pe spate.

Încet-încet, un calm plăcut l-a copleșit și, o perioadă de timp considerabilă, și-a permis luxul uitării, fără liste, fără nici un fel de viitor, a planat doar, explorând vidul.

Apoi, mai târziu, pe jumătate motăind, a detectat o mișcare în încăpere. Ca o briză, parcă, ca și cum fereastra ar fi fost lăsată deschisă, o mișcare atât de delicată încât și-o va aminti și nu și-o va mai aminti, deopotrivă. Un truc al minții, cu siguranță, dar nu putea ignora presiunea degetelor ei pe pleoapele ochilor lui. Tensiunea de la suprafața era reală. A auzit pașii. A auzit vocea scăzută care nu putea fi decât a ei. „Faci niste lucruri atât de stupide — zicea Sophie — ce naiba e-n capul tău?”

Si apoi s-a asternut o liniște înspăimântătoare, în vreme ce ea se îndepărta, o scădere a temperaturii, o relaxare subită a forței magnetice pe care un corp uman îl exercită asupra altuia.

La ora sase, și-a pus o jachetă, s-a fortificat cu încă o băutură rapidă și s-a îndreptat spre debarcader. Seara era friguroasă, hibernală parcă. Bătea vântul, stărnind valuri mari pe lac, iar pădurea dinspre vest se întunecase căpătând o nuanță de auriu murdar.

Era necesar să creadă în bunul simț, a conchis el. Nu era nici un motiv de îngrijorare. Puteau fi o mulțime de motive. S-a uitat înspre sud, către foisorul de foc, apoi spre valuri, apoi în sus către cerul albastru, mătăsoș, pictat parcă și luminat de undeva din spate. Deja primele stele răsăriseră. Peste o jumătate de oră întunericul avea să fie total.

A stat nemiscat o vreme, studiind umbrele, încercând să-și dea seama de situație.

— OK, a spus el.

Ceva i s-a clătinat în stomac. Nu era în regulă — o știa.

Întorcându-se, s-a grăbit către cabană, a găsit o lanternă și a luat-o pe drumul neasfaltat, către foisor. Se simțea alunecos în interior, plutind în vodcă.

O mulțime de monștruoșități îi veniseră în minte. Prăbșiri, răni deschise, oase rupte. Sophie era desteaptă, da, dar nu stia absolut nimic despre locurile astea pustii. O orășeancă din suburbii căreia îi plăcea să epateze în fața rusticilor. Asta era gluma știută numai de ei: cum adora ea natura, dar nu prea înțelegea de ce e musai să fii în mijlocul ei. Personalitatea ei era plină de astfel de incongruențe. Contradicția era regula. Îi plăcea plimbarea de dimineață, solitudinea și aerul proaspăt, dar, chiar si atunci, concepea natura ca un magazin universal, cu copaci în ghivece și un acoperis uriaș de sticlă.

Ceea ce putea fi dezastruos uneori.

A început să se grăbească, tropăind din când în când, constient de întunericul care se apropia.

După zece minute, drumul a luat-o spre vest și s-a infundat într-o prăpastie. În stânga, o potecă îngustă ducea în pădure, către foisorul de foc. S-a oprit acolo, a aprins lanterna și a privit păpurisul și tufisurile dese. A făcut câțiva pași înainte, urmând raza lanternei.

Tenant, s-a gândit. Să ia drumul în piept și să înainteze vitejește către foisor. Numai că el nu era un cercetas. Poteca se întuneca în nuanțele amurgului și se pierdea în luxurianta vegetației, dispărând cu totul după câțiva metri. Totul se amesteca într-un întreg, copaci, tufisuri, cer, și el se afla deja la un pas de a se rătăci.

A luat-o din nou pe drum și a stins lanterna. Auzea undeva o respirație care i se părea familiară, ceva deopotrivă distant și foarte apropiat.

— So? a soptit el.

A ascultat încordat, apoi a scuturat din cap.

Chiar în clipa asta, s-a gândit, probabil că ea a ajuns deja la cabană. Nu probabil. Sigur.

Gândul l-a calmat. Ca să se asigure, a mai mers pe drum încă un sfert de milă, măturând din când în când cu lumina galbenă a lanternei pădurea de pe ambele părți ale drumului. Pe vechiul pod de fier, care traversa pârâul Tyne, s-a oprit și a strigat numele ei de vreo câteva ori, la început ușor, apoi mai tare, dar nu era decât respirația aceea apropiat-depărtată din beznă.

Ca un yo-yo, și-a spus.

S-a întors pe drum.

Era puțin trecut de sapte când a ajuns la cabană. A verificat înăuntru, știind deja că ea nu e acolo, apoi si-a adus încă o băutură pe verandă. Noaptea era mohorâtă și obisnuită. Valuri spumoase băteau în debarcader, la mal pluteau câțiva cufundari obosiți. Era ca și cum ea s-ar fi dus să împrumute ceva de la vreun vecin. Numai că nu exista nici un vecin în preajmă. Până la cabana cea mai apropiată era o milă distanță și încă opt mile până la sosea. A privit către hangar, apoi spre cer, apoi din nouă către hangar. I-a trecut prin minte că ar putea suna pe cineva dar ideea i s-a părut apoi exagerată. În orice clipă Sophie putea apărea pe drum.

O putea vedea.

Absolut.

Trebuia să se întâmple așa.

La ora nouă, a făcut un dus fierbinte. La zece jumătate a terminat vodca și a luat-o pe rom. Imediat după miezul nopții un acces de greață i s-a ridicat în gât, transformându-se apoi în teroare și, pentru prima oară, i-a răsărit în cap o idee.

A luat din nou lanterna și s-a dus până la hangarul unde erau adăpostite bărcile.

Nu sunt beat, și-a spus el.

Era nesigur pe picioare, da, însă putea vedea lucrurile clar. Timp de mai mult de o oră, privise imaginea compunându-se, o conturare înceată a contrastelor, și hangarul luase formă treptat, cu pereții lui din carton gudronat, acoperișul păraginit și fundația de piatră. Cu ușile mari duble, îndreptate spre lac.

Nu putea fi adevărat. Nu-i putuse face una ca asta, era sigur.

Ceața nopții se instalase, ceea ce făcea ca pământul să pară neted și acoperit cu mușchi, și i s-a părut necesar să evalueze fiecare posibilitate a hazardului. A căutat să numere în minte motivele pentru care n-avea de ce să-i fie teamă. Cu greu a găsit vreo câteva, prea firave.

Înainte lui, lanterna făcea găuri palide în noapte. Un vânt tăios venea dinspre lac și, în întunericul de acolo, se auzeau pocnete și trosnituri. În mod straniu, simțea dorința să plângă, dar nu și nevoia.

În fața hangarului, s-a oprit să se adune. Ușile duble erau întredeschise. Usa din dreapta se ținea doar în balamaua de sus, răsucindu-se încet, cu un scârțâit ușor, muzical. A împins-o, a pășit înăuntru și a plimbat lumina lanternei pe podeaua de lut. Da, barca dispăruse, așa cum se aștepta. Dispăruseră și canistra cu benzină, vesta de salvare oranj și cele două vâsle din fibră de sticlă.

Acum știa de ce fusese chinuit de toate obsesiile alea... Nu era nebun, doar că presimțise totul, cu mult timp în urmă.

traducere de
GABRIELA INEA

◆ Revistă editată de Consiliul Județean Constanța cu sprijinul Ministerului Culturii
◆ Apare sub egida Uniunii Scriitorilor din România

● Redactor șef: CONSTANTIN NOVAC ● Redactor șef adj.: NICOLAE MOTOC

Adresa: Constanța, str. Ion Lahovari, nr. 87, tel. 61.11.72, 61.10.79 ISSN 12208167 Tiparul: INFCON S.A. Constanța ● Cititorii din străinătate se pot abona prin „RODIPET” S.A. P.O. Box 33-57, fax 0040-1-222.64.07; 222.64.39, telex 11995, Piata Presei Libere nr.1, sector 1, București, România ● Redactor de serviciu: OVIDIU DUNĂREANU